

Digitaliseret af | Digitised by

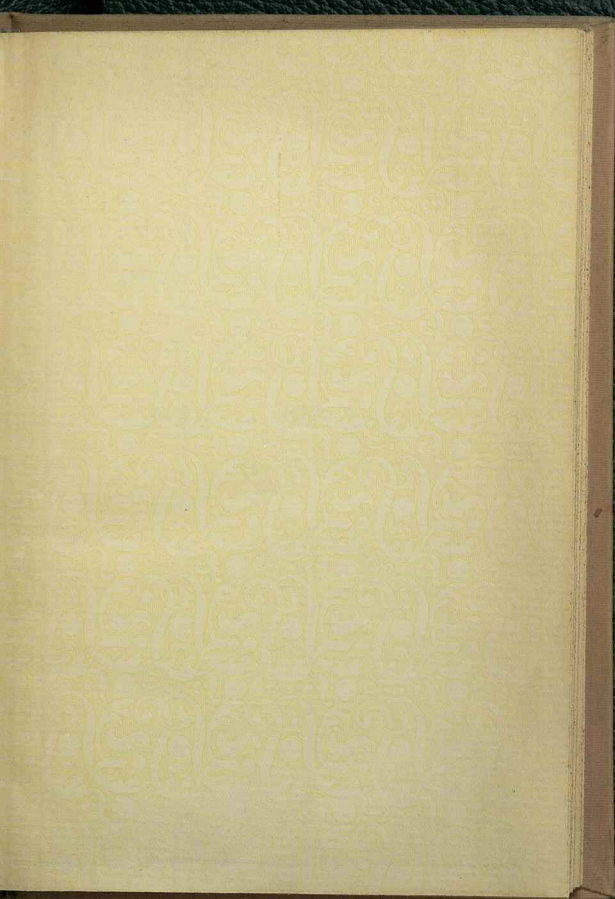
Forfatter(e) Author(s):	Erckmann-Chatrian.; oversat og bearbejdet af Magnus Jensen.
Titel Title:	<u>Waterloo</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	København : Forenede nordiske Bogforlag, 1912
Fysiske størrelse Physical extent:	156 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

5

D
D

1

ERCKMANN-CHATRIAN

WATERLOO

OVERSAT OG BEARBEJDET
AF
MAGNUS JENSEN

14/13. 82750..

KØBENHAVN
FORENEDE NORDISKE BOGFORLAG
1912

AKTS. TEUTONIAS BOGTRYKKERI. KBHVN.

Jeg har aldrig set noget saa glædeligt som Ludvig den 18des Tilbagekomst i Aaret 1814. Det var om Foraaret, da alle Hegn, Haver og Frugttræer blomstrede. I Aaringer havde man gennemgaaet saa mange Lidelser, man havde saa ofte frygtet for at blive taget med ved Udskrivningerne og aldrig mere kommer tilbage, man var saa træt af alle disse Slag, al denne Hæder, alle disse erobrede Kanoner, alle disse Tedeums, at man nu kun tænkte paa at leve i Fred, nyde Roen, og erhverve en Smule Velstand ved Arbejde og Klogskab.

Jeg var kommen tilbage til Fa'er Gulden, og jeg vil aldrig i Livet glemme, hvorledes han tog imod mig; saa længe, jeg lever, vil jeg høre ham raabe med Armene strakte ud imod mig: „Er det dig, Josef! ... Ak, mit kære Barn, jeg troede dig falden ...“

Vi græd og kyssede hinanden. Og efter den Tid levede vi sammen som to sande Venner, jeg maatte fortælle ham atter og atter om vore Slag, og han kaldte mig leende den gamle Soldat.

Derpaa fortalte han mig om Pfalzburgs Belejring, hvordan Fjenderne i Januar stod foran Byen, hvorledes de gamle Republikanere var alene med nogle hundrede Marinesoldater, og hvordan de havde skyndt sig at trække vore Kanoner op paa Voldene. Hvordan man af Mangel paa anden Føde havde været tvungen til at spise Hestekød, og hvorledes Borgerne havde maattet rive Ovnene ned for at lave Kardætsker. Trods sine treds Aar passede Fader Gulden

dog en Kanon paa Krudtmagasinet ved Rickelburg, og jeg forestillede mig altid, hvordan han med sin sorte Silkehue paa Hovedet og sine Briller paa Næsen var beskæftiget med at rette en stor Fireogtyvepundiger. Dette fik os begge til at le og hjalp til at fordrive Tiden.

Vi havde igen optaget alle vore gamle Vaner; jeg dækkede Bord og sørgede for Suppegryden. Jeg beboede ogsaa igen mit lille Kammer og drømte om Katharine baade Dag og Nat. Kun var jeg ikke som i 1813 bange for Kon-skriptionen, men for noget andet. Menneskene er aldrig fuldkomment lykkelige, de maa altid have en eller anden Sorg, hvor ofte i min Tilværelse har jeg ikke set det. Hør nu blot, hvad der foruroligede mig.

Du ved, at jeg skulde gifte mig med Katharine; vi var enige, og Tante Grete ønskede ikke noget bedre. Men ulykkeligvis havde man frigivet Rekruterne fra 1815, men de fra 1813 forblev endnu Soldater. Det var dog ikke saa farligt at være Soldat nu som under Kejserdømmet. Mange af dem, der var vendt tilbage til deres Landsby, levede roligt, uden at se Soldaterne komme for at hente sig, men man skulde have Tilladelse til at gifte sig. Hr. Jourdan, den ny Borgmester, vilde ikke uden denne Tilladelse slutte Forbindelsen mellem min Kæreste og mig, og dette foruroligede mig.

Straks efter at Belejringen var ophævet, havde Gulden skrevet til Krigsministeren, en vis Dupont, at jeg fandt mig i Pfalzburg, var endnu svag og desuden halt fra Ungdommen, skønt jeg desuagtet var bleven udskreven; — jeg var en daarlig Soldat, men tegnede til at blive en god Familiefader, og det vilde være et ligefremt Mord at afholde mig fra at gifte mig, fordi man aldrig havde set et Menneske med en slettere Bygning, og ved hvem alle Fejl klæbede; jeg var moden for Hospitalet osv.

Det var et smukt Brev, der talte den rene Sandhed. Allerede Tanken om at skulle afmarschere havde gjort mig syg.

Fra Dag til Dag ventede vi paa Ministerens Svar, Tante

Grete, Fader Gulden, Katharine og jeg. Jeg var saa utaalmodig, at man ikke kan tænke sig det; saa ofte Postbudet Brainstein, Klokkerens Søn, drejede ind i vor Gade, hørte jeg ham komme langt borte.

Det ophidsede mig, jeg kunde ikke tage mig noget for, men lænede mig ud af Vinduet. Jeg saa ham træde ind i alle de forskellige Huse, og naar han blev lidt længere borte i et, sagde jeg til mig selv: „Hvad har han dog at sludre om? Kan han ikke skynde sig at aflevere sine Breve og saa gaa sin Vej? Han er en rigtig Sladrekælling, den unge Brainstein.“

Tilslidst kunde jeg slet ikke mere lide ham. Undertiden gik jeg helt ned ad Trappen, gik ham i Møde og spurgte:

„Har De noget til mig?“

„Nej, Hr. Josef, nej, jeg har ikke noget,“ svarede han og gennemsaa sine Breve.

Saa kom jeg sørgmodig tilbage til Fa'er Gulden, der havde set efter mig og raabte:

„Barn, Barn! hav dog en Smule Taalmodighed, det kommer nok ... det kommer nok ... vi er ikke mere i Krigens Tid.“

„Men han kunde have svaret ti Gange, Hr. Gulden!“

„Tror du maaske, at du er den eneste, han skal svare? Han faar daglig over hundrede Breve. Enhver faar først Svar, naar Turen kommer til ham, Josef. Og forøvrigt er der vendt op og ned paa al Ting i denne Tid. Vi er ikke de eneste i denne Verden, der er mange andre brave Knøse, der vil gifte sig, og som venter paa Tilladelsen!“

Jeg fandt Grundene meget gode, men til mig selv sagde jeg dog: „Om denne Minister vidste, hvilken Glæde han kunde berede os ved blot at krive to Ord, saa vilde han sikkert straks skrive. Hvor vilde vi ikke velsigne ham, Katharine og jeg, Tante Grete og alle Mennesker!“ Men stadig maatte jeg dog vente.

Man kan vel nok tænke sig, at jeg ogsaa havde genoptaget den Vane hver Søndag at gaa til Sturmberg, og den Dag vaagnede jeg altid meget tidlig. Jeg ved ikke, hvad

der vækkede mig. I første Øjeblik troede jeg stadig at være Soldat, og ved den Tanke frøs jeg.

Saa lukkede jeg Øjnene op, saa op mod Loftet og tænkte: „Du er hos Fader Gulden i Pfalzburg i det lille Værelse. I Dag er det Søndag, og du skal ud til Katharine! Den Forestilling gjorde mig helt vaagen, jeg saa allerede i Aanden Katharine med hendes smukke røde Kinder og hendes blaa Øjne. Allerhelst var jeg staaet op straks, havde klædt mig paa og begivet mig paa Vejen, men Klokken slog først fire, og Portene var endnu lukkede.

Jeg maatte vente, og denne Forsinkelse ærgrede mig altid. Klokken slog fem, nu sprang jeg ud af Sengen, vaskede mig, barberede mig, klædte mig paa, og bag ved det lange Sengeomhæng stak Fader Gulden sin Næse frem og sagde til mig:

„Ej, ej, jeg kan nok høre dig. I den sidste halve Time har du danset omkring der inde. Ha, ha, ha! Det er nok Søndag i Dag!“

Han lo, og jeg lo med, idet jeg hilste paa ham og skyndte mig ned ad Trapperne.

Og hvor glad skyndte jeg mig ikke afsted; jeg vidste godt, hvorhen jeg skulde gaa, jeg behøvede ikke først at afvente Sergent Pintos Befaling. Og disse Lærker, der svang sig op mod Himlen, hvor smukt sang de ikke, og Vagtlerne og Iriskerne! Du gode Gud, man er kun ung en Gang i Livet! Morgenens Friskhed, de vilde Rosers Duft langs Hegnene og Spidserne af de gamle Tage i Sturmborg berusede mig. „Hist henne gør Katharine nu Ild paa, hun koger Kaffe ...“ Aa, hvor jeg skyndte mig! Endelig er jeg i Nærheden af Landsbyen, jeg gaar en Smule langsommere for atter at faa Vejret, ser hen til de smaa Vinduer og smiler.

Døren aabnedes, og Mo'er Grete, endnu i uldent Under-skørt med Kosten i Haanden, vender sig om. Jeg hører hende raabe: „Der er han, der er han! ...“ Næsten straks iler Katharine til med sin lille blaa Hue paa Hovedet, hun bliver smukkere og smukkere Dag for Dag. „Aa,“ siger

hun, „hvor det er dejligt ... det er dejligt ... jeg ventede dig!“ Hvor jeg er lykkelig, og hvor jeg kysser hende! Ak, Ungdommen leve! Alt det ser jeg. Jeg træder med Katharine ind i den gamle Stue, Mo'r Grete løfter sin Kost højt i Vejret og raaber med begejstret Mine:

„Ingen Udskrivning mere ... alt er til Ende!“

Vi ler muntre, jeg bliver opfordret til at tage Plads, og medens Katharine ikke kan tage Øjnene fra mig, begynder Tante Grete igen:

„Naa, har den Skurk af en Minister ikke skrevet endnu? Vil han da aldrig skrive? Antager han os for Dumrianer? Den anden rørte sig for meget, denne rører sig slet ikke! Det er i alt Fald utaaleligt altid at maatte lade sig befale. Du er ikke mere Soldat, da man har ladet dig blive tilbage som død; vi har reddet dig, du kommer ikke mere dem ved.“

„Ja vist, ja vist, De har Ret, Tante Grete,“ sagde jeg til hende, „men vi kan desuagtet ikke gifte os uden først at gaa til Borgmesteren; har vi ikke været hos ham, tør Præsten ikke vie os i Kirken!“

Nu blev Tante grov og sluttede altid sin Tale med de Ord:

„Ser du, Josef, de Mennesker har fra først til sidst indrettet det hele for sig selv. Hvem betaler Gendarmerne og Dommerne? Hvem betaler Gejstligheden? Hvem betaler alle Mennesker? Det gør vi. Og se nu, vi vover ikke en Gang at gifte os. Det er afskyeligt, er det! Hvis det bliver saaledes ved, vil vi gifte os i Schwejtz.“

Disse Ord beroligede os en Smule, og vi tilbragte den øvrige Del af Dagen under Sang og Latter.

II.

Midt i denne min store Utaalmodighed saa jeg hver Dag nye Ting, der nu forekommer mig som sande Narrestreger, som den Slags Komedie, man spiller paa Markeder. Jeg saa Borgmesteren, Adjunkten, Sogneraadene fra Landsbyerne, Korn- og Brændehandlere, Skovbetjente og Markvogtere, alle disse Folk, som man i de sidste ti Aar havde anset for Kejserens bedste Venner — og som endogsaa, blot man sagde et Ord mod hans Majestæt, var meget strenge ... jeg saa dem, hvad enten det var i Torvehallen eller andet Steds, skrige op imod Tyrannen, imod Usurpatoren og det korsikanske Uhyre. Man skulde have troet, at Napoleon havde gjort dem mere ondt end de andre, og dog var det netop dem, som altid for sig selv og deres Familier havde erhvervet sig de bedste Stillinger.

Siden den Tid har jeg ofte tænkt paa, at det formodentlig under alle Regeringer forholder sig saaledes med Indehaverne af de gode Pladser, og alligevel vilde jeg skamme mig ved at skrige op imod Folk, som ikke kunde forsvare sig, og som man Tusinde Gange havde smigret, hellere vilde jeg vedblive at være fattig og arbejde end ved slige Midler blive rig og agtet. Men saaledes er nu en Gang Menne-skene!

Jeg maa dog ogsaa erkende, at vor gamle Borgmester og tre, fire af Byraadet ikke fulgte de andres Eksempel. Hr. Gulden sagde at de havde da i det mindste Agtelse for sig selv, og at Skraalhalsene ikke havde Ære i Livet.

Jeg husker endnu saa godt, at Borgmesteren fra Haccmatt en Dag var kommen for at faa sit Ur gjort i Stand. Da han nu begyndte at rive ned paa Kejseren, rejste Fader Gulden sig pludselig og sagde til ham:

„Her, Hr. Michel, tag Deres Ur, jeg vil ikke arbejde for Dem. Hvorledes kan De ... De, der endnu i Fjor overalt

talte om „den store Mand“, De, der aldrig kort og godt kunde kalde ham Kejser Bonaparte, men altid Kejser og Konge og Schwejtzterforbundets Skytsherre, De skriger nu op om, at han er en Varulv, og kalder Ludvig den 18de for Ludvig den højtelskede? Gaa Deres Vej ... De skulde skamme Dem! De anser altsaa Folk for Dumrianer, De tror ikke, vi har nogen Hukommelse?”

Saa svarede den anden:

„Man mærker straks, at De er en gammel Jakobiner.“

„Hvad jeg er, angaar ingen,“ svarede Fader Goulden, „men i alt Fald er jeg ingen Rævepels.“

Han var bleven ganske bleg og tilføjede endnu:

„Gaa De blot, Hr. Michel, gaa De Slyngler er Slyngler under enhver Regering.“

Kort Tid efter skulde vi være Vidne til et nyt Skuespil, vi skulde se Emigranterne vende hjem fra det indre af Tyskland og Rusland. En ankom i en Bondekarre, andre i elegante to- eller firhjulede Vogne. Damerne var iførte Kjoler af blomstret Fløjl, og Herrerne bar næsten alle sammen den gamle franske Livkjole samt Knæbenklæder og den lange Vest, der rakte midt ned paa Laarene, saaledes som man ser det paa Billeder fra Republikens Tid.

Alle disse Mennesker lod til at være hovmodige og glade, de var tilfredse over atter at vende tilbage til Hjemmet.

Trods de gamle Skindmære, der trak dem, trods deres usle med Halm fyldte Vogne, og Bønderne, som de lig Postilloner lod ride de forreste Heste, trods alt det, saa rørte det mig. Jeg mindedes den Glæde, som jeg fem Maaneder i Forvejen havde følt ved at gense Frankrig og sagde til mig selv: „Stakkels Folk, hvor vil de græde, naar de genser Paris, hvor vil de være lykkelige!“

De stod af i Gæstgivergaarden „Røde Okse“, hvor forhen de gamle Gesandter, Marschaller, Prinser, Hertuger og alle disse rige Fyre kom, og man saa, hvorledes de i Værelserne, den ene efter den anden selv friserede sig, klædte sig paa og barberede sig. Henimod Middag kom

alle ned, skreg og raabte utaalmodig: „Jean! Claude! Germain!“ kommanderede som fornemme Personer og satte sig om de lange Borde, medens deres luvslidte Tjenere med Servietten under Armen maaatte blive staaende bag deres Stol.

Nogle af disse Emigranter ankom i Postvogne; saa ventede Borgmesteren, Hr. Jourdan, Ridder af Ludvigs-Ordenen, Hr. Pastor Loth og den ny Pladskommandant, Hr. Robert de la Faisanderie, i broderede Uniformer dem foran Gitterporten. Saa snart Piskeknald genlød inden for Voldene, traadte de frem med smilende Ansigter, som forestod dem en stor Lykke, og saa snart Vognen holdt, ilte Kommandøren til for at aabne Døren og udstøde et Henrykkelsesskrig. Undertiden stod de ubevægelige af lutter Ærefrygt, og jeg har med egne Øjne set, hvordan de tre Gange hilste disse Mennesker, før de langsomt og højtideligt nærmede sig dem.

Fader Gulden sagde smilende:

„Ser du, Josef det er det gamle Regimente. Vi behøver kun at se ud af vore Vinduer og kan saa lære de fine Manerer, som vi maa paatage os, naar vi en Gang bliver Hertuger og Fyrster.“

En Morgenstund paa en Fridag, det var Markedsdag, kom Tante Grete for at besøge os. Hun havde sin Kurv paa Armen og lod til at være meget oprømt. Jeg saa hende allerede ved Døren, og da jeg tænkte, at Katharine kom bag efter hende, sagde jeg:

„God Dag, Tante Grete, Katharine er sikker i Byen, kommer hun snart?“

„Nej, Josef, nej, hun er i Sturmberg, vi har alle Hænder fulde af Arbejde.“

Da jeg blev bedrøvet fordi jeg allerede forud havde glædet mig til at se hende, satte Tante Grete sin Kurv paa Bordet og sagde, idet hun løftede Servietten op:

„Se der, Josef, det er noget til dig fra Katharine.“

Jeg saa en prægtig Buket af Liljekonvaller, Violer og

tre Stængler Hyldeblomster med Blade rundt om; dette Syn glædede mig saa meget, at jeg smilede og sagde:

„Den lugter godt.“

Og Fa'r Gulden, der havde vendt sig om, smilede ligeledes og sagde:

„Du ser, at man aldrig tænker paa dig, Josef!“

Vi lø nu alle sammen.

Jeg var kommen i godt Humør; jeg gav Tante Grete et Kys og sagde til hende:

„Bring Katharine det fra mig.“

Jeg satte nu Buketten i en Vase, som jeg anbragte i Vindueskarmen ved Siden af min Seng. Jeg lugtede til den, medens jeg forestillede mig, at Katharine var gaaet ud allerede tidlig om Morgenens for at plukke Violer og Liljekonvaller, for at jeg kunde faa dem ganske friske; at hun havde ordnet dem, mens de endnu var vaade af Duggen, og lagt den prægtige Hyldegren omkring dem, og da jeg nu lugtede til denne, forekom dens Duft mig endnu herligere, og jeg kunde slet ikke lade være med at se paa den. Endelig forlod jeg mit Sovekammer og sagde til mig selv:

„Du vil kunne lugte Buketten hele Natten, i Morgen sætter du den i frisk Vand. I Overmorgen er det Søndag, saa faar du Katharine at se og kan rigtig kysse og takke hende for den.“

Jeg traadte altsaa igen ind i Stuen, hvor Tante Grete passiarede med Hr. Gulden om Markedet, om Kornpriserne osv., begge var de i godt Humør. Tante havde sat sin Kurv ned paa Gulvet og sagde til mig:

„Naa, Josef, er Giftermaalstilladelsen ikke kommen endnu?“

„Nej, endnu ikke ... det er dog virkelig skrækkeligt.“

„Ja,“ svarede hun, „alle disse Ministre ligner hverandre, man skulde tro, at de sletteste og døvneste altid blev valgt til at indtage saadanne Pladser!“

Derpaa vedblev hun:

„Men vær blot rolig, jeg har nu faaet en Idé, som vil forandre det altsammen.“

Hun lo; og da Fader Gulden og jeg lyttede spændt, fortalte hun ivrigt:

„Medens jeg var henne i Torvehallen, bekendtgjorde Politibetjent Clermantier, at der skulde afholdes en Højmesse for Ludvig den 16de, Pichegru, Moreau og endnu nogle fleres Sjælefred.“

„Ja, ogsaa for Georg Cadoudals,“ faldt Fader Gulden hende høfligt i Ordet, „jeg læste det i Aftes i Bladet.“

„Rigtig, Cadoudal,“ sagde Tante. „Ser du, Josef, da jeg hørte denne Bekendtgørelse, har jeg straks tænkt: Denne Gang faar vi nok Giftermaalstilladelsen! ... Der skal foranstaltes Processioner og Bodsøvelser. Vi vil gaa med allesammen, Josef, Katharine og jeg; vi vil gaa mellem de forreste, og alle Mennesker vil sige: Det er gode Royalister, brave Folk. — Præsten vil faa det at vide, — nu har Præsten lange Arme, ligesom forhen Generalerne og Obersterne! vi skal faa at se — de vil optage det godt — han vil maaske endogsaa opsætte et Bønskrift for os! Og jeg siger jer, det vil gaa, det kan ikke slaa fejl.“

Da hun nu talte saaledes og søgte at gøre os alt dette klart, løftede hun tilsidst Haanden, talte sagtere og syntes ganske tilfreds med sin Snuhed. Jeg var ogsaa tilfreds og tænkte: Hun har Ret, det maa man gøre. Tante Grete er en Kone med en Portion sund Fornuft, men da jeg saa hen til Hr. Gulden, bemærkede jeg, at han var bleven meget alvorlig og endogsaa havde vendt sig om og saa ud, som om han med Lupen vilde se ned i et Ur; thi saa trak han altid sine tykke, hvide Øjenbryn sammen; jeg kunde straks se paa hans Ansigt, naar noget mishagede ham og sagde derfor:

„Hør, Tante Grete, jeg tror nok, at dette kunde lade sig gøre, men førend jeg begynder paa noget, vil jeg gerne vide, hvad Hr. Gulden siger til den Sag.“

Nu vendte han sig og sagde:

„Enhver er fri, Josef, enhver maa følge sin egen

Samvittighed. At afholde en Sjælemesse for Ludvig den 16de ... godt! ... Med Hensyn til Ludvig den 16de kan jeg altsaa ikke gøre nogen Indvending. Men hvad Pichegru, Moreau og Cadoudal angaar, saa er det en anden Sag med dem. Pichegru har villet gaa over til Fjenden med sin Armé, Moreau har kæmpet imod Frankrig, og Georg Cadoudal er en Morder. De har fortjent deres Skæbne. Det er min Mening."

"Men Gud bevare os!" raabte Mo'r Grete, "hvad angaar det os? Vi vil ikke valfarte for deres Skyld, men vi vil valfarte for at faa den velsignede Giftermaalstilladelse. Det øvrige er mig ligegyldigt, og Josef ogsaa, ikke sandt, Josef?"

Jeg var meget forlegen, thi jeg syntes, at det, Hr. Gulden havde sagt, var meget rigtigt. Da han bemærkede dette, sagde han:

"Jeg forstaar nok unge Menneskers Kærlighed; men, Mo'er Grete, man maa aldrig betjene sig af saadanne Midler, et ungt Menneske maa aldrig for at opnaa sin Lykke bringe som Ofre Anskuelse, der forekommer ham ærlige. Hvis Joseph ikke har samme Anskuelse som jeg om Pichegru, Moreau og Cadoudal, saa kan han godt tage Del i Processionen, det kunde aldrig falde mig ind at gøre ham nogen Bebrejdelse derfor. Jeg for min Del vil dog ikke deltage i den."

"Og jeg heller ikke," erklærede jeg nu, "jeg har samme Tanker som Hr. Gulden."

Jeg bemærkede, at Tante Grete begyndte at blive ærgerlig, thi hun blev ganske rød, men hun beroligede sig straks igen og sagde derpaa:

"Nu vel, saa vil jeg gaa med Katharine, thi vi bryder os virkelig ikke om alle disse nye Ideer."

Fa'er Gulden kunde ikke undertrykke et Smil, da han saa hendes Vrede.

"Ja," sagde han, "enhver er fri, gør De, som De vil." Og saa blev der ikke snakket mere om det.

III.

Hvis jeg husker ret, naar jeg tænker paa Tantens Besøg, saa begyndte Processionen, Bodsøvelserne og Prædikenerne otte Dage efter dette; de hørte først op ved Kejserens Tilbagekomst 1815 og vedblev saa igen, indtil Karl den 10des Afrejse 1830. Alle de, der levede paa denne Tid, ved, at det slet ingen Ende vilde faa. Saa ofte jeg tænker paa Napoleon, hører jeg ogsaa endnu, hvorledes Kanonerne fra Arsenalet dundrede om Morgenens, og hvorledes vore smaa Vinduer klirrede. Fa'er Gulden traadte da hen til min Seng og sagde: „Atter en Sejr, Josef! Ha, ha, ha, stadig, stadig Sejre!“

Og saa snart jeg tænker paa Ludvig den 18de, hører jeg Klokkerne klinge; jeg forestiller mig, hvorledes Fader Brainstein og begge hans store Dreng hang i Kirkens Klokkestreng, og jeg saa Hr. Gulden for mig, som leende sagde: „Det er til Ære for den hellige Maglaian eller den hellige Polykarp!“

Jeg kan ikke forestille mig disse Tider paa nogen anden Maade.

Dette begyndte den 18de Maj 1814. Og paa samme Dag, som Clermentier bekendtgjorde Efterretningerne om den store Bod, kom Præsterne fra Nancy, unge Mennesker, der prædikede hele Uger fra Morgen tidlig og indtil Midnat. De skulde forberede Bodshandlingen, der blev ikke talt om andet i hele Byen, Folk omvendte sig, og alle Koner og Piger gik til Skrifte.

Ligesom Tante Grete var jeg ogsaa af den Mening, at Hr. Gulden havde Uret i at være egensindig, men jeg havde aldrig vovet at tale med ham derom. Jeg følte mig meget ulykkelig, saa meget mere som alle, der bragte os Ure til Reparation, lutter hæderlige Folk lige fra Borgmesteren til Skovvogteren, roste Prædikanten og paastod aldrig at have hørt noget lignende.

Hr. Gulden hørte til, men vedblev rolig med sit Arbejde uden at svare; og naar han var færdig, vendte han sig om og sagde: „Vær saa god, Hr. Christoph eller Hr. Nicolas ... det er saa og saa meget.“ Han lod ikke, som om han interesserede sig for disse Ting; og kun naar den ene eller den anden kom til at tale om Nationalgodserne, det femogtyveaarige Oprør, Boden for de gamle Forbrydelser, saa tog han sine Briller af, løftede Hovedet for at lytte til og sagde med forbavset Mine:

„Nej, nej! ... Hør dog engang, det klinger jo meget smukt, Hr. Claude! Sandelig ... De sætter mig i Forbavselse ... Taler den unge Præst saa smukt! Ja, hvis jeg ikke havde saa meget at bestille, gad jeg sandelig gjerne høre ham ... jeg kunde nok have Lyst til at se til Bunds i mig selv.“

Jeg haabede stadig, han skulde faa en anden Mening om Processionen til Erindring om Ludvig den 16de, og jeg var meget tilfreds, da han en Aften, medens vi sad ved vort Maaltid, pludselig sagde til mig med et Anstrøg af godt Humør:

„Naa, Josef, skulde du ikke have Lyst til at høre Præsten? Man fortæller saa mange smukke Ting om ham, at jeg nok gad vide, om det ogsaa er sandt.“

„Aa, Hr. Gulden,“ svarede jeg, „der er ikke noget, jeg hellere vil; men saa maa vi ikke spille nogen Tid; thi Kirken er bestandig fyldt, naar det ringer første Gang.“

„Naa, lad os saa bryde op da,“ svarede han, idet han rejste sig og tog sin Hat ned fra Knagen. „Ja, ja, jeg er nysgærrig efter at se dette. Disse unge Mennesker overrasker mig. Lad os gaa.“

Vi gik ned ad Trappen. Maanen skinnede saa klart, at man kunde kende Folk som ved højlys Dag. Ved Hjørnet af Floquet-Gaden saa vi, at Kirketrappen allerede var sort af Mennesker.

Vi gik ind under de store Orgelpiller. Den ene stod tæt trykket op mod den anden. Over os, midt i Koret, brændte nogle Lys. Stolene, som blev aabnede og atter

lukkede, var det eneste, der forstyrrede Tavsheden. Dette varede vel ti Minutter. Der kom stadig Folk bag ved os. Endelig hørte man Sirons Hellebard støde mod Stenbroen udenfor, og Hr. Gulden sagde sagte til mig:

„Der er han!“

En Lampe, der brændte over Vievandskarret, gav en Smule Lys. Paa samme Tid steg en mørk Skikkelse op paa Prædikestolen til venstre og Köcklis Stang tændte to eller tre Lys ved Siden af den. Præsten saa ud til at være mellem femogtyve og tredive Aar; han havde et godmodigt Ansigt og under sin Tonsur langt lyst Haar, som i Lokker faldt ham ned over Nakken.

Der begyndtes med at synge en Salme. Pigerne fra Byen sang i Kor: „Hvilken Lykke en Kristen at være!“ Derpaa begyndte Præsten sin Prædiken med at erklære, at han vilde forsvare Troen, Religionen og Ludvig den 18des guddommelige Ret og spurgte, om nogen havde den Dristighed at paastaa det modsatte. Men ingen havde Lyst til at blive stenet; enhver bevarede Tavsheden. I dette Øjeblik rejste sig fra den lige over for staaende Bænk en Mand af 6 Fods Højde, mager og brun, indhyllet i en graa Kappe, han raabte:

„Jeg for min Person paastaar, at Troen, Religionen, Kongens Ret og alt det øvrige er Vantro. — Jeg paastaar, at Republiken er det rigtige, og at det er mere værd end alt andet, blot man holder Fornuften hellig.“

Og saa videre. Folk var oprørte; aldrig havde man set noget lignende. Da han hørte op at tale, saa jeg paa Hr. Gulden; han lo sagte og sagde til mig:

„Hør blot ... hør blot!“

Naturligvis hørte jeg; den unge Præst bad til Gud for denne Vantro, derpaa begyndte han at tale saa herligt, at Folk faldt i fuldstændig Henrykkelse. Den magre svarede derpaa med den Erklæring, at man havde gjort Ret i at guillotiner Ludvig den 16de, Marie Antoinette og hele Familien. Ophidselsen og Forbitnelsen tiltog mere og mere, og tilsidst vilde Kolonisterne fra Egeskoven og navnlig de-

res Koner trænge hen til Bænken for at bringe ham til Tavs-
hed. Men nu kom Siron til Syne og raabte:

„Plads! — Plads!“

Og den gamle Köckli i sin røde Frakke styrtede løs paa denne Mand, som reddede sig ind i Sakrastiet, løftede begge Hænder mod Himlen og raabte, at han omvendte sig, at han forsagede Djævelen og alle hans Gerninger. Den anden bad en Bøn for denne Synders Sjæl; — det var en sand Triumf for Religionen.

Henimod Klokkerne elleve forlod alle Mennesker Kirken, og de forkyndte, at Processionen skulde finde Sted næste Søndag.

IV.

Næste Dag begyndte Klokkerne allerede at ringe ved Dagens Frembrud. Jeg stod op, aabnede Vinduesskodderne og saa, hvorledes Solen luende rød stod op bag ved Krudt-
magasinet lige over Heilbronnenskov.

Ligesom alle de andre Dage gjorde jeg ogsaa i Dag Ild paa i den lille Ovn og lavede vor Frokost. Vinduet blev staaende aabent, og vi hørte Støjen ude fra.

Lænet mod et af Vinduerne sagde Fader Gulden:

„Sé, alle Butikerne er lukkede — — paa Gæstgiveri-
erne og Værtshusene nær.“

Han lo, og jeg sagde til ham:

„Skal vi tage Skodderne fra vore Butiksvinduer, Hr.
Gulden.“

Ligesom forundret vendte han sig om og sagde:

„Jeg har endnu aldrig kendt en bedre Fyr end du, Jo-
sef, men du mangler Karakter. Hvorfor skulde vi ikke
tage Skodderne fra vore Butiksvinduer? Fordi Gud har
skabt Verden i seks Dage og hvilede ud den syvende? Det
er ikke os, der har skabt Verden, vi maa arbejde for at
leve. Hvis vi af Egennytte lod Skodderne blive for Vindu-
erne, vilde vi spille hellige for at erhverve os nye Kun-

der, og saa var det Skinhellighed. Du taler undertiden uden at tænke."

Jeg indsaa straks, at jeg havde Uret, og svarede:

"Lad os blot tage Skodderne fra Butiksvinduerne, kære Hr. Gulden, saa man kan se, at vi sælger Ure, det er der intet ondt i."

Vi havde næppe sat os til Bords, før Tante Grete og Katharine kom.

Katharine var helt sortklædt. Hun var iført en lille, sort Tylshue og en Kjole af udmærket Stof og smukt syet, det sorte fremhævede hendes fine, hvide og røde Ansigtstoner, saa man næsten ikke kunde tro, at det var Josef Berthas Kæreste. Hendes Hals var saa hvid som nyfalden Sne, og uden hendes Læber og lille, friske Hage, uden hendes blaa Øjne og hendes blonde Haar, vilde jeg tro, det var en anden, endnu smukkere, der lignede hende. Hun smilede, da hun saa min Beundring.

Endelig sagde jeg til hende:

"Katharine, nu er du saa smuk, at jeg ikke mere tør kysse dig."

"Aa," svarede hun, "det behøver du ikke at lade dig afholde fra."

Og medens hun bøjede sig ned over mine Skuldre, kyssede jeg hende saa længe, at Fader Gulden og Tante Grete saa paa os og lo. Jeg vilde helst have ønsket dem langt borte fra sin Katharine, at jeg stadig elskede hende højere, og at jeg tusind og atter tusind Gange vilde hengive mit Liv for hende; men i deres Nærværelse passede det sig ikke.

Tante var ligeledes sortklædt og havde sin Bønbog under Armen.

"Kom dog og giv ogsaa mig et Kys, Josef," sagde hun, "du ser jo, at jeg lige saa vel som Katharine er sortklædt."

Jeg kyssede hende, medens Fa'er Gulden sagde:

"De spiser til Middag hos os, det er en afgjort Sag; men kom nu og faa en lille Forfriskning."

„Vi har allerede spist Frokost,” sagde Tante.

„Det har ikke noget at sige ... Vorherre maa vide, naar Processionen ophører — — man maa samle Kræfter.“

Nu satte de sig, Tante ved min højre og Katharine ved min venstre Side lige overfor Fa'er Gulden. Vi drak et godt Glas Vin, og Tante sagde, at Processionen vilde tage sig herligt ud, der var i det mindste femogtyve Præster fra Omegnen — Pastor Hubert fra Sturmburg var ogsaa med.

Endelig henimod Klokken ni, da Klokkerne begyndte at ringe for anden Gang, maatte vi skilles. Tante sagde:

„Det er anden Gang, de ringer ... Nuvel, vi skal komme til Middag saa tidlig som muligt.“

„Ja, ja, Mo'er Grete,” svarede Hr. Gulden, „vi skal vente paa jer.“

De rejste sig straks. Jeg fulgte Katharine ned ad Trappen for endnu en Gang at kysse hende. Tante Grete raabte:

„Vi maa skynde os, vi maa skynde os!“

De gik, og jeg skyndte mig op for at tage fat paa Arbejdet. Fra dette Øjeblik og til henimod Klokken elleve var jeg dog ikke i Stand til at bestille noget.

Jeg holdt nok et Ur i Haanden og forsøgte at arbejde, men min Aand var langt borte ... Jo højere Solen steg, desto mere tiltog min Misstemning, da Hr. Gulden pludselig sagde smilende til mig:

„Ej, ej, Josef, det vil nok ikke rigtig gaa fra Haanden i Dag?“

Og da jeg blev rød i Hovedet, tilføjede han:

„Ja, ja, i den Tid, da mine Tanker dvælede hos Louise Benedem, saa jeg forgæves efter Fjederen og Hjulene; jeg saa kun hendes blaa Øjne.“

Han udstødte et Suk, jeg begyndte ogsaa at sukke og tænkte: „Ak, De har Ret, Hr. Gulden, De har Ret.“

„Det er nok, Josef,” sagde han et Øjeblik efter og

WATERLOO.

tog Uret ud af min Haand. „Gaa, mit Barn, se til at finde Katharine ... Man kan ikke overvinde sin Kærlighed ... den er stærkere end Mennesket!“

Da jeg hørte ham tale saaledes til mig, kunde jeg have udraabt: „Aa, hvor De er et retfærdigt Menneske ... Ak, De vil aldrig erfare, hvor højt jeg elsker Dem!“ Men han havde rejst sig for at tørre sine Hænder paa Handklædet, der hang bag Døren, og jeg sagde til ham:

„Naar De absolut vil have det, Hr. Gulden ...“

„Ja, ja ... absolut.“

Jeg hørte ikke mere, mit Hjærte hoppede af Glæde, jeg tog min Hat og løb hurtigt ned ad Trappen, medens jeg raabte:

„Om en Time, Hr. Gulden!“

Jeg var allerede udenfor. Det vrimlede af trekantede Hatte, Filthatte og Huer, og over dem alle ringede Klokken med dens festlige Klang.

Først saa jeg mig omkring, medens jeg løb, uden at vide, hvor jeg skulde vende mig, og da jeg endelig saa, at det ikke var muligt at komme et Skridt videre i denne Menneskemasse, saa drejede jeg ind i en Sidegade for at naa ud til Voldene og afvente Processionen paa Skraaningen ved den tyske Port; thi saa vendte de tilbage gennem Skolegaden.

Jeg gik altsaa ned ad Lande-Strædet der, hvor man under Kejserdømmet skød Desertorerne. Larmen var nu langt borte, Sangen, Bønnen, Klokkeklangen ligeledes! Alle Døre og Vinduer var lukket, enhver var med i Processionen. Midt i den dybe Stilhed gjorde jeg et Øjeblik Holdt her i Skyggen af den gamle By for at trække Vejret; et frisk Vindpust kom fra Marken over Voldene, jeg hørte Tummelen fra det fjerne, tørrede mit sveddryppende Ansigt og tænkte:

„Hvor mon jeg kan finde Katharine?“

Processionen drejede om Hjørnet af Bockholzer-Gaden. Sangen fra Alteret klang herover højt som Trompet-skrald, de unge Præster fra Nancy ilede med Korset baaret højt i Vejret ned langs Rækkerne for at holde Orden, Kir-

kebetjenten Siron rettede sig majestætisk i Vejret med sin Fane. Forrest sang alle Præsterne og Kordrengene, og Bøner steg op mod Himmelen, bagved svarede Mængden, og dette frembragte en dump og skrækkelig Mumlen.

Jeg stod paa Taaspidsen, halvt skjult af Bygningen, og tænkte kun paa Katharine, da jeg pludselig saa hende ved Siden af Tante Grete. Tante bad med saa høj Stemme, at man kunde høre hende over alle de andre. Katharine sagde intet, hun bevægede sig fremad med nedslagne Øjne. — — Ak, havde jeg dog blot kunnet kalde paa hende, men det var allerede galt nok ikke at gaa med i Processionen, det kunde nok ikke gaa an, at jeg gav mig til at holde Spektakel.

Da Processionen var til Ende, vendte Katharine og Tante Grete tilbage.

Vi spiste sammen, Tante var meget tilfreds og Katharine ligeledes; men den Fornøjelse, jeg følte ved at se hende, hindrede mig ikke i at føle mig noget tung om Hjærtet. Hr. Gulden var meget eftertænksom.

Endelig ved Aftenens Frembrud fulgte jeg Tante og Katharine til Roulette, og efter at vi der havde kysset hinanden, ønskede jeg dem Godnat. Klokken kunde vel være otte, og jeg vendte øjeblikkelig tilbage.

Hr. Gulden var gaaet ud; han havde den Vane om Søndagen at gaa hen til Bryggeriet, „Den vilde Mand“, for at drikke et Krus Øl og læse Bladene. Jeg gik i Seng. Henimod Klokken ti vendte han hjem, og da han saa, at mit Lys endnu brændte paa Bordet, lukkede han op og sagde til mig:

„Det lader til, Josef, at der overalt bliver foranstaltet Processioner, man kan læse derom i Bladene.“

Han fortalte mig ogsaa, at 80,000 Fanger skulde komme hjem, hvilket var en stor Lykke for Frankrig.

V.

Næste Dag skulde Byens Ure atter trækkes op. Hr. Gulden, der undskyldte sig med sin Alder, havde overdraget mig denne Bestilling, og jeg begav mig tidlig paa Vejen. En stærk Blæst havde i Nattens Løb fejlet alle Bladene op tæt ad Muren. Hver især hentede fra Alteret, hvad der tilhørte ham; en hentede sine Lysestager, en anden sine Urtepotter. Dette Syn gjorde mig sørgmodig, og jeg tænkte: „Nu, da de har holdt denne Sjælemesse, maa de vel være tilfredse. Hvis nu Giftermaalstilladelsen kommer, saa vilde det være godt altsammen; men hvis disse Folk bilder sig ind at kunne underholde os med Lovsange, saa tager de fejl. I Kejserens Tid marscherede man ganske vist til Rusland eller Spanien, men Ministeren lod i det mindste ikke Ungdommen forsmægte. Jeg gad nok vide, hvorfor man har Fred, om ikke for at gifte sig.“

Disse Tanker gjorde mig ærgerlig, jeg var vred paa Ludvig den 18de, paa Greven af Artois, paa Emigranterne, paa alle Mennesker og raabte:

„Adelen holder Folket for Nar!“

Da jeg kom hjem, havde Hr. Gulden allerede dækket Bordet. Medens vi spiste, rejste han sig og lukkede Skabet op; jeg saa paa ham og tænkte, at han vilde hente en Flaske, da han rakte mig et stort firkantet Brev med rødt Segl.

„Der, Josef,“ sagde han til mig, „her er noget, som Gendarm Verner har overgivet mig til dig.“

I dette Øjeblik følte jeg, hvorledes mit Hjærte begyndte at banke, og jeg betragtede Brevet med et forvirret Blik.

„Naa, saa luk det dog op!“ sagde Fa’er Gulden til mig.

Jeg lukkede det op og forsøgte at læse, men jeg maatte have Tid, og pludselig raabte jeg:

„Hr. Gulden, det er Giftermaalstilladelsen!“

„Tror du?“ svarede han.

„Ja, det er Giftermaalstilladelsen!“ raabte jeg og fægtede med begge Hænder i Luften. „Nu maa jeg øjeblikkelig lade Katharine og Tante Grete det vide,“ raabte jeg i mit Hjertes Glæde; „jeg vil hurtig sende Bud der ud.“

„Ej, saa gaa dog hellere selv, det vil være bedre,“ sagde dette herlige Menneske til mig.

„Og Arbejdet, Hr. Gulden?“

„Aa, hvad, ved saadan en Lejlighed glemmer man Arbejdet. Gaa, mit Barn, skynd dig. Hvilket Arbejde kunde du vel gøre nu. Du ser jo ikke klart mere.“

Det var virkelig sandt, jeg havde ikke kunnet bestille noget. Jeg rejste mig saa lykkelig, at jeg græd. Jeg kyssede endog Hr. Gulden, saa løb jeg min Vej uden at give mig Tid til at klæde mig om.

Da jeg naaede Huset, rev jeg Døren op og raabte:

„Giftermaalstilladelsen!“

Tante Grete gik i Træsko og fejede Køkkenet, og Katharine med bare Arme og med et blaat Tørklæde fæstet over Kors paa Brystet, kom ned ad den gamle Trætrappe til højre; hun havde hentet Spaaner paa Loftet, og begge to blev de staaende som forstenede, da de saa mig og hørte mig raabe: „Giftermaalstilladelsen!“ Men jeg gentog „Giftermaalstilladelsen!“ og ligesom jeg havde gjort det, løftede Tante Grete paa en Gang begge Hænder og raabte:

„Kongen leve!“

Katharine støttede sig bleg som et Lig til Gelænderet. I samme Nu stod jeg hos hende og begyndte at kysse hende alle Vegne indtil hun endelig grædende som en Magdalene lænede sig til mig, og jeg bar hende ned ad Trappen, medens Spaanerne strøedes rundt omkring; Tante Grete hoppede og dansede i sine Træsko og raabte:

„Kongen leve! Ministeren leve!“

Kort sagt, man havde aldrig set noget lignende. Vor Nabo, den gamle Smed Rupert, kom selv med Skødeskind paa og aabenstaaende Skjorte og sagde:

„Naa, naa, Naboerske, hvad er der dog i Vejen?“

Han holdt sin store Ildtang i Haanden, spilede de smaa Øjne op og saa paa os. Vi kom nu en Smule til os selv, og jeg svarede:

„Vi har faaet Tilladelse til at gifte os.“

„Naa, saadan staar det til!“ sagde han. „Nu forstaar jeg det! Nu forstaar jeg det virkelig.“

Tante, som selv lavede Maden, raabte op og sagde uophørligt til sig selv: „Det kan man kalde en god Konge!“ Eller: „Hvis min stakkels Frants nu kunde vende tilbage til Jorden, vilde han være lykkelig, men man kan jo ikke faa al Ting.“

Endvidere erklærede hun, at Processionen havde bragt os Lykke. Katharine og jeg svarede ikke, vor Glæde var alt for stor. Vi spiste Middagsmad, Vesperkost og Aftensmad uden hverken at se eller høre noget, først hen imod Klokken ni blev jeg vaer, at det allerede var helt mørkt, og jeg maatte bryde op. Nu gik Tante, Katharine og jeg sammen. Det var klart Maaneskin. De fulgte mig til Roulette og paa Vejen aftalte vi, at Brylluppet skulde finde Sted om fiorten Dage. Under de gamle Popler kyssede Tante mig, jeg kyssede Katharine, og derpaa saa jeg, hvorledes de vandrede tilbage til Landsbyen. De vendte sig om og vinkede med Haanden, og jeg vinkede tilbage til dem. Først da jeg havde set dem gaa ind, begav jeg mig tilbage til Byen, hvor jeg indtraf henimod Klokken ti. Jeg gik over den store Torveplads og kom hjem.

Hr. Gulden var gaaet i Seng, men han sov ikke. Han hørte, hvorledes jeg ganske sagte lukkede Døren op. Da jeg havde tændt Lampen og vilde gaa ind i mit Kammer, raabte han:

„Josef!“

Jeg nærmede mig ham straks, og idet han med et bevæget Blik saa paa mig, strakte han sine Arme ud imod mig. Vi kyssede hinanden, og han sagde til mig:

„Det er godt, mit Barn, du er lykkelig, og du fortjener det. Læg dig nu til at sove, i Morgen vil vi passiare sammen.“

Jeg gik i Seng, men det varede længe, før jeg kunde sove; hvert Øjeblik vaagnede jeg og tænkte: „Er det da sandt? Er Giftermaalstilladelsen virkelig kommen?“ Og jeg sagde til mig selv: „Ja, det er sandt!“ Henimod Morgen sov jeg dog ind. Da jeg vaagnede, var det allerede højt op paa Dagen. Jeg sprang ud af Sengen for at klæde mig paa, i samme Øjeblik raabte Hr. Gulden muntert ind til mig fra Sideværelset:

„Josef, kom nu dog og sæt dig til Bords!“

„Aa, om Forladelse, Hr. Gulden,“ sagde jeg til ham, „jeg var saa lykkelig, at jeg næsten ikke kunde sove.“

„Ja, ja, jeg har nok hørt dig,“ sagde han smilende.

Jeg gik ind i vort Værksted, hvor Bordet allerede stod dækket.

VI.

Næst den Lykke at blive gift med Katharine, var min største Glæde den Tanke at blive Borger, thi Hr. Gulden havde erklæret, at han vilde optage mig som Kompagnon i sin Forretning, og jeg forestillede mig allerede i Forvejen, hvorledes Josef Bertha om Søndagen efter Gudstjenesten vilde gaa ud at spadserere med sin lille Kone. Denne Udsigt havde en god Virkning paa mig. Imidlertid besøgte jeg Katharine hver Dag; hun ventede mig i Frugthaven, medens Tante Grete traf Forberedelserne til Bryllupsdagen; vi saa paa hinanden i Timevis; hvor var hun frisk og yndig, og for hver Dag, der gik, blev hun smukkere.

Naar Hr. Gulden om Aftenen saa mig vende saa lykkelig hjem, sagde han:

„Skal vi vædde, Josef, den Gang er nok lettere for dig end den til Leipzig.“

En Gang imellem havde jeg gjerne villet sætte mig til Arbejdet, det vilde han dog ikke have, men sagde:

„Nej, de lykkelige Dage i Livet er saa faa! Besøg Katharine, gaa! Naar jeg senere en Gang kommer i Tanker om at gifte mig, saa maa du arbejde for os begge.“

Han lo. Ak, saadant et Menneske skulde leve i hundrede Aar! Hvad havde han ikke for et godt Hjærte! Hvilken retsindig og ligefrem Mand! Hvilken sand Fader! Og naar jeg forestiller mig ham med hans sorte Silkehue trukket ned over Ørene, med hans lange, graa Haar, med de skælmsk sammenknæbne Øjne og med Smilet omkring Læben, saa forekommer det mig endnu efter saa mange Aars Forløb, som hørte jeg hans Stemme, og Taarerne kommer mig i Øjnene.

Men nu maa jeg fortælle noget, der uventet tildrog sig to Dage før vort Bryllup, thi aldrig vil Mindet derom forsvinde i min Hukommelse. Det var den 6te Juli, Brylluppet skulde finde Sted den 8de; jeg havde drømt om det og ikke om andet hele Natten.

Om Morgenens mellem seks og syv stod jeg op; Fader Gulden arbejdede allerede ved det aabne Vindue. Jeg vaskede mit Ansigt og tænkte, at jeg straks vilde begive mig til Sturmberg, men paa en Gang hørte jeg et Hornsignal og en kort Trommehvirvel under den franske Port, som var det et Regiment, der ankom: Hornisterne prøvede deres Mundstykke, og Trommeslageren slog to eller tre Gange til for rigtig at bringe Trommestikkerne i Gang. Næppe havde jeg hørt det, før Haaret rejste sig paa mit Hoved og jeg raabte:

„Hr. Gulden, det er 6te Regiment!“

„Ja, naturligvis,“ svarede han, „i de sidste otte Dage har Folk ikke talt om andet, men du hverken hører eller ser. Det er Buketten til dit Bryllup, som jeg har villet overraske dig med.“

Jeg hørte ikke mere, men stormede som en Vind ud af Stuen og ned ad Trappen. Padone, vor gamle Tambour-major, løftede sin Stav lige under Porten; bag ved ham kom Trommeslageren vuggende sig i Hofterne. Noget længere borte saas Kommandant Gemeau til Hest og nu nærmede

sig langsomt vore Grenaderers røde Fjerbuske og Bajonetter, det var den 3die Bataljon, Marschen begyndte, og mit Blod begyndte at pulsere hurtigt. Ved det første Blik kendte jeg de lange, graa Kapper, som vi havde modtaget paa Glaciet i Erfurt den 22de Oktober 1812; de var allesammen stærkt medtagne af Vejr og Vind. Efter Leipzig var de bleven endnu meget værre. De gamle Chakoer var gennemborede af Kugler; kun Fanen i sit Voksdugshylster med Liljen oven over var ny.

Paa Tærskelen af vort Hus saa jeg tre eller fire Hundrede Mand drage forbi saa pjaltede, saa jeg kun kendte dem paa vort Nummer. Men pludselig fik jeg Øje paa Zebede, der som afsluttende Underofficer marscherede bag efter. Han var saa mager, at hans store krumme Næse stak frem fra Ansigtet som en Snabel, og hans gamle Kappe hang i Frynser ned ad Ryggen. Men han bar en Sergents Distinktioner, og hans brede knoglede Skuldre gav ham et solidt Ydre. Da jeg saa ham, udstødte jeg et Skrig, som overdøvede selve Trommehvirvlerne og udbød:

„Zebede!“

Han vendte sig om; jeg faldt i hans Arme, medens han ved Floquets Hjørne stillede sin Bøssekolbe op mod Muren. Jeg græd som et Barn, han sagde:

„Er det virkelig dig, Josef? naa, saa er vi da i det mindste to.“

„Ja, det er mig,“ svarede jeg, „jeg staar i Begreb med at gifte mig med Katharine, og du skal være min Forlover.“

Vi fortsatte derpaa vor Marsch.

Lidt længere henne, ved Hut's Hjørne ventede gamle Fürst og saa sig omkring med forvildede Øjne. Den stakels Gamle tænkte: „Nu kunde min Søn ogsaa komme tilbage.“ Og da han saa Zebede og mig nærme os, traadte han hurtig ind i Husets smalle, mørke Forstue. Henne paa Pladsen betragtede Fader Klipfel og fem eller seks andre, ligeledes den opstillede Bataillon. Ganske vist havde de modtaget Dødsattesten, men alligevel haabede de, at der maaske var begaaet en Fejltagelse, thi deres Dreng holdt

ikke af at skrive. De saa sig omkring og fjernede sig saa under Trommehvirvlen.

Der blev slaaet Appel; i det Øjeblik kom den gamle Graver. Han bar endnu bestandig sin lille Vams af gult Manchester og sin graa Bomuldshue. Han saa henad Rækkerne, hvor jeg sladrede med Zebede, og da denne vendte sig om, saa han ham og blev ganske bleg. De saa et Øjeblik paa hinanden. Jeg tog hans Gevær, og den Gamle omfavnede sin Søn. De sagde ikke et Ord, men laa længe i hinandens Arme. Da derpaa Bataillonens i Geledet gjorde højre og venstre om for at afmarschere til Kasernen, bad Zebede Kaptajn Vidal om Orlov for at følges hjem med sin Fader, og sit Gevær gav han til den første den bedste Soldat. Vi brød op og fulgtes ad til Kapuzinergade. Den Gamle sagde:

„Som du ved, er Bedstemoder saa gammel, at hun ikke mere kan rejse sig af Sengen, ellers vilde hun ogsaa være kommen ud at tage imod dig.“

Jeg fulgte dem hen til Døren, og der sagde jeg:

„De maa spise hos os i Dag, Fader Zebede, og du ogsaa.“

„Jeg vil gjerne,“ svarede Faderen, „ja, Josef, vi skal nok komme.“

Jeg skyndte mig hjem for at fortælle Hr. Gulden om denne Indbydelse, der glædede ham saa meget mere, som Katharine og Tante Grete ligeledes skulde komme.

Jeg paa min Side mente aldrig at have været saa lykkelig som ved den Tanke, at min bedste Ven, min Elskede og alle dem, jeg havde kær, skulde være tilsammen hos os i Dag.

Henimod Klokken 11 frembød vort store Værelse paa første Sal et venligt Syn: det renskurede Gulv, det runde Bord i Midten med en prægtig Damaskeslug med røde Striber og med seks Etuier med Ske, Kniv og Gaffel af Sølv; de i Baadeform sammenlagte Servietter paa de blanke Tallerkener; de smaa Saltkar, Plat-de-Menagen, de forseglede Flasker, de store slebne Glas, alt straaede i Solskinnet,

som strømmede ind paa Hyldeblomsterne, der i Vaser stod opstillede i Vindueskarmen.

Hr. Gulden havde forlangt, at det altsammen skulde være saa storartet, rigeligt og prægtigt, som det blot blev anrettet for Prinser og Gesandter. Som noget ganske overordentligt havde han selv taget sit Sølvtoj frem, og med Undtagelse af Suppegryden — som jeg personlig passede, og hvori der var tre Pund udmærket Kød, et Kaalhoved, rigeligt med Gulerødder, kort sagt alt, hvad der skulde være — med Undtagelse af den maatte Gæstgivergaarden „Byen Metz“ levere alt det øvrige. Hr. Gulden havde selv bestilt Middagsmaden.

Hen imod Middag saa vi smilende paa hinanden og gned os i Hænderne: han i sin nøddebrune Frakke, vel barberet, i Stedet for sin sorte Silkehue en stor, noget rødlig Paryk paa Hovedet, de mørkebrune Benklæder omhyggeligt spændt sammen over de tykke uldne Strømper, Skoene med de brede Spænder paa Fødderne; og jeg i himmelblaa Frakke efter nyeste Mode, med Skjortebrystet lagt i fire Læg og med Tilfredshed i Hjærtet.

Nu manglede vi blot Gæsterne: Katharine, Tante Grete, Graveren og Zebede. Vi saa med smilende Ansigter til hinanden og sagde: „Det er alt sammen godt, alt er paa sin Plads, nu mangler blot Suppeterinen.“ Og fra Tid til anden kastede jeg et Blik ud af Vinduet for at se, om de kom.

Endelig drejede Katharine og Tante Grete om Floquets Hjørne — de kom fra Messen og havde Bønnebogen under Armen; — og langt bagved dem saa jeg den gamle Graver i sin smukke Frakke med vide Ærmer og med den trekantede Hat tværs over Skuldrene, og Zebede, der havde skiftet Skjorte og barberet sig. Katharine og Tante Grete kom næsten straks, da jeg havde set dem. Man kan tænke sig deres Overraskelse ved at se det smukke Bord. Næppe havde vi kysset hinanden, førend Tante udbrød:

„Er det da i Dag, det er Bryllup, Hr. Gulden?“

„Ja, Madam Grete,“ sagde den brave Mand smilende — thi paa Fester kaldte han hende al Tid Madam Grete,

ellers var det blot Gudmoder eller Moder Grete, „ja, i Dag er det de gode Venners Bryllup. De maa vide, at Zebede er vendt tilbage, og han og den gamle Graver kommer og spiser sammen med os.“

„Aa,“ svarede Tante, „det var da en stor Glæde.“

Og Katharine, der var bleven ganske rød, sagde sagte til mig:

„Nu er alt godt ... blot det manglede vi for at være fuldkommen lykkelige.“

Hun saa paa mig og blev ved at holde mig i Haanden. Og medens vi stod saaledes, blev Døren lukket op. Den gamle Laurent fra „Byen Metz“ med to høje Hankekurve, hvor Fadene i god Orden var stillede ovenpaa hinanden, raabte fra Gangen ind:

Hr. Gulden, Maden er her.“

„Godt, godt,“ svarede Hr. Gulden, „De kan godt selv ordne det paa Bordet.“

Laurent satte nu de smaa Radiser, Hønsfrikasseen og en fed Gaas til højre paa Bordet, medens vi selv til venstre havde opstillet Oksekødet med en Krans af Petersille. Ved Siden af det satte han et Fad med Surkaal samt smaa Pølser, saa der aldrig før var bleven opdækket et lignende Festmaaltid i vore Stuer.

I samme Øjeblik hørte vi den gamle Graver og Zebede komme op ad Trappen. Jeg løb dem i Møde tilligemed Fader Gulden, og medens denne prægtige Mand omfavnede Zebede, sagde han til ham:

„Jeg glæder mig over at se dig! Ja, jeg ved, at du midt i de største Farer har antaget dig Josef som en god Kammerat.“

Derpaa trykkede han den gamle Gravers Haand og sagde til ham:

„Jeg priser Dem lykkelig, Fader Zebede, at De har saadan en Søn!“

Katharine traadte nu hen bag os og sagde til Zebede:

„Jeg kan kun berede Josef den største Glæde, naar jeg kysser Dem, De har villet bære ham til Hanau, da Kræf-

terne svigtede ham. Jeg betragter Dem som en Broder.“

Ganske bleg af Bevægelse kyssede Zebede Katharine uden at svare et Ord, og vi traadte tavse ind i Stuen, Zebede, Katharine og jeg, Fader Gulden og den gamle Graver bagefter.

„Naa, Fader Zebede, tag De Plads her oppe ved Bordet,“ raabte Fader Gulden muntert, „og du, Zebede, sæt du dig her henne — saa jeg har jer ved min højre og venstre Side — og du, Josef, Katharine, I lige over for ved Siden af Zebede, Madam Grete paa den anden Side for at have et Øje med det hele.“

Enhver var tilfreds med sin Plads. Zebede saa smilende over til mig, som vilde han sige: „Havde vi i Hæren haft blot en Fjerdedel af et saadant Middagsmaaltid, saa var vi ikke bleven liggende paa Landevejen.“ Glæde og god Appetit straaledede ud af alle Ansigter. Fuld af Værdighed sænkede Fader Gulden for sine Gæsters Øjne den tunge Sølvpotageske ned i Suppeterinen; han øste først op til den gamle Graver, der ikke sagde et Ord, men syntes meget rørt over denne Ære; saa til hans Søn, derpaa til Katharine, Tante Grete, mig og sig selv. Og vi begyndte at spise i en Slags andægtig Stemning.

Zebede blinkede med Øjnene og saa fra Tid til anden over til mig med en Slags Tilfredsstillelse. Den første Flase blev trukket op og skænket i Glassene. Vi drak den almindelige, men meget gode Vin; da der imidlertid var endnu bedre Sorter, saa ventede vi med at drikke Skaaler til siden. Nu kom vi til Oksekødet, hvoraf enhver spiste en god Skive. Graveren sagde:

„Det er virkelig noget godt ... udmærket godt Oksekød.“

Medens vi fortsatte Maaltidet, gik Tante Grete hemmelig bort, thi hun havde hørt Klokken ringe til Aftensang. Men Katharine blev, og da først de bedste Vinsorter var komne paa Bordet, og Selskabet blev livligere, begyndte vi at tale om det sidste Felttog.

„Ak, at kæmpe, at slaas, at taale Kulde og Sult, Elen-

dighed og Marscheren frem og tilbage, det er slet ingen Ting," sagde Zebede. „Men midt i al Elendigheden at høre Kvinder og Børn sukke og græde paa Fransk og saa vide, at man ikke kan redde dem, at vide, at jo flere Fjender, man dræber, jo flere er der tilbage, saa maa trods alle vore Sejre, alt Mod dog vige tilbage, stadig vige tilbage. Det, Hr. Gulden, sønderriver Hjærterne!"

Da vi hørte ham tale saaledes, saa vi paa hverandre. Ingen af os havde mere Lyst til at drikke; Fader Gulden bøjede sit Hoved med en drømmende Mine og sagde ganske sagte:

„Ja, ja, det koster Æren! Det er ikke nok at miste sin Frihed, alle sine Rettigheder, som man med saa stort Besvær har tilkæmpet sig, vi skal endogsaa lade os røve og plyndre af Kosakkerne, som tilsidst, naar de har taget alt, brænder vore Huse af og hugger os selv i Stumper og Stykker, vi faar nu at se, hvad vi ikke har set i Aarhundreder: Røverbander, som skriver Love! Bliv ved, bliv kun ved ... vi hører dig ... fortæl det alt sammen!"

Da Katharine saa vor Sørgmodighed, fyldte hun vore Glas og sagde:

„Paa Fader Guldens Sundhed, paa Fader Zebedes Sundhed! Alle disse Lidelser er forbi ... De vil ikke komme igen.“

Og vi drak! Og Zebede fortalte videre, indtil Fader Gulden pludselig raabte:

„Det er nok, det er godt, Zebede! ... Hør op ... Sig ikke mere ... Lad os hellere tale om andre Ting!"

Han var bleven ganske bleg

I samme Øjeblik traadte Mor Grete ind, hun kom tilbage fra Aftensangen; da hun saa os alle sidde tavse og Hr. Gulden som et Billede paa Tilintetgørelsen, spurgte hun straks:

„Men, hvad gaar her for sig?"

„Vi talte om Kejserinden, Kejseren og Ministrene," svarede Fader Gulden med en sælsom Latter.

„Aa, nu undrer det mig ikke mere, som I ser ud,"

svarede hun, „Saa ofte jeg tænker derpaa og tilfældigvis kommer til at se mig i Spejlet, saa ser jeg, at jeg er ganske grøn. Aa, de Skurke! Lykkeligvis er de jo nu borte.“

Det saa ud, som om Zebede var bleven i daarligt Humør. Hr. Gulden lagde Mærke til det og udbrød:

„Lige meget, Frankring er og bliver et stort, ærefuldt Land. Selv om den nye Adel ikke er et Haar bedre end den gamle, saa er Folket i det mindste sundt og kraftigt. Hvad der saa end bliver gjort, saa holder Borgere, Haandværkere og Bønder sammen; de har den samme Interesse; det, som er deres Ejendom, vil de holde fast ved og ikke igen lade sig sætte Foden paa Nakken. — Og nu, mine Venner, lad os trække en Smule frisk Luft. Det er bleven sent; Mor Grete og Katharine har en lang Vej til Sturmberg, Josef vil følge dem.“

„Nej,“ svarede Katharine, „i Dag skal Josef blive sammen med sine Venner, vi kan godt gaa alene tilbage.“

„Godt, Katharine har Ret,“ svarede Hr. Gulden; „paa en saadan Dag maa Venner blive sammen.“

Vi fulgtes nu alle sammen ad. Paa Vaabenpladsen kysede vi hinanden; Tante og Katharine gik ad Landsbyen til, og efter at vi nogle Gange var gaaet frem og tilbage under Lindetræet, gik vi ind i Bryggeriet „Vildmanden“, hvor vi forfriskede os med et Krus skummende Øl. Hr. Gulden fortalte om Belejringen, om Udfaldet til Bigelberg og de paa Højderne liggende Kolonihuse og om Skydningen. Ved denne Lejlighed hørte jeg for første Gang, at han havde været Anfører, og at den Tanke at bryde de støbte Ovne ned og lave Kardætsker af dem var udgaaet fra ham. Disse Historier trak ud lige til Tappenstregen lød Klokken ti. Endelig forlod Zebede os for at begive sig til Kasernen, den gamle Graver gik ned i Kapuzinergade, og vi gik i vor Seng, hvor vi sov til næste Morgen Klokken otte.

VII.

To Dage senere fandt mit Bryllup Sted i Sturmberg hos Tante Grete. Hr. Gulden var mig i Faders Sted, og jeg havde valgt Zebede til Brudfører; nogle gamle Kammerater, der ogsaa var forblevet ved Bataillon, var ligeledes indbudte.

Næste Dag boede Katharine og jeg allerede i de to Stuer ovenpaa hos Hr. Gulden.

Mange Aar er forløbet siden den Dag. Hr. Gulden, Tante Grete og Kammeraterne er alle gaaet bort; Katharine er blevet ganske hvidhaaret, men ofte, naar jeg ser paa hende, vaagner de længst forsvundne Tider atter til Live; jeg tror at se hende som tyveaarig Kone, lyshaaret, hvid og rød; jeg ser, hvorledes hun ordner vore Blomsterpotter i Vindueskarmen, jeg hører hende synge ganske sagte, jeg ser, hvordan Solen skinner mig lige i Ansigtet, jeg tror endnu at gaa ned ad den lille Trappe; og naar vi traadte ind i Værkstedet, hører jeg os sige paa en Gang: „God Dag, Hr. Gulden!“ Han vender sig smilende om og svarer os: „God Dag, mine Børn, god Dag!“ Han kysser Katharine, som begynder at feje og støve af og bringer Suppegryden i Orden, medens vi tager Syn over det Arbejde, som vi skal udrette i Dagen Løb.

Og om Aftenen trækker vi os ganske sagte tilbage til vor Rede, Haand i Haand ser vi paa Solnedgangen, paa den lange gyldne Stribe, som strækker sig fra Wecken til Mittelbranner Skoven, medens den lille Klokke i Pfalzburgeringer til Aftensang, og alle de andre Klokker rundt om i Landsbyerne svarer den ...

Tante Grete kom ofte i Besøg hos os med sin Kurv fuld af friske Æg, Frugt, Gemyse og Kager til vor Husholdning og udbrød da:

„Ej, ej, Hr. Guld, jeg behøver nok ikke at spørge,

om Børnene befinder sig vel, det kan jeg se paa deres Miner."

Til mig sagde hun ogsaa:

"Ikke sandt, Josef, at være gift er noget helt andet end at slæbe omkring med Tornyster og Gevær, der er nok Forskel?"

"Ja, ja, ... Mor Grete," svarede jeg med et muntert Smil, "det tror jeg."

Saa satte hun sig ned og lagde Hænderne i Skødet og sagde:

"Alt dette er Freden Skyld i ... Freden er Skyld i alle Menneskers Lykke. Naar man saa tænker sig, at en Hoben barfodet Pak vovede at skribe op imod Kongen!"

I Begyndelsen svarede Hr. Gulden ikke noget dertil, han vedblev at arbejde; men da hun ikke holdt op, sagde han:

"Ja, for Pokker, Mor Grete, en Smule Ro har vi jo; men De ved dog vel, at Meningerne nu er fri; at vi nu har to Kamre, vi har en Forfatning, og enhver kan have sin Anskuelse."

"Det er altsaa dog Sandhed," indvendte Tante Grete og saa drillende fra Siden over til mig, "før skulde man altid tie stille, det er ogsaa en Forskel!"

Hr. Gulden gik ikke videre, thi han ansaa Tante Grete for en prægtig Kone, som det imidlertid ikke var Umagen værd at forsøge at omvende. Han smilede ogsaa, naar hun ikke skreg altfor højt op, og saaledes gik det altid af uden Ærgrelse, skønt der altid indtraf noget nyt.

Først indløb der en Befaling fra Nancy, som tvang Folk til at lukke deres Butikker om Søndagen under Guds-tjenesten; Jøder og Lutheranere blev tvunget dertil som de øvrige. Fra det Øjeblik skreges der ikke mere op i Gæst-giverier og Værtshuse; under Højmessen og Aftensan-gen var hele Byen som uddød; Folk sagde ikke mere noget, men de saa paa hverandre, som var de bange.

Da vi den første Søndag, vi havde Skodder for vore
WATERLOO.

Butiksvinduer, sad og spiste til Middag, sagde Fader Gulden, der saa ud til at være bedrøvet:

„Jeg havde haabet, mine Børn, at det hele var til Ende, at den sunde Fornuft kunde have været i Fred, og at vi en Del Aar havde haft Ro; desværre ser jeg, at disse Bourbonner efterligner Kong Dagobert ... Det begynder at blive alvorligt.“

Den Søndag sagde han ikke mere, men om Eftermiddagen gik han ud for at læse Avisen. Medens Bønderne var i Kirke, og Butikkerne var lukkede, besøgte alle Folk, der kunde læse, Værtshusene for at læse Bladene. Siden den Tid fik Mestrene den Vane at læse Blade, og noget senere vilde de endogsaa have en Klub.

En Formiddag mellem elleve og tolv, da jeg tillige med Fader Gulden sad ved Arbejdsbordet, han især fordybet i sine Tanker, og Katharine dækkede Bord, gik jeg ud for under Posten at vaske mine Hænder, hvad jeg gjorde hver Middag før Middagsbordet.

Nede ved Foden af Trappen stod en gammel Kone og tørrede sine Fødder paa Maatten, hun rystede sine tilsmudsede Skørter og bar en Stok ved Siden af en stor Rosenkrans, der hang paa hendes Arm. Da jeg saa hende oppe fra Trappen, begyndte hun at gaa op ad den, og paa hendes smaa, rynkede Øjne, paa hendes lille af utallige Furer omgivne Mund, saa jeg, at det var Anna Marie, Pilgrims-konen fra Sanct Witt.

Den stakkels gamle bragte os nogle Ure til Istandsættelse, da velgørende Folk betroede hende meget. Synet af hende glædede altid Hr. Gulden.

„Nej, se der,“ raabte han, „det er jo Anna Marie, nu kan vi da komme op og toppes lidt. Hvordan gaar det saa Pastor den og den? Hvordan befinder den kære Hr. Vicar sig? Ser han stadig godt ud? Og hvordan har Hr. Jakob til Dingda det? Og hvordan har gamle Klokker Nikolaus det? Besørger han endnu stadig Klokkerne i Dan, Hirschland og Sanct Joken? Han begynder at blive en Del gammel?“

„Aa, mange Tak, Hr. Gulden, mange Tak, hvad Joken angaar, maa De vide, at han har mistet Frøken Christine i sidste Uge.“

„Hvad ... Hvordan ... Frøken Christine?“

„Herre Gud, ja!“

„Hvilken Ulykke! ... Naa, han maa trøste sig med, at vi alle er dødelige.“

„Ja, Hr. Gulden, og naar han saa tilmed er saa lykkelig at modtage den hellige Kirkes Trøst ...“

„Ja vist ... ja vist ... det er Hovedsagen!“

Paa den Maade gik Passiaren, og Hr. Gulden lo muntert. Han fik at vide, hvad der foregik i Sakristierne i seks Mils Omkreds af Byen. Fra Tid til anden tilkastede han mig et listigt Blik. Hundrede Gange havde jeg set det i min Læretid; men det er let at forstaa, at han i disse Dage maatte være endnu mere spændt paa at faa at vide, hvad der foregik omkring i Omegnen.

„Se, se, Anna Maria,“ sagde han og rejste sig, „det er snart længe siden, vi har set noget til Dem.“

„Ja, det er tre Maaneder siden, Hr. Gulden, hele tre Maaneder siden. Jeg har gjort Valfarter til den hellige Vejt, til den hellige Otilie, til Klosteret Marienthal og Hazloock, jeg har aflagt Løfter for alle Helgener i Elsass, i Lothringen og i Vogeserne. Nu er jeg næsten færdig, jeg har kun den hellige Kvirin tilbage.“

„Naa, saa meget desto bedre. Deres Forretninger gaar godt; det glæder mig. Sæt Dem ned, Anna Maria, lad Hvilten falde paa Dem.“

Jeg saa paa hans Øjne, hvor gerne han vilde have den gamle til at tale. Men det lod til, at Anna Maria havde Forretninger andet Steds.

„Ak, Hr. Gulden,“ sagde hun, „i Dag har jeg ikke Tid, de andre er langt foran mig; Mor Evig, Gaspard Rosenkranz og Jakob Hellig. Endnu i Aften skal jeg til Sanct Kvirin; jeg vilde kun se indenfor til Dem, for at lade Dem vide, at Taarnuret i Dorenheim staar, det maa De ud og bringe i Orden.“

„Naa, naa, vent dog et Øjeblik.“

„Nej, jeg kan ikke, det gør mig ondt, Hr. Gulden, men jeg maa fuldende min Rundrejse.“

Hun havde allerede igen taget sin Pakke i Haanden, og Hr. Gulden lod til at være ærgerlig, da Katharine satte den store Skaal med Kaal paa Bordet og sagde:

„Hvad skal det betyde! Vil De bryde op, Anna Maria? Det maa De slet ikke tænke paa ... Der staar allerede Deres Tallerken.“

Hun vendte Hovedet og saa den store, dampende Suppeterrin og Kaalen, som udbredte en kostelig Duft.

„Jeg har saa travlt,“ svarede hun.

„Aa, De har gode Ben,“ svarede Katharine og saa fra Siden hen paa Hr. Gulden.

„Ja, hvad det angaar, saa er der Gud ske Lov ikke noget at klage paa.“

„Naa, saa sæt Dem blot ned og faa samlet lidt Kræfter. Det er haardt altid at skulle marschere paa Landevejen.“

„Ja, Fru Bertha, det maa De nok sige, trods de tredive Sous, jeg faar derfor.“

Jeg rykkede Stolen frem.

„Sæt Dem ned, Anna Maria, og giv De mig Deres Stok.“

„Naa, saa vil jeg dog lyde Dem,“ svarede hun, „men jeg vil ikke opholde mig saa længe, jeg vil kun tage en Mundfuld, saa bryder jeg op.“

„Ja, ja, gør, som De vil, Anna Maria, vi skal ikke opholde Dem længere,“ sagde Hr. Gulden.

Vi indtog hver især vor Plads, Hr. Gulden øste op, Katharine saa smilende paa mig, og jeg sagde til mig selv:

„Kvinden er dog snedigere end vi.“

Jeg var i en rigtig glad og fornøjet Stemning. — Hvad bedre kan en Mand vel ønske sig end en forstandig Kone? Hun er en sand Skat, og jeg har ofte set, at de Mænd er de lykkeligste, som lader sig lede af slige Koner.

Nu er det let at forstaa, at Anna Maria følte, da hun først sad ved Bordet i Nærheden af Kakkellovnen, at det

var noget andet og bedre end at vade i Smuds ude paa Landevejen, medens Novemberstormen tog fat i hendes Skørter, og at hun derfor glemte at komme afsted igen.

Hun var et godt Skrog, og skønt 66 Aar gammel, forsørgede hun dog to smaa forældreløse Sønnedøtre. Og i den Alder at strejfe igennem Landet, altid prisgivet Storm, Sne og Regn, sove paa Halm i Lader og i Stalde, ernære sig og endda utilstrækkeligt af Kartofler, en saadan Tilværelse er ikke egnet til at forsmaa en Tallerken god, varm Suppe, et godt Stykke røget Flæsk med god Kaal til og to eller tre Glas Vin, som kunde varme op om Hjærtet. Nej, vi maa se Tingene, som de er; fattige Folks Liv er meget sørgeligt. De skal foretage Valfarter ganske alene.

Anna Maria indsaa desuden, at der var Forskel paa at sidde ved et veldækket Bord og saa ligge eller sidde paa Landevejen. Hun spiste med god Appetit og gjorde sig en sand Fornøjelse af at fortælle os, hvad hun havde erfaret paa sin sidste Rundrejse.

„Ja, nu gaar alt godt,“ sagde hun, „alle disse Processioner og alle disse Bodsøvelser, som vi har set, er for slet intet at regne, de maa blive langt større endnu, større fra Dag til Dag. Overalt skal Klostrene atter bygges op, og naar saa Pilgrimmene ankommer foran Klostret, behøver de blot at ringe, saa lukkes der straks op. Paa almindelige Dage bringer den tjenende Broder saa Skaaler med fed, kraftig Suppe og Kød paa Fastedage derimod Skaaler med megen Suppe og Fisk. Paa den Maade vil Fromheden tiltage, og enhver vil gribe til Pilgrimsstaven. Ak, Herre min Gud, gid alt dette dog først var i Orden, saa jeg ogsaa paa mine gamle Dage kan drage Nytte deraf. Baade jeg og mine Børnebørn har saamænd sultet længe nok. Jeg vilde saa tage dem med mig, lære dem Bønner og ved min Død have den Trøst at have efterladt dem i en god Stilling.“

„Men sig mig dog, Anna Maria?“ spurgte Hr. Gulden, „er det, som De fortæller os der, nu ogsaa virkelig sandt? Jeg kan næsten ikke tro, at en saa stor Lykke er os forbeholdt.“

„Det er fuldkommen paalideligt, Hr. Gulden,“ forsikrede hun, „Greven af Artois vil fortjene sig den evige Salighed, og for at han kan fortjene den, maa alt igen komme i Orden. Forrige Uge talte Vicar Antoinie i Mariendal om det samme! Ser De, det er Ting, som kommer fra oven. Der hører kun en Smule Taalmodighed til. Ved Processionerne og Bodsøvelserne maa Folks Hjærter blødgøres og vænne sig dertil. De, som ikke vil vænne sig dertil, som Jøderne og Lutheranerne, de skal tvinges dertil. Og Jakobinerne ...“

Da hun nævnede Jakobinerne, saa Anna Maria pludselig paa Hr. Gulden og blev rød til op over Ørene, men hun fattede sig igen, da hun saa, han smilede.

„Imellem Jakobinerne gives der adskillige gode Mennesker,“ vedblev hun, „men de vil tilegne sig de fattiges Formue, og det er ikke smukt af dem.“

„Men hvor og hvornaar har de villet det, Anna Maria?“

„Hør nu, Hr. Gulden, Munkene og Klostrene ligger inde med de fattiges Formue, og Jakobinerne vil dele det altsammen imellem sig.“

„Ah, nu forstaar jeg, nu forstaar jeg,“ sagde Hr. Gulden, „Munkene og Klostrene har deres Formue, Anna Maria? Det havde jeg aldrig tænkt mig.“

Hr. Gulden smilede stadig, og Anna Maria sagde:

„Jeg vidste nok, at vi en Gang vilde blive enige.“

„Jo, jo, vi er enige,“ svarede han.

Endvidere fortalte hun, at der igen var sket et Mirakel. Det var kun i Ursupatorens Tid, at den hellige Kvirinus, den hellige Otilie og alle de andre Helgener ikke vilde gøre Mirakler, men nu begyndte de igen, og den lille, sorte, hellige Sanct Johan havde grædt klare Taarer, da han saa den gamle Prior komme tilbage fra Forvisningen.

„Ja, ja, jeg forstaar det,“ sagde Hr. Gulden, „det forundrer mig slet ikke; efter alle Processioner og Bodsøvelser maa Helgenerne ogsaa gøre Mirakler, det er ganske naturligt, Anna Maria, ganske naturligt.“

„Uden Tvivl, Hr. Gulden, og ser Folk først Miraklerne, saa vender Troen nok tilbage.“

„Det er klart, det er klart.“

Maaltidet var nu til Ende. Da Anna Maria saa, at der ikke vankede mere, kom hun i Tanker om, at hun havde forsømt sin Tid og udbrød:

„Vor Herre bevare os, nu slaar Klokken allerede et, de andre maa nu være ved Erschveiler. Det er nok paa Tiden, jeg kommer afsted.“

Hun havde rejst sig og tog med geskæftig Mine sin Stok.

„Naa, lykkelig Rejse, Anna Maria,“ sagde Hr. Gulden, „lad nu ikke vente altfor længe paa Dem.“

„Ak, Hr. Gulden,“ sagde hun, „det er ikke min Skyld, at jeg ikke hver Dag sidder ved Deres Bord.“

Hun lo og sagde, idet hun tog sin Bylt:

„Paa Gensyn; for alt det gode, De har bevist mig, Fru Bertha, vil jeg bede den hellige, salige Kvirinus om, at han giver Dem en smuk, kraftig Dreng, rødhuset og frisk som et Æble. Andet kan en stakkels gammel Kone, som jeg, ikke gøre.“

Da jeg hørte disse glædelige Ord, sagde jeg til mig selv:

„Den stakkels gamle Anna Maria er dog en god Sjæl. Det, hun der sagde, ønsker jeg mest af alt i Verden. Vorherre bønne hende!“

Jeg var rørt over dette gode Ønske. Hun gik ned ad Trappen, og da vi hørte hende lukke Døren dernede, begyndte Katharine at le og sagde:

„Denne Gang har hun givet alt til bedste.“

„Aa, mine Børn,“ svarede Hr. Gulden, der lod til at være meget eftertænsom, „det kan man kalde den legemliggjorte, menneskelige Uvidenhed. Man skulde tro, den arme Skabning havde opfundet det hele. Desværre opsamler hun omhyggelig alt, hvad hun hører, baade fra Højre og Venstre. Det er Ord for Ord, hvad Emigranterne tænker, hvad deres Blade daglig gentager, og hvad Præsten offentlig prædiker om i Kirkerne.“

Nu foldede Fader Gulden Hænderne, saa op i Vejret og sagde:

„Herre min ... Herre min Gud ... Du, som lader den lille sorte Johan af Kortzeroth gøre saa mange Mirakler, lad du blot en eneste Smule af sund Fornuft trænge ind i Monseigneurs og hans Venners Hoveder, det tror jeg vilde være meget skønnere end alle den lille Helgens Taarer! Husk ogsaa paa, Herre min Gud, at han med de lyse Øjne sidder hist ovre paa sin Ø og anstiller sig sovende lig en Spurvehøg, der ser Gæs vade omkring i en Pøl, husk paa ham og lad ham ikke med nogle Vingeslag svinge sig her over ... Gæssene vil ganske vist gribe Flugten, men vi andre vil endnu en Gang have hele Evropa paa Nakken.“

Han sagde dette med en alvorlig Mine, og jeg saa paa Katharine fo rat se, om jeg skulde le eller græde.

Pludselig satte han sig og sagde:

„Det er ikke muntært, Josef, men hvad skal vi sige til det? Nu er det nok bedst at tage fat paa Arbejdet igen. Se lidt efter, hvad Pastor Jakobs Ur fejler.“

Katharine tog Dugen af, og enhver tog fat paa sit Arbejde.

VIII.

Vinteren var kommen, det var en regnfuld Vinter, der ogsaa bragte megen Sne og mange Storme. Den Gang havde Tagene endnu ingen Render, Regnen strømmede ned af Tagene, og Vinden drev den ud midt paa Gaden. Vi hørte dens Plasken uafslædt, medens Ilden knitrede i Kakkelloven, om hvilken Katharine den ganske Dag var i Bevægelse. Hun passede Ilden, løftede Laaget af Gryden, og naar hun sad ved Spinderokken, begyndte hun undertiden at synge ganske sagte, Fader Gulden og jeg var saa vant til

denne Maade at leve paa, at Arbejdet blev gjort næsten uden, at vi tænkte over det. Vi behøvede nu ikke mere at bekymre os om noget. Bordet var dækket og Maden færdig præcis Klokken tolv. Det var et rigtig ægte Familieliv.

Efter Aftensmaden gik Hr. Gulden ud for at læse Bladene i Kafé Hofmann med den gamle Kappe svøbt tæt omkring Skuldrene og sin gamle Bæverskindshue trukken helt ned i Nakken. Desuagtet hørte vi ham tit om Aftenen komme hostende tilbage, naar Klokken var over ti, og vi længe havde ligget i vor Seng; han havde haft vaade Fødder. Katharine sagde til mig:

„Nu har han haft Hoste i lang Tid; han bilder sig stadig ind, han er en ung Mand paa tyve Aar.“

Og næste Morgen sagde hun bebrejdende til ham:

„De bærer Dem skrækkelig ufornuftigt ad, Hr. Gulden, saadan en Snue, som De har, og saa gaa ud hver eneste Aften.“

„Hvad skal jeg gøre, mit Barn, jeg har nu vænnet mig til at læse Blade; jeg kan ikke modstaa denne Trang, jeg vil vide, hvad Benjamin Constant og de andre siger; det er, som levede jeg med endnu en Gang, og jeg tænker ofte: Du skulde have sagt det, eller det ... Hvis Melchior Gulden havde været med, saa var han kommen med Forestillinger om dette eller hint Punkt, og det havde ikke fejlet, at det vilde frembringe en stor Virkning.“

Saa lo han, rystede paa Hovedet og sagde:

„Den ene tror at have mere Aand og sund Fornuft end den anden, men Benjamin Constant har jeg altid Fornøjelse af!“

Vi havde ikke noget at svare dertil, hans Kærlighed til Bladene var altfor stor. En Dag sagde Katharine til ham:

„Fordi De gærne vil høre Nyheder, Hr. Gulden, behøver det da ikke at være en Grund til at blive syg. De kan blot bære Dem ad ligesom den gamle Snedker Carabin; han havde i sidste Uge gjort Akkord med Fader Hofmann, at han for en maanedlig Betaling af tre Francs skal sende ham Avisen hver Aften efter Klokken syv, naar andre har

læst den. Paa den Maade faar Carabin uden at røre sig af Stedet alt at vide, hvad der foregaar, og hans Kone, gamle Bine, ligeledes; de sidder i Kakkelovnskrogen og taler sammen og udtaler hver sin Mening om alle disse Ting."

"Ved du hvad, Katharine, det er en prægtig Idé!" svarede Hr. Gulden. "Ja, men tre Francs! ..."

"De tre Francs har slet intet at sige," svarede hun nu; "det vigtigste er, at De ikke skal blive syg; De hoster hver Aften, som var De meget syg, og det kan ikke blive ved paa den Maade."

Endnu samme Dag besøgte han Fader Hofmann og ordnede det saaledes med ham, at Michel, en af Kaféens Kellere, hver Aften efter Klokken syv, ligesom vi rejste os fra Bordet, bragte os Avisen. Saa snart vi hørte den komme, var det en sand Glæde, og enhver af os sagde:

"Avisen kommer!"

Vi rejste os; Katharine skyndte sig at tage Dugen af og bringe alt i Orden; jeg lagde et Stykke Brænde i Kakkelovnen, Hr. Gulden tog sine Brillen ud af Futteralet, og medens Katharine strikkede, og jeg som en gammel Soldat røg min Pibe og saa Flammerne danse i Ovnen, forelæste han os Nyhederne fra Paris.

Zebede besøgte os fra Tid til anden, og alt det, vi læste i Avisen, det vidste han. Han fortalte os, at unge Emigranter havde forjaget General Vandamme fra Kongens Nærhed. Denne gamle Soldat, som var kommen tilbage fra det russiske Fangenskab, og som hele Arméen agtede, havde været Regimentkommandør i Pfalzburg. Hele Byen kendte ham, og enhver kan tænke sig alle ærlige Folks Uvillie ved denne Efterretning.

Endvidere fortalte Zebede os, at Generalen var sat paa Ventepenge, at der var anlagt Proces i mod ham, og at hans Breve blev holdt tilbage, da han skulde dømmes som Forræder.

Jeg føler mig ikke i Stand til at beskrive Zebedes Ansigt, naar han med sin sorte Pibespids mellem Tænderne sad i Kakkelovnskrogen og fortalte os om al den Elendighed;

hans store Næse var kridhvid, det bævede om hans Øjenkroge, og fra Tid til anden var det, som lo han, og han mumlede:

„Det gaar hurtigt ... det gaar hurtigt!“

„Hvad mener de andre Soldater derom?“ spurgte Fader Gulden.

„De mener, at det gaar godt. Naar man i tyve Aar har hengivet sit Blod for Frankrig, naar man har deltaget i ti, femten, tyve Felttog, naar man er bedækket af Saar og saa faar at vide, at vore gamle Generaler bliver jaget bort, og at disse Mennesker, disse Emigranternes Sønner i al Evighed skal være vore Officerer! Ja, Fader Gulden,“ sagde han, og hans Kinder rystede lige op til Ørene, „det gaar godt.“

„Ja vist, ja vist,“ svarede Hr. Gulden, „det er sørgeligt; men derfor er der Diciplin. Marschallerne adlyder Ministrene, Officererne Marschallerne og Soldaterne Officererne.“

„De har Ret,“ sagde Zebede. „Men nu gaar Tappenstegen.“

Han trykkede min Hand og skyndte sig til Kasernen.

Hele Vinteren forløb paa denne Maade; Mismodet tog til Dag for Dag. Byen var fuld af Officerer paa Ventepege, der ikke mere turde blive i Paris, Løjtnanter, Kaptajner, Bataillonschefer, Oberster fra alle Kavalleri- og Infanteriregimenter, Folk, som levede af en Brødskorpe og et Glas Øl, og som var saa meget mere lykkelige, som de maatte holde den ydre Anstand vedlige.

En Begivenhed vil jeg aldrig glemme. Henimod Slutningen af Januar 1814 kom to af disse Officerer paa Ventepege og vilde sælge os et Ur. Den ene af dem var høj, mager, hans Haar var graaet, og han var kendt under Navnet Oberst Falconette, og han syntes at have staaet ved Infanteriet; den anden var lille og undersætsig, hans Bakkenbarter voksede paa Husarmaner, og hans Navn var Margarot, Eskadronchef. Klokken kunde vel være ti om Formiddagen, jeg ser dem endnu for mine Øjne, hvorledes de langsomt

traadte ind, Obersten med stolt Holdning, og den anden med Hovedet mellem Skuldrene. Det var et Guldur med dobbelt Slagværk, det havde Sekundviser og gik otte Dage; aldrig havde jeg set saa smukt et Ur. Medens Hr. Gulden undersøgte det, vedblev jeg at betragte disse Mænd, der lod til at være i svær Trang for Penge. Især Husaren med det magre, brune Ansigt, de lange, røde Knæbelsbarter, de smaa, brune Øjne og hans lange Arme, som naaede ham til Knæene, indgød mig en overordentlig Ærefrygt.

Jeg var spændt paa, hvad Fader Gulden vilde sige til Uret. Han slog ikke Øjnene op og saa paa det med en Slags dyb Beundring, medens de to Mænd ventede med en rolig Mine, men dog som Folk, der lider under, at de ikke kan skjule deres Nød.

Tilsidst sagde Hr. Gulden:

„Det er et Værk, fortrinligt og godt i enhver Henseende, mine herrer, man kan i Sandhed kalde det et kongeligt Ur.“

„Jeg har virkelig ogsaa efter Slaget ved Rabbe faaet det af en kongelig Haand,“ svarede Husaren.

Han tilkastede den anden, der stod tavs, et langt Blik.

Hr. Gulden saa nu, at de var i stor Nød, han tog langsomt sin sorte Silkehue af og sagde:

„De maa ikke føle Dem krænket over, hvad jeg nu vil sige Dem, mine herrer. Jeg er ligesom De en gammel Soldat, jeg har tjent Frankrig under Republiken, og jeg tror, at Hjærtet maa sønderrives i Brystet, naar man tvinges til at sælge en saadan Genstand, en Genstand, der minder os om en smuk Gærning i vort Liv og tillige om en kær Foresat. Dette Ur er over tusind Francs værd, jeg har ikke den Sum ved Haanden, og desuden vilde det sandsynligvis gøre Dem ondt at skilles ved en slig Erindring. Hør nu mit Tilbud: Hvis De ønsker det, skal Uret forblive i mit Butiksvindue — det skal bestandig forblive Deres Ejendom — og jeg vil laane Dem tohundrede Francs paa det, som De kan tilbagebetale mig, naar De saa afhenter Uret.“

Da Husaren hørte dette, strakte han begge sine store Hænder ud, som vilde han omfavne Fader Gulden.

„De er en god Patriot,“ udbrød han, „det har Colin ogsaa sagt os ... Aa, Hr. Gulden, jeg vil aldrig glemme den Tjeneste, som De viser mig. Dette Ur ... jeg har faaet det af Prins Eugen for en glimrende Bedrift, dette Ur elsker jeg som mit eget Blod ... men Nøden ...“

„Kammerat!“ afbrød den anden ham, bleg som et Lig.

Men Husaren vilde ikke høre paa ham, han udbrød, idet han skød ham tilbage:

„Nej, Oberst, lad De mig tale ... vi er imellem os selv ... en gammel Soldat maa nok høre os. De vil udhungre os.... De bærer sig ad mod os som mod Kosakker ... De er for fejde til at lade os skyde.“

Hele Huset genlød af hans Skrig. Jeg var tillige med Katharine løben ud i Køkkenet for ikke at være Vidne til dette sørgelige Skuespil. Hr. Gulden vilde berolige ham. Jeg hørte, hvorledes han sagde:

„Ja, jeg ved det altsammen, mine Herrer, jeg kan saa godt sætte mig ind i Deres Stilling.“

„Vær nu stille, Margarot, hører du!“ bød Obersten.

Denne Skrigen op mellem dem varede vel et Kvarter. Endelig hørte vi, at Hr. Gulden talte Pengene op, og Husaren sagde til ham:

„Tak, Tak, hvis Lejlighed nogensinde skulde tilbyde sig, saa henvend De Dem til Eskadronschef Margarot.“

Samtidig hørte vi Døren blive lukket op, og de gik ned ad Trappen, hvilket var en stor Lettelse for Katharine og mig, da vi følte os saa beklemmt om Hjærtet. Vi traadte igen ind i Stuen. Hr. Gulden, som havde fulgt Office-rerne ned, kom igen op med blottet Hoved, næsten samtidig med os. Han var som tilintetgjort.

„De ulykkelige har Ret,“ sagde han, idet han atter satte sin Hue paa, „Regeringens Opførsel er skrækkelig; men den vil nok tidlig eller silde faa sin Løn.“

IX.

Vi befandt os den Gang i Begyndelsen af Marts Maaned, da det Rygte bredte sig som en Løbeild, at Kejseren var landet i Cannes. Hvorfra kom dette Rygte? Ingen har nogen Sinde kunnet sige det, Pfalzburg ligger tohundrede Mil borte fra Havet, og Sletter og Bjerge i det uendelige skiller det fra Syden. — Jeg husker nu et ejendommeligt Tilfælde. Da jeg stod op den femte Marts, havde jeg lukket Vinduet op i vort lille Værelse paa Kvisten; jeg saa ud over Tagene, paa de gamle, sorte Skorstene, hvor al Sneen endnu ikke var smeltet. Uagtet Solen skinnede, var Kulden dog følelig, og jeg tænkte: „Det kan man kalde en herlig Marts!“ Jeg mindedes, hvorledes vi i Tyskland allerede tidligere om Morgenens efter at have slukket Ilden følte os tilfredse, naar vi med Geværet over Skulderen skulde marschere i et saadant Vejr, og hørte, hvorledes Bataillonens Trin genlød paa den frosne Jord. Og jeg ved ikke hvorledes; men pludselig kom jeg i Tanker om Kejseren, jeg saa ham i sin graa Kappe, den runde Ryg og Hatten trykket ned over Hovedet. Han befandt sig paa Marschen, og den gamle Garde fulgte tæt efter ham. Katharine fejede vort lille Værelse. Det var, som jeg saa et Syn i dette klare og tørre Vejr.

Medens jeg endnu stod saaledes, hørte vi nogen gaa op ad Trappen; Katharine holdt inde og sagde:

„Det er Hr. Gulden.“

Jeg kendte ogsaa straks Hr. Guldens Skridt, men det overraskede mig at høre dem, thi han kom saa at sige aldrig op til os. Han lukkede Døren op og sagde ganske sagte til os:

„Kære Børn, Kejseren er den 1ste Marts landet ved Cannes i Nærheden af Toulon; han marscherer imod Paris.“

Han sagde ikke mere, men satte sig ned for at trække

Vejret. Enhver kan tænke sig, hvorledes vi saa paa hinanden, og Katharine spurgte efter et Øjeblikks Forløb:

„Staar det i Bladene, Hr. Gulden?“

„Nej,“ svarede han, „de ved endnu ikke noget, eller ogsaa skjuler de det for os. Men sig for Guds Skyld ikke et Ord derom til nogen, ellers bliver vi arresterede. Zebede kom her i Morges hen imod Klokken seks for at fortælle mig det; hørte I ikke, da han bankede?“

„Nej, Hr. Gulden, vi sov.“

„Nu vel, jeg lukkede Vinduet op for at se, hvad der var i Vejen, og gik saa ned ad Trappen for at trække Slaaen fra. Zebede fortalte mig Historien som fuldkommen paalidelig. Indtil nye Befalinger indtræffer, bliver Regimentet roligt i Kasernen. Det lader til, de er bange for Soldaterne; men hvordan skal de arrestere Bonaparte? Lige saa lidt kan man sende Bønderne imod ham, dem vil man jo tage Formuen fra, eller Borgerne, der bliver behandlet som Jakobinere. Nu er der en gunstig Lejlighed for Emigranterne til at vise sig. Men for alt i Verden den dybeste Tavshed, den dybeste Tavshed!“

Han løftede Haanden advarende i Vejret, og vi gik ned i Værkstedet. Katharine gjorde Ild paa, og hver især begav sig til sit Arbejde.

Hele denne Dag forløb roligt, og den følgende ligeledes.

Først paa den tredie Dag begyndte Officererne paa Ventepenge at tabe Taalmodigheden. Vi saa dem gaa og komme, og paa deres Ansigter kunde vi læse den skrækeligste Uro.

Havde de haft Heste eller blot Vaaben, saa er jeg overbevist om, at de havde prøvet paa et eller andet. Men Gendarmeriet med den gamle Chancal i Spidsen kom og gik ogsaa. Hver Time saas en Gendarm at afgaa som Stafet til Saarburg.

Klokken fem, da Trommerne begyndte at røres paa Torvepladsen, traadte Zebede hastig ind.

„Naa?“ raabte Fader Gulden ham i Møde.

„Ja,“ svarede Zebede, „nu marscherer begge de første Batailloner.“

Han var bleg som et Lig.

„De laver sig vel til at fange ham,“ bemærkede Hr. Gulden.

„Ja, de vil tage ham til Fange,“ svarede han og glippede med Øjnene.

Trommerne rørtes stadig.

Han løb ned ad Trappen, tog fire Trin ad Gangen. Jeg fulgte efter ham. Med Foden paa det nederste Trin holdt han mig fast i Armen og tog sin Chako af, medens han hvi-skede mig i Øret:

„Se ind i den, Josef, kender du den?“

Jeg saa i Foret den gamle, trefarvede Kokarde.

„Det er vor,“ erklærede han. „Alle Soldaterne har en lignende.“

Jeg havde næppe Tid til at se den, før han trykkede min Haand, og med hurtige Skridt ilede han om Hjørnet af Fouquetgaden.

Fra det Øjeblik af og lige til om Aftenen kunde Fader Gulden ikke mere holde sig paa sin Plads; han var nu lige saa utaalmodig, som jeg var den Gang, da jeg gik og ventede paa Tilladelsen til mit Giftermaal; hvert Øjeblik saa han ud af Vinduet og sagde:

„I Dag vil vi faa store Nyheder at vide ... Befalingen er uddelt ... nu behøver vi heller ikke mere at holde alt saa hemmeligt!“

Hvert Minut raabte han:

„Stille! ... Nu kommer Brevposten.“

Vi lyttede; det var Omnibussen fra Lanche med dens gamle Krikker, som raslede over Broen.

Aftenen var brudt frem, Katharine havde bredt Dugen paa Bordet, da Hr. Gulden for tyvende Gang sagde:

„Hør!“

Denne Gang hørtes Vognens Raslen allerede ved den yderste Vagt. Uden at vente styrtede han ind i Alkoven, rev sin varme Kappe ned og raabte:

„Josef, den kommer!“

I sit Hastværk formelig rullede han ned ad Trappen. Da jeg saa ham storme saaledes afsted, fik jeg ogsaa Lyst til at høre Nyheden, og jeg løb efter ham. Næppe var vi naaet ud paa Trappetrinene, før Posten med dens to røde Lygter rullede frem under Fæstningsporten, og dundrende rullede den forbi os. Vi løb, men vi var ikke de eneste. Fra alle Sider strømmede Folk til i Galop og raabte:

„Den kommer ... den kommer!“

Posthuset laa i Hovedgaden, i Nærheden af den tyske Port, Brevposten kørte i lige Linie til Gymnasiets Port og vendte sig saa til højre.

Jo længere vi løb, desto mere vrimlede det af Folk paa Gaden, fra alle Døre kom de; den gamle Borgmester Parmentier, hans Fuldmægtig Eschbach, Kæmner Canchris og endnu flere løb ligeledes, medens de talte med hverandre og sagde:

„Nu er det afgørende Øjeblik snart for Haanden.“

Da vi kom til Hjørnet af Krigsdepotet, saa vi en tæt Menneskemasse staa sammenpakket foran Posthuset.

Postmesteren, Hr. Parneth, lukkede Døren til det oplyste Postkontor op, Breve og Avispakker blev kastet ind fra Postvognen, Døren lukkedes igen, og Postillonens Piskesmæld opfordrede Mængden til at give Plads.

„Bladene! Bladene!“

Dette Raab hørtes fra alle Sider; Postvognen satte sig i Bevægelse og forsvandt under den tyske Port.

„Lad os gaa hen til Café Hofmann,“ sagde Hr. Gulden til mig, „lad os skynde os, Bladene kommer snart; hvis vi venter, vil det ikke mere blive muligt at komme derind.“

Da vi gik over Torvepladsen, hørte vi nogen løbe bag efter os.

Eskadronschref Margarot sagde med sin faste, klare Stemme:

„Kom De med mig, kom blot ... jeg har dem!“

Alle Officererne paa Ventepenge fulgte ham; det var

WATERLOO.

Maaneskin; vi saa, hvordan de med hurtige Skridt kom nærmere. Vi traadte hurtig ind i Kaféen, og næppe havde vi sat os ved den store Kakkellovn, før alle Mennesker paa en Gang styrtede ind ad Døren.

I det Øjeblik var det værd at se disse Officerer! Deres store, trekantede Hatte saa kolossale ud i Lygteskinnet, deres udtærede Ansigter, deres nedhængende Knebelsbarter, deres straalende Øjne, som skinnede i Mørket, det var, som saa man en Flok Vilde paa Krigsstien; hos flere af dem traadte Øjnene langt ud af deres Huler af lutter Utaalmodighed og Uro, og jeg tror, at de intet saa, men at deres Aand var bortflygtet hos Napoleon — det næsten indgød Frygt.

Folk kom, de kom stadig til, saa vi næsten kvaltes af Varmen og maatte lukke Vinduerne op. Udenfor i Kavalleri-Kasernegaarden og paa Pladsen hørtes Larmen fra de tætte Folkeskarer.

Støjen tog til. En Stemme raabte:

„Stille!“

Det var Eskadronschef Margarot, der var staaet op paa et Bord. Bag ham saa Gendarmene Walter og Verner ind ad Døren, og Folk lænede sig ind ad alle de aabentstaaende Vinduer. I samme Øjeblik gentoges Raabet: „Stille! Stille!“ ude fra Pladsen. Og Stilheden blev saa dyb, at man kunde have hørt en Naal falde til Jorden.

Margarot læste Avisen højt.

Denne klare Stemme, som udtalte alt med en vis inderlig Bæven, lignede vort Urs Tik, Tak i den stille Nat; jeg troede mig midt paa Valpladsen. Og det varede længe; thi Margarot læste uden at springe noget over. Jeg husker saa godt, at Bladene begyndte med at fortælle, at den saakaldte Bonaparte hele det offentlige Vels Fjende, den samme, som i femten lange Aar havde holdt Frankrig i Despotismens Trældom, var flygtet fra sin Ø og havde haft den Dristighed atter at sætte Foden i det ved hans Skyld af Blod overvømmede Land; men at Tropperne, tro mod Kongen, tro mod Nationen, befandt sig paa Marschen for at

tage ham til Fange, og at Bonaparte havde kastet sig ind i Bjærgene med en Haandfuld Pak, der fulgte ham; han saa Folkets Afsky; saa, at han var omringet paa alle Sider, og nu var det umuligt, at han kunde undgaa Fangenskab.

Jeg husker ogsaa, at i Følge dette Blad, saa havde alle Marschallerne skyndt sig at stille deres Kaarder til Kongens og Nationens Tjeneste; og den berømte Marschal Ney, Fyrsten af Moskva, havde kysset Kongens Haand og havde lovet at bringe Napoleon død eller levende til Paris.

Derpaa fulgte nogle latinske Ord, som jeg ikke forstod, og som naturligvis var bleven sat der alene for Gejstlighedens Skyld.

Men uligere vigtigere var det, der tildrog sig henimod Slutningen, da Margarot begyndte at forelæse Anordningen. Den første bestemte Troppernes Bevægelse, og den anden befalede alle Franskmænd at stille sig imod Bonaparte, at tage ham til Fange og overlevere ham død eller levende ... fordi han selv havde stillet sig udenfor Loven.

Hidtil havde Margarot indskrænket sig til at smile ved Navnet Bonaparte, og medens de andre dernede hørte til, havde man i Lampeskæret kunnet se, hvorledes Musklerne bævede i hans udtærede Ansigt. Men i dette Øjeblik forandrede hans Ansigt; jeg har aldrig set noget skrækkeligere; det var nu kun Rynke ved Rynke, hans smaa Øjne funkledede katteagtigt, og hans Knebels- og Bakkenbarter rejste sig. Han tog Bladet og begyndte at rive det i tusinde Stykker; derpaa blev han ganske bleg, rettede sig i Vejret, strakte begge sine lange Arme ud og raabte: „Kejseren leve!“ med saa høj Stemme, at det løb en koldt ned ad Ryggen. Næppe havde han udstødt dette Skrig, før alle Officerer løftede deres store Hatte, nogle med Haanden, andre med Spidsen af deres Kaarde og enstemmigt gentog „Kejseren leve!“ — Man skulde tro, Loftet maatte falde ned over Hovedet paa dem, saa højt raabte de. Jeg var til Mode, som havde jeg faaet en Spand koldt Vand over Hovedet „I denne Time,“ sagde jeg til mig selv, „er alt tabt

— At prædike Fredskærlighed for den Slags Mennesker, vilde være spildt Umage.“

Uden for gentoges Raabet: „Kejseren leve!“ Og da jeg højlig forvirret saa derhen for at se, hvad Gendarmene vilde gøre, trak de sig tilbage uden at sige et Ord; de var jo ogsaa gamle Soldater.

Men dermed var det ikke færdigt. Da Hr. Ritmesteren vilde gaa ned ad Bordet, raabte en Officer, at man skulde bære ham i Triumf, og straks greb de andre ham ved Fødderne og bar ham, stødende Folk til Side, rundt om i Salen og raabte som berusede: „Leve Kejseren!“

Da han nu saa sig baaret saaledes omkring med sine Hænder støttet paa sine Kammeraters Skuldre og med Hovedet højt over deres, medens de uafslædig raabte det, der var dem kærest at høre, brød han ud i Taarer ... og aldrig skulde man have troet, at et saadant Ansigt kunde græde; eller det maatte bringe Tilskuerne ud af Fatningen og hensette dem i Angst — han sagde ikke et Ord, hans Øjne var lukkede og hans Taarer løb ned ad Næsen og blev borte i Knebelsbarten.

Jeg saa til, som enhver selv kan tænke sig, da Fader Gulden greb mig i Armen. Han var staaet op fra sin Stol og sagde til mig:

„Josef, lad os gaa, lad os gaa ... det er paa Tiden!“

Bag os var Salen allerede tom; i Angst for at være blevne trukne med ind i en slem Historie havde alle skyndt sig ud gennem Brygger Kleins Gadedør; vi gik ogsaa den Vej.

„Det truer med at tage en gal Vending,“ sagde Fader Gulden til mig, da vi gik over Pladsen. „I Morgen kan Gendarmene trække i Marken. Ritmester Margarot og de andre saa mig ikke ud som Folk, der lader sig arrestere. Tredie Bataillons Soldater vil træde over paa den anden Side, hvis de ikke allerede har gjort det — Byen tilhører dem!“

Jeg var enig med ham i disse hans Tanker. Hjemme ventede Katharine ganske urolig oppe i Værelset. Vi for-

talte hende, hvad der var forefaldet. Bordet var dækket, men ingen af os var sultne. Efter at vi havde drukket et Glas Vin, vedblev Hr. Gulden, medens han trak Skoene af:

„Mine Børn, efter det vi nu har oplevet, vil Kejsren sikkerlig naa Paris; Soldaterne holder med ham, Bønderne, hvis Ejendom er truet, gør det samme, og hvis han ovre paa sin Ø er kommen rigtig til Eftertanke, hvis han giver Slip paa sine krigerske Planer og gaar ind paa Forlig, saa vil Borgerne heller ikke forlange noget bedre, de vil da faa en god Forfatning, som giver hver sin Frihed og lader Folk beholde deres Ejendom. — Vi vil ønske det baade for ham og os,

X.

Næste Fredag, Torvedagen, var hele Byen optagen af den store Nyhed. Skarer af Bønder fra Elasz og Lothringen i Bluse og Vams med trekantede Hatte og med Bomuldshuer kom i sluttet Række paa deres smaa Vogne under Paaskud af at sælge Korn, Byg eller Havre, men i Virkeligheden blot for at faa at vide, hvad der foregik.

Henimod Klokken otte satte Hr. Gulden sig til sit Arbejde, og Katharine gik som sædvanlig paa Torvet for at gøre Indkøb for den kommende Uge af Smør, Æg, Grøntsager osv. Klokken ti kom hun tilbage.

„Ak, Herre min Gud!“ udbrød hun, „der er allerede vendt op og ned paa al Ting.“

Hun fortalte os, hvorledes Officererne paa Ventepenge med deres lange Slæbesabler gik omkring — Ritmester Margarot først og fremmest — paa Torvet, i Torvehallen, omkring ved Kødbænkene og Butikkerne, trykkede Bønderne i Haanden, bød dem en Pris og forsikrede:

„Nu kommer der atter Liv i Handelen,“

Hun fortalte os ogsaa, at der om Natten var bleven opslaaet et Opraab fra Bonaparte paa Raadhuset, paa de tre Kirkedøre, ja, endogsaa paa Torvehallens Piller, men at de tidlig om Morgen var bleven revne bort af Gendarmerne; kort sagt, at alt var i fuld Bevægelse.

I det samme aabnedes Døren, og Tante Grete traadte ind. Først troede vi, at hun var i en fredelig Stemning.

„God Dag, Hr. Gulden; god Dag, mine Børn,“ sagde hun og satte Kurven bag Kakkelovnen.

„Hvordan gaar det med Helbredet, Moer Grete?“ spurgte Hr. Gulden hende.

„Aa, paa Helbredet kan jeg ikke klage,“ svarede hun.

Jeg havde allerede set, at hun pressede Læberne sammen, og at hun havde røde Pletter paa Kinderne. Haaret var faldet hende ned om Ørene, men med en heftig Bevægelse stoppede hun det op under Kappen, saa paa os, paa den ene efter den anden med sine skarpe graa Øjne for at udforske, hvad vi tænkte. Saa begyndte hun med høj Stemme:

„Det lader til, at Skurken er flygtet bort fra sin Ø?“

„Om hvilken Skurk taler De, Moer Grete?“ spurgte Hr. Gulden i en rolig Tone.

„Aa, De ved meget godt, om hvem jeg taler,“ svarede hun. „Jeg taler om Deres Bonaparte.“

Fader Gulden, der nu saa, hun var vred, havde rolig sat sig ned ved sit Arbejdsbord i den Hensigt at undgaa en Ordveksling; han lod, som betragtede han et Ur, og jeg fulgte hans Eksempel.

„Ja,“ vedblev hun med endnu højere Stemme, „nu, da vi allerede troede den hellige Grav velforvaret, begynder han igen med sine slette Streger ... Han vil nok bære sig værre ad nu end før. Djævelen hente ham!“

Jeg hørte, hvorledes hendes Stemme rystede. Hr. Gulden lod endnu stadig, som var han beskæftiget med sit Arbejde.

„Hvem bærer Skylden, Moer Grete?“ svarede han uden at vende sig om. „Tror De da, at disse Processioner,

disse Bodsforsøg, disse Prædikener imod Nationalgodserne og det femogtyveaarige Oprør, disse evige Trusler om atter at hidføre Tingenes gamle Orden, Befalingen til under Gudstjenesten at lukke Butikerne osv., tror De, det kunde vedblive at gaa? Jeg vil nok spørge Dem, om der, saa længe Verden har staaet, har passeret noget mere egnet til at gøre Folk oprørske? Skulde man ikke tro, at Bonaparte selv havde indblæst disse Bourbonner alle de Dumheder, de har begaaet mod Folket. Vil De blot sige mig, om vi ikke har maattet være forberedt paa det, der nu er sket?"

Han betragtede stadig sit Ur gennem Loupen for at vedblive at være rolig.

"De er altsaa tilfreds?" svarede hun, "De er altsaa ligesom de andre, der skifter Farve fra den ene Dag til den anden. — De lader Deres Republik i Stikken, saa snart det forekommer Dem passende!"

Da Fader Gulden hørte dette, hostede han sagte og svarede langsomt:

"De har Uret, Madam Grete, i at gøre mig slige Bebrejdelser; havde jeg villet skifte Farve, saa havde jeg vel gjort det før. I Stedet for at være Urmager i Pfalzburg kunde jeg, saavel som de andre, have været Oberst eller General! Men jeg har altid elsket Republiken, kæmpet for Menneskekærligheden, og det vil jeg vedblive med til min Død."

Derpaa vendte han sig heftigt om, maalte Tante Grete fra Hoved til Fod, hævede Stemmen og sagde:

"Og naar Napoleon Bonaparte er mig kærere end Greven af Artois, Emigranterne, Missionæerne, saa har det sin Grund deri, at han er tvungen til at respektere Nationalgodserne, enhvers Ejendom, deres Stilling og alt, hvad de i Følge de ny Love har erhvervet sig. Hvilken Ret vilde han ellers have til at være Kejser? Hvis han ikke opretholdt Ligheden, hvilken Grund skulde da Nationen have til at ville have ham. De andre derimod, som har angrebet alt

... De vil ødelægge alt, hvad vi har oprettet ... Forstaar De nu, hvorfor jeg holder mere af ham?"

„Ej, ej,“ raabte Moer Grete, „det er noget ganske nyt!“

Hun lo med en foragtelig Mine, og jeg vilde have givet meget til, at hun sad godt og vel i Sturmberg.

„De har før talt paa en anden Maade,“ raabte hun, „da den anden genindsatte Biskopperne, Erkebiskopperne og Kardinalerne, da han lod sig salve af Paven med den hellige Olje fra Rhinen, da han kaldte Emigranterne tilbage, da han tilbagegav de fornemme deres Slotte og Skove, da han udnævnte Hertuger, Fyrster og Baroner i Dusinvis, hvor ofte har jeg da ikke hørt Dem sige, at det var afskyeligt, han forraadte Revolutionen ... Bourbonnerne vilde have været Dem kærere ... de kendte i det mindste ikke til andet — de var lige Drosler, der altid synger en og samme Melodi, fordi de ikke kender nogen anden og tror, det er den skønneste Melodi af Verden! — Han derimod var et Revolutionens Barn ... hans Fader havde lige fra Barndommen vist ham, at alle Mennesker var lige, at Mod og Geni kunde hæve dem! Alle de gamle Historier havde han skullet foragte, han skulde kun have kriget for at forsvare og opretholde de nye Ideer. Har De ikke sagt det, og var De ikke bange for at blive arresteret, hvis nogen hørte Dem tale nede i vor Have med Fader Collin?“

Fader Gulden var bleven ganske bleg; han saa ned for sig og drejede Snusdaasen mellem sine Fingre, som om han drømte; jeg saa, at hans Ansigt endogsaa udtrykte en vis Rørelse.

„Jo, det har jeg sagt,“ svarede han, „og saaledes tænker jeg endnu. De har en god Hukommelse, Mor Grete. Det er sandt, at Fader Collin og jeg i ti Aar har været tvungne til at skjule os for at tale om Ting, som var sande, og det er sandt, at en eneste Mands Despotisme har tvunget os dertil, en Mand, som er født og baaren iblandt os, og som vi med vort eget Blod har hævet i Vejret. Men for Øjeblikket staar Sagen anderledes. Denne Mand, som vi

ikke kan frakende Geni, har set, hvorledes Rævepælsene forlod ham og forraadte ham; han har set, at han har slaaet den dybeste Rod i Folket, og at den store Alliance, som han stoledes paa, har hidført hans Undergang. Nu vel, fra nu af vil han befri de andre, og dermed er jeg saa tilfreds."

"De har altsaa ikke selv noget Mod? Trænger De maaske til ham?" udbød Tante Grete. "Naar Processionen mishagede Dem, og De, som De siger, var Folket, hvorfor har De saa ham nødig?"

Men Hr. Gulden begyndte at smile og svarede:

"Hvis hver især havde sin Frihed til at handle efter sin Samvittighed, saa havde ikke saa mange Mennesker gaaet med i disse Processioner, nogle af Forfængelighed for at vise deres smukke Klæder, andre af Egennytte for at faa gode Ansættelser eller for at udvirke Orlovsbeviser, saa havde De Ret, Madam Grete, saa behøvede vi ikke Bonaparte for at udrydde disse, saa vilde man have overbevist sig om, at den halve Del af Nationen havde deres sunde Fornuft, og maaske havde saa Greven af Artois selv raabt: „Holdt!“ Men da Hykleri og Egennytte formørker og overskygger alt og lader den lyse klare Dag forekomme os som mørk Nat, saa er desværre slige Tordenslag nødvendige for at kunne se klart.

De og alle, som ligner Dem, er Skyld i, at Folk som jeg, der aldrig har skiftet Anskuelse, er tvungne til at glæde sig, naar Feberen træder i Stedet for Kolik."

Henimod Slutningen af sin Tale havde Fader Gulden rejst sig og gik frem og tilbage paa Gulvet i stærk Bevægelse, og da Tante Grete belavede sig paa at svare ham, tog han sin Hue og gik ud af Stuen med de Ord:

"Nu har jeg sagt Dem alt, hvad jeg tænker. De kan jo nu tale med Josef, det kan hænde, han vil give Dem Ret."

Da han havde lukket Døren efter sig, raabte Moer Grete:

"Han er en gammel Nar, det har han altid været. Hvis du ikke straks tager afsted til Schweitz, Josef, saa maa du afsted igen, det kan du stole paa. Men det kan vi nu altid

tale om, det vigtigste er, at vi er forberedte derpaa. Vi maa nu afvente, hvad der vil ske; maaske fanger Gendarmerne Bonaparte, men naar han Paris, maa vi tage et andet Sted hen."

Hun kyssede os, tog sin Kurv og gik.

XI.

Fra dette Øjeblik herskede der Forvirring overalt; Officererne paa Ventepenge raabte: „Kejseren leve!“ Pladsmajorerne vilde ganske vist have givet Befaling til at arrestere dem, men Bataillonen holdt med dem, og Gendarmerne lod, som om de ikke hørte det. Folk arbejdede ikke mere, Skatteopkræveren, Opsynsmændene, Toldbetjentene, Borgmesteren osv. fik graa Haar og vidste ikke mere, paa hvilken Fod de skulde staa. Med Undtagelse af Skifertækkerne, Murerne, Tømrerfolkene og Skærsliberne, som ikke kunde afsættes, og som ikke forlangte noget bedre end at se de andre paa deres Plads, vovede ingen at erklære sig for Bonaparte eller for Ludvig den 18de. Med deres Økser i Læderbæltet og deres Bundt Spaaner paa Skuldrene raabte de uden alle Hensyn: „Ned med Emigranterne!“

Den 21de Marts, da det begyndte at mørkne, sad Hr. Gulden og jeg endnu og arbejdede mellem 5 og 6 om Aftenen; en fin Regn slog mod Ruden, og Katharine tændte just Lampen, da Theodor Røber, der var ved Telegrafan, sprængte i Galop hen under vore Vinduer. Han red paa en plump graa Skimmel; han galoperede saa hurtigt, at Vinden spilede hans Bluse ud, med den ene Haand holdt han sin Hat fast paa Hovedet, og med den anden slog han med en Stok paa sin Hest, der fløj afsted som en Vind. Hr.

Gulden, der tørrede Ruden af og trykkede Ansigtet op imod den for bedre at kunne se, sagde:

„Det er Røber, han kommer fra Telegrafan, der maa være indtruffet en vigtig Efterretning.“

Hans blege Kinder farvedes; jeg følte, hvorledes mit Hjærte bankede hæftigt. Katharine havde stillet Lampen ved Siden af os, og jeg aabnede Vinduet for at trække Skodden frem. Det varede nogle Øjeblikke, thi jeg maatte tage Glassene bort fra Arbejdsbordet og Urene ned fra Krogene for at faa Vinduet lukket op. Hr. Gulden overlod sig til sine Tanker. Da jeg skød Riglen for, hørte vi samtidig fra to Sider af Byen, fra Bastionen ved Mittelbronn, samt fra den ved Bigelberg, at der blev slaaet Generalmarsch; Ekkoet fra Volden og fra Dalen, hvor Skydepladsen var, hørtes ogsaa, og denne dumpe Trommehvirvel opfyldte nu den hele Plads, hvor der allerede herskede fuldstændigt Mørke.

Hr Gulden havde rejst sig, og sagde med en Stemme, der fik mig til at gyse:

„Nu er det afgjort; enten kæmpes der i Omegnen af Paris, eller ogsaa er Kejseren igen ligesom i Aaret 1809 i sit gamle Palais.“

Katharine løb allerede efter hans Kappe, thi hun saa godt, at han, uagtet Regnen, dog vilde gaa ud. Medens han talte, og de graa Øjne stirrede lige ud for sig, lod han hende hjælpe sig Kappen paa uden en Gang at lægge Mærke dertil og gik derpaa ud af Døren. Katharine rørte ved min Skulder, da jeg var bleven staaende, og sagde:

„Gaa dog, Josef, følg med ham.“

Jeg skyndte mig straks ned ad Trappen. Vi kom hen paa Torvet, lige i det Øjeblik, da Bataillonon rykkede frem fra Hovedgaden og drejede om Hjørnet ved Raadhuset. En stor Folkeskare fulgte den.

Uagtet mange, mange Aar er forløbet, ser jeg endnu i Aanden Karéens graa Linier paa Pladsen, Majoren til Hest i dens Midte, Officerer omkring ham, den nedstrømmende

Regn, de lyttende Borgere, den dybe Stilhed, Vinduerne, som overalt aabnedes.

Ingen talte, thi hver især vidste godt, at nu skulde vi erfare Frankrigs Skæbne.

„Gevær paa Skulder!“ kommanderede Kaptajn Vidal.

Efter Geværernes Klirren hørte vi endnu kun Majorens Stemme, den høje Stemme, som jeg havde hørt hinsides Rhinen, i Lützen og ved Leipzig, da han uophørlig skreg til os: „Slut Geledderne, slut Geledderne!“ Den gik mig gennem Marv og Ben.

„Soldater,“ sagde han, „Hans Majestæt Ludvig den 18de har den 20de Marts forladt Paris, og Kejser Napoleon har samme Dag holdt sit Indtog i Hovedstaden.“

En ejendommelig Sitren greb enhver, men det varede dog kun et Øjeblik, og Majoren vedblev:

„Soldater! Frankrigs Fane er den, som vi har farvet med vort Blod. Denne Fane skabte vor Hæder.“

Den gamle Sergent havde taget den trefarvede, helt sønderrevne Fane ud af dens Hylster. Majoren greb den.

„Her er denne Fane! I kender den ... det er Nationens Fane ... det er den Fane, som Russerne, Prøjserne, Østrikerne, lutter Fjender, som vi hundrede Gange har vist Skaansel, har taget fra os paa deres Sejrs første Dag, fordi de var bange for den.“

Ved disse Ord vendte et stort Antal gamle Soldater Hovedet om for at skjule deres Taarer, andre saa sig omkring, blege, med frygtssomme Øjne.

„Jeg kender og respekterer ingen anden,“ raabte Majoren. „Frankrig leve! Leve Kejseren!“

Næppe havde han udbragt dette Leve, før alt brød ud i et jublende Bifaldsskrig. Fra alle Vinduerne, paa Pladserne, i Gaderne, overalt hævede sig lig en Torden det rungende Raab: „Kejseren leve! Leve Frankrig!“ Borgere og Soldater omfavnede hverandre. Folk mente, at nu var alt reddet, nu havde vi faaet alt det tilbage, som Frankrig havde mistet i 1814.

Med Fader Gulden under Armen gik jeg over Torve-

pladsen, og vi raabte ligeledes „Frankrig leve“, og da et Lysskær bredte sig over Torvepladsen, fik vi Øje paa Katharine, der var ude at søge efter os sammen med gamle Madelone Schulen. Hun havde taget sin Kyse og sin Kaabe paa, hendes lille søde Næse var godt beskyttet imod Taa-gen. Da hun saa os, sagde hun:

„Madelone, der er de! Ikke sandt, Hr. Gulden, Kejseren er vor Herre?“

„Ja, mit Barn,“ svarede Hr. Gulden, „det er afgjort.“

Nu greb Katharine min Arm, og jeg ved ikke, hvorfor jeg kyssede hende to eller tre Gange, da vi kom hjem. Jeg havde maaske en Anelse om, at jeg snart skulde marschere bort og i lang Tid ikke mere kunde kysse hende. Fader Gulden gik foran os med Madelone og sagde:

„I Aften har jeg Lyst til et godt Glas Vin. Kom De med, Madelone, jeg indbyder Dem.“

Men hun vilde ikke og sagde Farvel ved Døren.

Alt, hvad jeg kan sige, er, at Folk glædede sig lige saa meget som ved Ludvig den 18des Tibagekomst og maaske endnu mere.

Da vi kom op i Stuen, og Hr. Gulden havde taget Kappen af, satte han sig til Bordet, thi Aftensmaden ventede. Katharine hentede en Flaske god Vin fra Kælderen. Vi drak og lo, og Hr. Gulden sagde:

„Lad de fremmede komme ... lad dem vove at røre sig! Nationen vil have Fred, men hvis de begynder Krig, da ve dem! Nu vil vi igen begynde at tale om Frihed, Lighed og Broderskab.“

Klog af Erfaringen vil Kejseren bevæbne Arbejderne, Bønderne og Borgerne; kommer de fremmede, var det end med en Million, saa skal de dog ikke komme over vore Grænser. Soldatens Tid er forbi, de regulære Hære er passende til Erobring, men et Folk, der ikke vil andet end forsvare sig, er ikke bange selv for de bedste Soldater. Det har vi vist Østrigerne, Englænderne og Russerne fra 1792 til 1800, og derefter har Spanien vist os det. Kejseren vil tale til os om Frihed, derom er jeg overbevist.

Vil han lade Opraab udgaa til Tyskland, saa vil mange tyske sikkert holde med os, De Folk, som er begavede med sund Fornuft, vil holde sammen; paa den Maade vil Frenden med Magt blive opretholdt. Kongerne har allesammen Interesse af Krigen; Folkene behøver ikke at erobre hinanden, naar de ved Handelsfrihed viser sig nyttige for hverandre; det er Hovedsagen."

Det trak langt ud paa Natten, og først henimod Klokken et sov vi ind i Jesu Navn.

XII.

Den 25de Marts blev der sunget Tedeum; hele Garnisonen i Paradeuniform samt de civile Øvrigheder i Gala var til Stede. Efter Tedeum gav Øvrigheden et prægtigt Festmaal for Officererne paa Fæstningen; Vejret var igen blevet smukt, Vinduerne i „Stadt Metz“ stod aabne, og Lamperne, der hang ned fra Loftet, var tændte.

I Begyndelsen af April blev der i Tøjhuset indrettet et stort Værksted til Udbedring af Vaabnene. Fra Metz ankom der Ingeniørofficerer og Artillerister for at udføre Jordarbejderne ved Bastionerne og Stykporten.

Naar vi om Aftenen hørte Befalingerne blive oplæst, saa Katharine og jeg mere end en Gang paa hinanden med sammenpressede Læber. Jeg forudsaa, at jeg maaske snart maatte rykke imod Fjenden i Stedet for rolig at blive hjemme for at rense og udbedre Ure, og det havde slet ikke nogen god Virkning paa mig. Sørgmodigheden bemægtigede sig mig mer og mer.

Naar Hr. Gulden saa mig saa eftertænksom, sagde han ofte til mig i en munter Tone:

„Fat blot Mod, Josef, det vil nok ende godt.“

Han vilde indgyde mig Mod, men jeg tænkte:

„Ja, ja, det siger De blot for at opmuntre mig, men

hvis man ikke er helt blind, saa ser man nok, hvilken Vending det vil tage."

Vi fik ogsaa at vide, at ti tusinde udvalgte Soldater skulde indtræde i Garden, og at Feltartilleriet blev reorganiseret. Feltartilleriet følger med Hæren, det ved enhver. For at blive bag Voldene og forsvare sig i sine Huse, er Feltartilleriet unødvendigt. Denne Tanke steg paa en Gang op i mig, og endnu samme Aften kunde jeg ikke andet end sige det til Katharine. Jeg havde ellers altid anstrængt mig for at skjule min Bekymring, men denne Gang var Angsten for stor. Hun svarede ikke, et Bevis for, at hun tænkte som jeg — hun havde en god Forstand.

Min Smærte var saa meget større, som Tante Grete ikke havde ladet sig se siden hin Strid med Hr. Gulden. Hun var en egensindig Kone, hun tog ikke mod Fornuft og kunde bære Nag til Folk Aar efter Aar. Men hun var dog alligevel vor Moder, og vi maatte rette os efter hende, hun vilde jo kun vort Vel. Hvordan i Alverden skulde vi bære os ad for at leve i Venskab med dem begge to, med hende og Hr. Gulden?

Det var det, som satte os i Forlegenhed, thi skyldte vi Tante Grete Kærlighed, saa skyldte vi ham den største Agtelse, han, som hver Dag overhobede os med Velgerninger og betragtede os som sine egne Børn.

Disse Tanker gjorde os meget sørgmodige, og jeg havde besluttet at sige til Hr. Gulden, at Katharine og jeg var Jakobinere ligesom han var det, men at vi uden at skade Jakobinernes Idéer eller opgive dem kunde ære vor Moder og forhøre os om, hvordan hun befandt sig. Jeg vidste ikke, hvordan han vilde optage vor Erklæring, da vi en Søndag Morgen hen ad otte kom ned og traf den fortræffelige Mand ved Paaklædningen. Han lod til at være i godt Humør og sagde saa til os:

„Det er en hel Maaned siden, Tante Grete har været hos os, mine Børn; hun er egensindig. Nuvel, jeg vil bevise hende, at jeg har mere Forstand end hun, og at jeg vil give efter. Imellem Folk som os, maa der ikke være noget

i Vejen. Efter Frokost gaar vi til Sturmberg for at sige hende, at hun er et Tossehoved, men vi elsker hende trods alle hendes Fejl. I skal faa at se, hvor hun vil blive flov.“

Han lo, vi var rørte begge to. „Ak, Hr. Gulden, hvor er De dog god!“ sagde Katharine til ham, „hvem der ikke holder af Dem, maa have et slet Hjærte!“

Fuld af Værdighed rakte Hr. Gulden Katharine Armen, hvilket han altid gjorde i Byen, og i mit Hjærtes Glæde gik jeg bag efter. De Væsner, jeg elskede højest i Verden, havde jeg for Øje, og jeg tænkte paa, hvad Tante Grete vel vilde sige. Vi spaserede forbi de yderste Poster, ud over Glaciet, og i al Mag kom vi tyve Minutter efter til Tantes Dør.

Klokken kunde vel omtrent være ti. Paa det sidste Stykke Vej var jeg gaaet i Forvejen og gik nu ind i den Hyldebuskegang, som løb langs Huset, for at se igennem Vinduet, hvad Tante Grete tør sig for. Hun sad lige overfor mig ved den rygende Skorsten; hun havde sin korte Kjole paa med blaa Striber og de store Lommer uden paa, sit linnede Livstykke med Seler og sine gamle Sko. Hun spandt; Øjnene var nedslaaede og hendes Mine sørgmodig. Hendes lange, magre Arme ragede fra Albuen frem fra Særkeærmet, og hendes graa, ubedækkede Haar var snurret op i en Knude i Nakken.

Da jeg nu saa hende saa ganske alene, sagde jeg til mig selv: „Stakkels Tante Grete, hun tænker sikkert paa os ... endnu i sin Kummer er hun egensindig ... Og dog er det et sørgeligt Liv at være alene og ikke se sine Børn.“ Hjærtet blev saa tungt. I samme Øjeblik aabnedes Gadedøren, Fader Gulden traadte ganske fornøjet ind og udbrød:

„Se her, Mo'er Grete, da De ikke selv kommer og besøger os, maa jeg jo faa Børnene herud og ogsaa selv komme for at kysse Dem! De maa give os en god Middagsmad, hører De, det skal være Deres Straf.“

Han saa saa ærværdig ud i sin Glæde. Da Tante fik

Øje paa dem, styrtede hun hen til Katharine og kyssede hende, derpaa fandt hun Hr. Gulden i Armene og hængte sig om hans Hals.

„Ak, Hr. Gulden,“ udbrød hun, „hvor jeg dog er lykkelig over at se Dem! De er en brav Mand, De er tusinde Gange bedre end jeg.“

Da jeg saa, at alt tog en god Vending, ilede jeg hen til Døren og fandt dem begge med Taarer i Øjnene. Fader Gulden sagde:

„Vi vil ikke mere tale om Politik.“

„Nej,“ raabte Tante, „det er det samme, hvad man er, Jakobiner eller ikke; det vigtigste er, at man har et godt Hjerte.“

Derpaa kyssede hun ligeledes mig og sagde:

„Jeg tænkte baade Morgen og Aften paa dig, stakkels Josef. Nu er det alt sammen godt, jeg er tilfreds.“

Hun skyndte sig allerede ud i Køkkenet og rumsterede med Gryderne for at beværte os, medens Hr. Gulden satte sin Hat paa Stokken, som han stillede over i Krogen, og med en tilfreds Mine satte sig ned ved Skorstenen.

„Hvor det dog er et dejligt Vejr!“ udbrød han, „alt er grønt, alt blomstrer. Hvor jeg vilde være lykkelig over at bo paa Landet og fra mine Vinduer se Hegn og Frugttræer i Blomster.“

Han var saa munter som en Lærke, og hvis det ikke havde været Krigstanker, der rumsterede i mit Hoved, saa vilde vi alle have været det.

„Lad være med det, kære Moder,“ sagde Katharine, „sæt dig ved Siden af Hr. Gulden. Jeg vil saa lave Middagsmad ligesom ellers.“

„Men du ved ikke mere, hvor det altsammen staar, jeg har stillet det paa andre Pladser,“ indvendte Tante.

„Aa, sæt dig nu bare,“ vedblev Katharine venlig, „vær ubekymret, jeg skal nok finde baade Æg og Smør og Mel og alt, hvad der er nødvendigt.“

„Saa maa jeg vel adlyde,“ svarede Tante, idet hun gik ned i Kælderen.

Katharine hængte sit smukke Shawl over Ryggen af den Stol, hvorpaa jeg sad, lagde Brændet paa Ilden, Smør i Panden og kiggede i Gryden for at se, om alt var i Orden. I samme Øjeblik kom Tante op ad Kælderen med en Flaske Rhinskvín.

„De maa have en Forfriskning før Middagsmaden,“ sagde hun. „Og medens Katharine besørger Køkkenet, vil jeg tage en anden Kjøle paa og rede mig, thi det kan jeg sandelig have nødig. De kan gaa lidt ud i Frugthaven begge to, du, Josef, kan tage Glas og Flaske med. Sæt Jer i Bislaget, Vejret var saa smukt, i Løbet af en Time skal alt være fuldkommen færdigt, jeg vil klinke og drikke med Dem.“

Da vi en Times Tid efter traadte ind i Spisestuen, mødte der os et herligt Syn. Den store, blomstrede Suppeterrin dampede midt paa Bordet, et farceret Kalvebryst opfyldte Værelset med en krydret Duft, smaa Kanelkager laa højt optaarnede i en stor Skaal paa den gamle Egetræs Buffet, og to Flasker med funklende Krystalglas ved Siden straaledede paa den hvide Dug foran Tallerkenerne. Kort sagt, man behøvede blot at se, for at den Tanke skulde opstige i en, at Vorherre overøste sine Børn med utallige Velgærninger.

Katharine med de venlige Blikke og de røde Kinder var henrykt over vor Glæde, og medens vi spiste, var enhver Bekymring for Fremtiden fuldstændig glemt. Vi tænkte kun paa at gøre os tilgode, at le og more os, at være ved godt Mod og tilfredse med alt i denne Verden.

Først senere, da vi drag Kaffe, overfaldtes jeg af en vis Sørgmodighed, og, uden at vide hvorfor, begyndte enhver at falde hen i sine egne Tanker. Vi vilde ikke tale om Politik, og det var Tante Grete selv, der pludselig erkyndigede sig om Nyheder. Nu berettede Hr. Gulden, at Kejseren ønskede Fred, at han kun satte sig i Forsvarsstand, fordi det var nødvendigt at give Fjenden Bevis for, at vi ikke var bange.

Han sagde, at de allierede trods deres slette Hensigter dog ikke vovede at falde over os, fordi Svigerfaderen, Kejser Frantz, selv om han ikke havde meget Hjærte dog maatte have saa meget, at han ikke to Gange vilde styrte sin Svigersøn, sin Datter og sit Barnebarn, thi det var imod Naturen, og at Nationen oven i Købet vilde rejse sig i store Skarer, saa snart Fædrelandet erklæredes i Fare, at det ikke alene vilde være en Soldaterkrig, men en Krig, som alle Franskmænd vilde føre mod Undertrykkerne. Det bragte de allierede Souveræner til Eftertanke o. s. v.

Han sagde meget mere, som jeg ikke kan huske. Tante Grete hørte til uden at svare. Tilsidst stod hun op, lukkede et Skab op og tog et graat Papir ud af en Skaal, rakte det til Hr. Gulden og sagde:

„Læs det en Gang, saadanne Papirer flyver igennem hele Landet; dette har jeg faaet fra Hr. Diener. Se De til, om Freden nu er sikker.“

Hr. Gulden havde ikke sine Brillen med sig, derfor læste jeg Papiret i hans Sted.

Det lød:

„Underrettede om Napoleons Flugt og hans Indfald i Frankrig med væbnet Haand er de allierede Magter, som har undertegnet Freden i Paris og paa Wiener-Kongressen har allieret sig, deres Værdighed og den sociale Ordning en højtidelig Erklæring skyldig angaaende de Tanker, som denne Begivenhed har fremkaldt i dem.

Ved et saadant Brud paa Konventionen, som havde anvist ham Øen Elba til Opholdssted, har Bonaparte tilintetgjort den eneste lovlige Ret, som var knyttet til hans Eksistens. Ved atter at komme til Syne i Frankrig i den Hensigt at frembringe Uro og Omvæltning, har han selv berøvet sig Lovens Beskyttelse og lige overfor Verden lagt for Dagen, at han er ude af Stand til at holde Fred og Vaabenstilstand.“

Paa den Maade vedblev de Allierede to lange Sider, og disse Mennesker, der ikke havde noget fælles med os, hvem vore Anliggender ikke angik, men som udgav sig for at være Fredens Vogtere, erklærede, at de alle til Hobe

havde sammensvoret sig for at opretholde Pariserfreden og genindsætte Ludvig den 18de.

Da jeg var færdig, saa Tante paa Hr. Gulden og spurgte ham:

„Hvad mener De derom?“

„Jeg mener, at disse Mennesker driver Spot med Folket og uden Naade og Barmhjærtighed vilde tilintetgøre den menneskelige Slægt, for at 50 eller 20 Familier kunde leve i Overflod. Jeg tror, at disse Mennesker betragter sig selv som Guder eller antager os for Dyr.“

„Uden Tvivl,“ svarede Tante Grete, „jeg deler fuldkommen denne Anskuelse; men trods alt det, vil Josef dog atter blive tvungen til at trække Uniformen paa.“

Jeg blev ganske bleg, da jeg indsaa, at Tante havde Ret.

„Ja, jeg har allerede vidst det nogle Dage,“ sagde Hr. Gulden, „og hør nu, hvad jeg har gjort. De har sandsynligvis hørt, Mo’er Grete, at der er bleven oprettet store Værksteder til Udbedring af Vaabnene. Der er ogsaa bleven oprettet et saadant i Pfalzburg, men der er Mangel paa gode Arbejdere. Naturligvis yder en dygtig Vaabenarbejder Staten en lige saa stor Tjeneste som de, der kæmper med Vaaben i Haand; deres Arbejde er besværligere, men de sætter ikke Livet paa Spil og bliver hjemme.“

Derfor har jeg straks begivet mig hen til Artillerimajoren, Hr. von Montreval, og bedet ham om at antage Josef som Arbejder. En god Urmager kan sagtens lave Geværer i Stand, og Hr. von Montreval opfyldte straks min Bøn, „Der er hans Indkaldelse,“ sagde han og viste os et Papir, han tog frem af sine Lommer.

Jeg følte mig som nyfødt og raabte:

„Aa, Hr. Gulden, De er mere end en Fader for os, De har reddet mit Liv.“

Og Katharine, som for længe siden havde været nær ved at kvæles af Uro, græd, medens Tante Grete, der havde rejst sig, for anden Gang kyssede Hr. Gulden og sagde:

„De er det bedste Menneske paa Jorden, et Menneske med sund Fornuft, et Menneske med stor Forstand. Aa, lignede alle Jakobinere Dem, saa vilde Pigerne ikke gifte sig med andre end Jakobinere.“

Vi blev omtrent en Time endnu i Sturmberg, saa brød vi op og vendte tilbage til Byen, just som Folk kom fra Eftermiddagsgudstjeneste. Tante Grete fulgte os lige til Porten, og Klokken 7 gik vi op ad Trappen hjemme hos os selv.

Jeg gik hver Dag til Arsenalet for at udbedre Vaaben. Naar Klokken slog tolv, gik jeg hjem for at spise til Middag. Klokken et gik jeg igen hjemme fra og vendte først hjem Klokken syv om Aftenen. Jeg var paa en Gang Soldat og Arbejder, fritaget for Appellen, men overhobet med Arbejde. Vi haabede, at jeg til Krigens Slutning, hvis den skulde bryde ud, skulde forblive i denne Stilling, men vi havde dog ikke endnu Sikkerhed for noget.

XIII.

Fra den Tid, da jeg begyndte at arbejde i Tøjhuset, var Tilliden vendt en lille Smule tilbage hos os, men desuagtet følte vi dog stadig Uro, thi hundreder af Soldater, som havde haft Orlov, af gamle, fra Felttoget atter hvervede Soldater og af Rekrutter, marscherede i deres landlige Dragter med Tornysteren paa Ryggen gennem Byen.

Alle raabte de: „Kejseren leve!“ og saa ud til at være begejstrede. Raadhusets store Sal fik nogle af den Kapper, andre Chakoer, atter andre Skuldersnore, Gamascher, Sko, altsammen paa Departementets Bekostning. Saa marscherede de igen videre for at støde til Arméen, og jeg ønskede dem lykkelig Rejse.

Man kan forestille sig, med hvilken Iver jeg arbej-

dede i Tøjhuset, intet var mig for svært; jeg havde kunnet tilbringe Dag og Nat med at udbedre Geværer, sætte Bajonetter i Stand og trække Skruer ud. Da Major Montreval besøgte os, roste han mig og sagde:

„Prægtigt! Det er godt! Jeg er tilfreds med Dem, Bertha!“

Disse Ord opfyldte mig med Tilfredshed; jeg forsøgte ikke at meddele Katharine det for at gøre hende lidt lettere om Hjertet. Vi var næsten sikre paa, at Hr. von Montreval vilde holde mig tilbage i Pfalzburg.

Det var den 25de Maj. Den Dag stod jeg henimod Kl. ti i Tøjhusets store Sal beskæftiget med at fylde Kister med Geværer. Begge de store Portfløje var lukket op; foran Kugelbach holdt Trænsoldaterne med deres Pakvogne, som skulde fyldes med Kister. Jeg naglede just den sidste til, da den vagthavende Ingeniør, Robert, klappede mig paa Skulderen og ganske sagte hviskede til mig:

„Bertha, Major von Montreval ønsker at tale med Dem; han er inde i Pavillonen.“

Hvad vilde Majoren mig? Jeg kunde ikke begribe det og blev øjeblikkelig bange. Desuagtet gik jeg straks over den store Gaard, der førte op til Kanonskurene. Jeg gik op ad Trappen og bankede sagte paa Døren.

„Kom ind!“ raabte Majoren.

Rystende aabnede jeg Døren med Huen i Haanden. Major von Montreval var en højvoksen Mand, mager, brun, med Hovedet lidt foroverbøjet. Han gik midt imellem sine Bøger, sine Papirer og sine paa Væggen ophængte Kort.

„Aa, det er Dem, Bertha,“ sagde han og saa paa mig. „Jeg har en ubehagelig Efterretning til Dem. 3die Bataillon, som De hører til, marscherer til Metz.“

Da jeg fik denne forfærdelige Efterretning, følte jeg mit Hjærte vende sig i mig, og jeg var ikke i Stand til at svare.

Kommandanten saa paa mig.

„De skal ikke være bange,“ vedblev han efter en kort Pavse. „De er jo bleven gift for nogle Maaneder siden og

er desuden en flink Arbejder, det fortjener der at tages Hensyn til. De kan tage dette Brev med til Oberst Desmichales i Tøjhuset i Metz. Han er en god Ven af mig og vil nok finde Arbejde for Dem i Værkstedet, stol derpaa."

Jeg tog Brevet, som han rakte mig, takkede og gik ud, fuld af Angst.

Hjemme sad Zebede, Hr. Gulden og Katharine og talte sammen i Værkstedet. Bestyrtelsen var malet paa alles Ansigter. De vidste allerede Besked.

"Tredie Bataillon skal afmarschere til Metz," sagde jeg, idet jeg tradte ind. "Men det gør ingen Ting, Major von Montreval har givet mig dette Brev med til Chefen for Tøjhuset i Metz. I skal ikke være bange, jeg kommer ikke til at rykke i Marken."

Katharine, der var bleven ganske bleg, kyssede mig og sagde:

"Hvilken Lykke, Josef."

Alle anstillede de sig, som om de troede, at jeg skulde blive i Metz, og jeg vilde ligeledes skjule min Angst for dem. Men det var, som skulde jeg kvæles, og jeg kunde næppe holde Graaden tilbage. Lykkeligvis kom jeg da paa den Tanke, at vi maatte lade Tante Grete det vide.

"Hør, endskønt det ikke varer saa længe, og uagtet jeg bliver i Metz, saa er det dog bedst, at vi lader Tante Grete det vide," sagde jeg. "I Aften mellem fem og seks kommer jeg tilbage. Katharine vil indtil den Tid have bragt mit Tornyster i Orden, og vi kan saa spise til Aften."

"Ja, ja, Josef," svarede Hr. Gulden.

Katharine sagde intet; thi hun havde Besvær med at holde sine Taarer tilbage.

Da jeg nærmede mig Tantes Hus, hørte jeg hende pludselig raabe til mig:

"Er det dig, Josef?"

Jeg rystede som af Kulde.

"Ja ... ja ... det er mig," svarede jeg.

Hun kom ud af den lille Hyldeallé, og da hun saa mig saa bleg, sagde hun:

„Jeg ved, hvorfor du kommer, mit Barn, du skal afmarschere, ikke sandt?“

„Aa,“ svarede jeg, „jeg bliver tilbage i Tøjhuset i Metz ... de andre afmarscherer ... jeg bliver tilbage i Metz ... jeg behøver ikke at være bange.“

Hun svarede ikke, men skyndte sig ned i Kælderen for at hente en Flaske Vin. Jeg maatte drikke et Glas, og hun spurgte mig:

„Hvad siger Katharine dertil?“

„Hun er tilfreds, da hun ved, jeg skal blive i Tøjhuset, og Hr. Gulden ligeledes.“

„Det er godt,“ svarede hun, „bliver dit Tøj lavet i Orden?“

„Ja, Tante Grete.“

„Hvornaar rykker du ud?“

„Klokken syv i Morgen tidlig, Tante Grete.“

„Saa vil jeg komme Klokken otte ... du er da allerede langt borte, men du skal vide, at din Kones Moder er til Stede, at hun tager sin Datter i sin Varetægt, at hun elsker dig, at hun ikke har andre end dig i hele Verden.“

Jeg naaede Raadhuset i det Øjeblik, Klokken slog fem. Jeg gik op, jeg saa igen den Sal, der havde ødelagt mig, den forbandede Sal, hvor jeg havde trukket det daarlige Nummer. Jeg fik en Kappe, en Frakke, et Par Gamascher og Sko. Zebede, som ventede paa mig, befalede en af sine Menige at bringe det alt sammen hen i hans Kvarter.

Da jeg kom hjem, var mit Tornyster i Orden, mit gamle Tornyster, den eneste Genstand, som jeg havde bragt med i Pakvognen fra Hanau, thi paa det hvilede mit Hoved. Hr. Gulden arbejdede; han vendte sig om uden at sige noget til mig.

„Hvor er Katharine henne?“ spurgte jeg ham.

„Hun er ovenpaa.“

Jeg kunde nok tænke mig, at hun græd og vilde gerne

have gaaet op til hende, men jeg manglede baade Kraft og Mod. Aftenen brød frem, det var allerede mørkt, da Katharine kom ned. Hun dækkede Bord i Mørke, derpaa greb jeg hende ved Haanden og trak hende ned paa mit Skød saaledes blev vi siddende en halv Time.

„Kommer Zebede ikke?“ spurgte Fa'er Gulden.

„Nej, Tjenesten forhindrer ham deri.“

„Lad os saa spise,“ sagde han.

Men ingen af os var sultne. Katharine rejste sig fra Bordet henimod ni, og vi gik til Sengs.

Det var den skrækkeligste Nat, som jeg i hele mit Liv har tilbragt. Katharine laa, som hun var død. Jeg kaldte paa hende, men hun svarede ikke. Henimod Midnat underrettede jeg Hr. Gulden derom. Han klædte sig paa og kom op til os. Vi gav hende noget Sukkervand at drikke, og hun kom da til sig selv og stod op. Jeg kan ikke fortælle det alt sammen, jeg ved kun, at hun knælede for mig og bad mig om ikke at forlade hende — som om jeg gjorde det frivilligt — men hun var, som om hun var vanvittig. Henimod Daggry fattede hun sig atter, hun græd længe og sov til sidst ind i mine Arme. Jeg turde ikke en Gang kysse hende, men gik sagte ud.

Da vi var kommen ned, sagde Hr. Gulden til mig:

„Hun sover ... hun ved intet, hvor det er heldigt ... du maa gaa herfra, før hun vaagner.“

Jeg takkede Gud, fordi han havde ladet hende sove ind. — Vi overlod os til vore Tanker og lyttede til den ringeste Lyd, indtil der blev slaaet Generalmarsch. Nu saa Hr. Gulden alvorlig paa mig, og vi stod op. Han tog Tornystret og spændte det tavs om mine Skuldre.

Sagte gik vi ned ad Trappen, vi kyssede hinanden, og jeg gik til Kasernen. Zebede førte mig hen til sit Kvarter, hvor jeg trak min Uniform paa. Endnu efter saa mange Aars Forløb mindes jeg, at Zebedes Fader, som var nærværende, pakkede mit Tøj sammen og sagde, at han efter Aftensmaden vilde bringe det hjem til mig, og at vor Ba-taillon gik gennem Lancher Gaden ud ad den franske Port.

Nogle Børn fulgte os. Ved den yderste Vagt traadte Garderkorpsets Soldater i Gevær. Vi var paa Vejen til Waterloo.

XIV.

I Saarburg fik vi Kvarterbillet. Jeg blev indkvarteret hos den gamle Bogbinder Jareisse, som kendte Tante Grete og Hr. Gulden.

Han lod mig og min Rodekammerat, Jean Buche, Søn af en Slædekører fra Harburg, der før sin Udskrivning aldrig havde spist andet end Kartofler, spise ved sit Bord. Alt det Kød, der blev sat for ham, slugte han og levnede ikke engang Benene. Jeg var saa vemodig, at jeg formelig blev nervøs over at høre ham knase Benene.

Den følgende Dag marscherede vi til Landsbyen Mazieraa, den næste til Vic og derpaa til Solgue, den femte Dag nærmede vi os endelig Metz.

Med rund Ryg og Fødderne vendte indad som en Ulv marscherede Jean Buche ved Siden af mig. Nu sagde han af og til, at Skoene dog i Grunden var overflødige, man skulde egentlig kun bruge dem ved Paraden. I hele to Maanedes havde Eksersitsen ikke kunnet lære ham at rette hverken Skuldre eller Ben; paa sin egen, ejendommelige Maade marscherede han godt uden at blive træt.

Klokken halvfem om Eftermiddagen naaede vi endelig de yderste Vagtposter. Den vagthavende Officer forlangte Feltraabet og raabte til os:

„Passérl“

Trommeslageren begyndte at tromme, og vi drog ind i Byen, den ældste, som jeg nogen Sinde har set.

Husene var fire til fem Etager høje, og ligesom i Zäbern og Bucksweijler var de brøstfældige Mure fulde af

smaa Bjælker, i samme Række sad runde og firkantede, store og smaa Vinduer med Skodder og uden Skodder, med Ruder og uden Ruder.

Der er heller ikke Mangel paa Fattige, af dem er der endnu flere end i Mainz, Strassburg eller endogsaa i Frankfurt. Maaske har dog meget forandret sig siden den Gang. Folk holder nu af Bekvemmelighed, og Byen forskønner sig fra Dag til Dag.

Vi marscherede gennem de smalle Gader, og trods min Sørgmodighed kunde jeg dog ikke lade være at se mig omkring. Byen vrimlede den Gang af Nationalgardister, der kom fra Longvy, Saarlouis og andre Steder fra.

Vi kom til en Plads fuld af Madratser, Halmsække og andet Sengetøj, som Borgerne leverede Tropperne. Foran en Kaserne, hvis samtlige Vinduer fra de nederste stod aabne, maatte vi tage vor Oppakning af. Vi ventede og tænkte, at vi skulde anbringes i denne Kaserne, men efter tyve Minutters Forløb begyndte de at uddele vor Lønning for fem Dage. Mand efter Mand fik vi udbetalt fem og tyve Sous samt modtog en Kvarterbillet. Vi traadte af og gik fra hverandre. Jean Buche, der aldrig havde set nogen anden By end Pfalzburg, veg ikke fra min Side.

Vor Kvarterbillet lød paa Slagter Elias Meyer i Saint Valery Gaden. Da vi ankom foran Huset, blev denne Slagter, der var i Færd med at hakke Kød, meget ærgerlig og modtog os kun daarligt. Det var en plump Jøde med et rundt kirsebærrødt Ansigt og med Sølvringe paa Fingrene og i Ørene; hans gule, skindmagre Kone kom ud og raabte, at hun ogsaa havde haft Indkvartering i Forgaars — — Byfogden havde et ondt Øje til dem, han sendte dem Indkvartering hver Dag, medens Naboerne ingen havde, osv. Alligevel lod de os træde indenfor. Deres Datter kom til for at se os, bag hende stod en meget hæsleg Pige med kruset Haar. Jeg ser endnu tydelig disse Mennesker staa for mig i det gamle Værelse med Egetræs Panel, den gamle Lampe, der hang under Loftet, og tilgitrede Vinduer, der vendte ud til en Gaard.

Den blege, unge Pige med sorte Øjne sagde nogle Ord til sin Moder, og Pigen fik Befaling til at føre os op paa Loftet til Tiggernes Værelse, thi alle Jøder har særlige Tiggere, som de bespiser hver Fredag. Min Kammerat fra Harburg fandt, der var meget godt, men jeg var oprørt. Desuagtet fulgte vi da Pigen op ad en Vindeltrappe, men vi maatte formelig arbejde os gennem Smudset. Oppe paa Loftet blev vi ført ind i et Rum, der var afskildret med Tremmer, og ved Siden af hvilket vi saa smudsig Tøj til Vask. Lyset faldt ned igennem et Kooje i Taget. Havde jeg ikke været saa fortvivlet, saa havde dette Sted i Sandhed forekommet mig afskyeligt. Der var kun en Stol til os begge, og en Halmsæk med et Tæppe, der var bredt ud paa Gulvet. Vi var saa trætte, at vi straks sov ind. Det var min Mening at staa tidlig op og gaa hen til Tøjhuset; men jeg sov endnu, da min Kammerat ruskede i mig og raabte: „Generalmarsch!“

Jeg lyttede, det var Generalmarschen. Vi havde lige netop Tid til at klæde os paa, at spænde Tornystret paa Ryggen, tage Geværet og skynde os ned.

Da vi kom til Kasernegaarden, begyndte Appellen. Efter Appellen kom to Krudtvogne frem, og vi modtog hver 50 skarpe Patroner. Major Germain, Kaptajnerne og alle Officererne var paa deres Plads. Jeg saa, at alt var forbi, at jeg ikke mere kunde gøre Regning paa noget, og at mit Brev til Oberst Desmichales først kunde være mig til Nytte efter Felttoget, hvis jeg efter at have tjent mine syv Aar til Ende kom hjem med hele Lemmer. — Zebede saa paa mig langt borte fra; jeg vendte Hovedet om. I samme Øjeblik blev der kommanderet:

„Gevær paa Skulder! Bataillon Marsch!“

Trommerne rørtes, Marschen begyndte. Tagene, Huse, Vinduerne, Gaderne og Menneskene drog forbi os. Vi marscherede over den første Bro, derpaa over Vindelbroen. — Trommerne tav, og vi forlod Fæstningen ad Landevejen til Thionville.

Den 8de Juni marscherede Bataillon en fra Landsbyen

ved Daggry og vendte tilbage i Omegnen af Metz, men uden at berøre Byen. Byens Porte var lukkede ligesom i Krigstid, og paa Voldene var der plantet Kanoner. Vi tilbragte Natten i Chatel, næste Dag i Etain, den følgende Dag i Dannevoux, hvor jeg blev indkvarteret hos en god Patriot, en Hr. Sebastian Perrin. Det var en rig Mand. Han vilde vide alt udførligt, og da der før os allerede var marscheret en Del andre Batailloner paa samme Landevej, saa sagde Perrin:

„Om en Maaned eller maaske endnu før vil vi faa store Ting at høre. Alle Tropperne marscherer til Belgien. Kejseren vil falde over Prøjserne og Englænderne.“

Det var vort sidste gode Natteleje, thi Dagen derpaa kom vi til Yong, hvor Egnen var bar og Befolkningen fattig. Den 2den Juni overnattede vi i Vivian, den 13de i Cul-de-Sard. Jo længere vi kom frem, desto flere Tropper kom der sammen, og da jeg tidligere i Tyskland havde været Vidne til disse Ting, saa sagde jeg til min Kammerat, Jean Buche:

„Nu vil det snart gaa varmt til.“

XV.

Den 12te var vi gaaet over Floden Maas, den 13de og 14de marscherede vi videre paa daarlige Veje, indesluttet af Kornmarker af alle Slags — det var ualmindelig varmt. Under Tornyster og Patrontaske løb Sveden mig langs ned ad Ryggen. Hvor det dog er sørgeligt at være fattig og ikke kunne købe en Mand, der kan marschere for En og lade sig skyde for En.

I Tyskland havde jeg udholdt Regn og Storm, Sne og Smuds, nu var Støv og Solskinsperioden kommen.

Vi saa ogsaa, at Timen nærmede sig; i alle Retninger

hørte vi Trommehvirvler og Trompetklang; saa snart Bataillon kom op paa en Højde, saa vi, saa langt Øjet rakte, kun Rækker af Hjælme, Lanser og Bajonetter. Zebede raabte muntert til mig:

„Naa, Josef, vi skal saa endnu en Gang staa over for Prøjserne Øje mod Øje.“

Og jeg var tvungen til at svare ham:

„Ja, ja, Dansen begynder.“

Som om det var mig en Fornøjelse at vove mit Liv for Ting, der slet ikke angik mig og maaske vilde efterlade Katharine som Enke i sin unge Alder.

Samme Dag Klokken 7 om Aftenen kom vi til Roly. Husarerne holdt allerede Landsbyen besat, og vi maatte bivakere i en Kløft under en Skraaning.

En af de højere Officerer, General Paaheux, som vi den Gang lærte at kende, lod tromme til Samling og raabte til os:

„Kejserens Proklamation!“

Da han havde sagt det, var Stilheden saa stor, at man kunde have troet at være alene paa Marken. Alle lyttede, fra den ringeste Rekrut op til Major Germain, og endnu i Dag, naar jeg efter 50 Aars Forløb tænker derpaa, sætter det mit Hjerte i Bevægelse.

Proklamationen lød som følger:

„Soldater! Det er i Dag Aarsdagen for Slagene ved Marengo og Friedland, der tvende Gange afgjorde Evropeas Skæbne. Ligesom efter Austerlitz, som efter Wagram, var vi ogsaa den Gang altfor ædelmodige, vi troede de Fyrsters Løfter og Eder, som vi lod blive siddende paa Tronen. Men nu, da de har forenet sig imod os, er de Fjender af Frankrigs Uafhængighed og dets helligste Ret. De har rettet det skammeligste Angreb paa os; lad os nu marschere imod dem; er ikke de og vi endnu de samme Mænd?“

Hele Bataillon rystede af Iver og jublede højt: „Kejseren leve!“ Generalen løftede Haanden, og alle Stemmer tav; vi bøjede os fremad for endnu bedre at høre.

„Soldater! Imod disse samme Prøjsere, der nu er saa anmassende, var vi ved Jena en mod tre og ved Montmirail en mod seks. Lad dem iblandt jer, der har været Englændernes Fanger, fortælle om deres Fangeskibe og om de græsselige Lidelser, de der maatte taale.“

„Sachserne, Belgierne, Hanoveranerne saavel som Rhinforbundets Soldater sukker over, at de er tvungne til at maatte laane deres Arm til Fyrster, som stiller sig fjendtligt til Folkenes Rettigheder og helligste Ret; de ved, at denne Koalition er umættelig, efter at den allerede har slugt tolv Millioner Polakker, tolv Millioner Italienere, en Million Sachser og seks Millioner Belgiere, saa vilde den ogsaa sluge alle Stater af anden Rang i Tyskland.“

„De Afsindige! En stakket Lykkes Stund har blændet dem. Det franske Folks Undertrykkelse og Ydmygelse ligger uden for deres Magts Rækkevidde.“

„Hvis de træder ind i Frankrig, vil de der finde deres Grav.“

„Soldater! Vi har Ilmarscher at gøre, Slag at levere, Farer at løbe; men ved Udholdenhed vil Sejren være os vis; Menneskerettighederne og Fædrelandets Lykke vil vi tilbageerobre. For enhver Franskmand, der besidder Mod, er Øjeblikket nu kommet til at sejre eller dø.

Napoleon.“

Ingen vil kunne forestille sig det Raab, der nu løftede sig; det var et Skuespil, som ophidsede Sjælene. Kejseren havde indblæst os sin Slagteraand, og vi ønskede nu ikke andet end blot at maatte slaa ned for Fode.

Solen sænkede sig mer og mer bag Kornmarkerne, nogle Afdelinger begav sig paa Vejen for at hente Brænde nede fra Landsbyen, de medbragte ogsaa Løg, Salt og endogsaa Lammefjerdinger, der hang over deres Skuldre paa lange Stænger.

De skulde have set de lystige Miner omkring Baalene, da Suppegryderne begyndte at koge, og Røgen hvirvlede op mod Himlen! Den ene talte om Lützen, den anden om

Austerlitz, atter andre om Wagram, Jena, Friedland, Spanien, Portugal, kort sagt, om alle Verdens Lande. De talte paa en Gang, men vi hørte kun de gamle, hvis Ærmer var bedækkede med Snore, der fortalte om deres Tjenestetid. De talte bedst og tegnede Stillingerne med Fingrene paa Jorden. Naar man hørte dem tale, troede man at se det hele for sig.

Hver havde sin Tinske i Knaphullet og tænkte:

„Suppen bliver god ... det er godt, fedt Kød.“

Aftenen var allerede brudt frem. Efter Uddelingen fik vi Befaling til at slukke Ilden og undlade Tappenstregen, hvilket var et Bevis for, at Fjenden var i Nærheden, og at man var bange for at skræmme ham bort.

Maanen skinnede klart. Buche og jeg spiste af samme Skaal. Aldrig havde han forestillet sig, at man kunde leve saa godt; og den eneste Tanke, som pinte ham, var den, at han ikke kunde lade sine Brødre, Kaspar og Johannes, vide, hvor godt han havde det, for at de kunde træde i Tjenesten, saa snart de havde den fornødne Alder.

„Ja, ja,“ svarede jeg, „det er jo godt, men Russerne, Prøjserne og Englænderne — dem tænker du slet ikke paa.“

„Aa, hvad bryder jeg mig om dem,“ svarede han, „min Sabel skærer som en Kniv, min Bajonet stikker som en Naal. De har snarere Grund til at være bange for at træffe sammen med mig.“

Vi var de bedste Venner af Verden; jeg holdt lige saa meget af ham som af mine gamle Kammerater, Klipfel, Fürst og Zebede. Han holdt ogsaa meget af mig; jeg tror, han vilde have ladet sig rive i Stykker for at udfri mig af en Fare. — Gamle Rodekammerater glemmer aldrig hinanden; i min Tid fik gamle Harvig, som jeg senere lærte at kende i Pfaltzburg, endnu stadig en Pension af sin gamle Kammerat Bernadotte, Konge af Sverige. Hvis jeg var bleven Konge, saa havde jeg ogsaa udsat en Pension for Jean Buche, thi om hans Forstand end ikke var stor, saa var hans Hjerte saa meget bedre, og det har meget at sige.

Medens vi endnu passiarede, kom Zebede og slog mig paa Skulderen.

„Du ryger ikke, Josef?“ spurgte han.

„Jeg har ingen Tobak.“

Straks gav han mig en halv Pakke.

Jeg saa, at han, trods Rangsforskellen imellem os, dog endnu holdt af mig, og det rørte mig. Han var saa glad, fordi vi skulde slaas med Prøjserne, at han ikke kunde sige det.

„Vi skal hævne os!“ raabte han. „Ingen Naade! — — De skal bøde for alt lige fra Katzbach til Soissons.“

Jeg havde ladet Jean Buche stoppe sin Pibe, og da vi var paa Forpost, gik Zebede sin Vej henimod Klokken ni for at afløse Feltvagtens yderste Poster. Jeg forlod vor Kreds og strakte mig paa Jorden nogle Skridt længere tilbage ved Kanten af en Grøft med Hovedet paa mit Tornyster. Vejret var saa varmt, at vi endnu længe efter, at Solen var gaaet ned, hørte Græshopperne pibe. Stjernerne lyste paa Himlen, ikke et Vindpust luftede over Sletten, Aksene bevægede sig ikke, og Taarnurene i Landsbyerne slog ni, ti, elleve. Endelig sov jeg ind. Det var Natten mellem den 14de og 15de Juni.

Imellem to og tre ruskede Zebede i mig:

„Staa op,“ sagde han, „staa op!“

Buche havde lagt sig ved Siden af mig, vi rejste os begge. Turen var kommen til os at trække paa Forpost. Det var endnu mørkt, men i Øst begyndte Himlen at lyse over Kornmarkerne. Tredivé Skridt længere borte ventede Løjtnant Bretonville midt i Feltvagten. Det er drøjt at maatte staa op, naar man har lagt sig til Ro efter en Marsch paa ti Timer og sover fast. Medens vi endnu spændte Tornystret fast, naaede vi Feltvagten. To Hundrede Skridt derfra afløste jeg Posten bag en Hæk oven for Landsbyen Roly. Parolen var: „Jemmappes og Fleurus!“ Jeg kommer pludselig i Tanker derom. Hvor slige Ting dog kan

hvile i vor Sjæl i Aaringer! Jeg har ikke siden 1815 tænkt paa denne Parole.

Pludselig hørte jeg en Hest i Galop nærme sig langt borte. Jeg saa mig omkring, dog uden i Begyndelsen at faa Øje paa noget. Efter nogle Minutters Forløb naaede denne Lyd ned i Landsbyen, og der opstod en forvirret Larm. Hvad skulde det betyde? Et Øjeblik senere spængte Rytteren fra Bolly i fuldt Løb ind paa vor Vej; jeg lagde an, traadte hen til Hækken og raabte:

„Hvem der?“

„Frankrig!“

„Hvilket Regiment?“

„Tolvte Jægerregiment ... Stafet.“

„Passér.“

Han skyndte sig afsted med fordoblet Hurtighed.

Jeg hørte, hvorledes han gjorde Holdt i Midten af vor Feltlejr og raabte:

„Majoren!“

Der opstod næsten øjeblikkelig en stærk Bevægelse; Officerer ilede til. Jægeren, endnu stadig til Hest, talte med Major Germain. Soldaterne nærmede sig ligeledes. Jeg lyttede, men jeg var for langt borte. Jeg kunde blot se, hvorledes de raabte og gestikulerede.

Pludselig blev der slaaet Reveille. Afdelingen, der indtog Posterne, marscherede hen til Vejens Bøjning. Alle-rede langt borte fra saa jeg, at Zebede var ganske bleg af Bevægelse.

„Følg os!“ kommanderede han, da han gik forbi mig.

Der skulde endnu inddrages to Poster, der i temmelig lang Afstand var udstillet til venstre. Naar man er under Vaaben, tales der ikke; desuagtet hviskede Zebede ganske sagte til mig:

„Josef, vi er forraadte; Bourmont, Divisionsgeneral i Arrieregarden, og fem lignende Skurke er gaaede over til Fjenden.“

Hans Stemme rystede. Alt mit Blod trængte til Hjertet, og da jeg saa paa det andet Afløsningsmandskab, der

alle bar Snore for lang Tjenestetid, saa jeg, hvorledes deres graa Skæg rystede; de rullede frygteligt med Øjnene, som om de søgte nogen, de kunde dræbe, men de sagde intet.

Vi paaskyndede vore Skridt for at afløse begge de andre Skildvagter. Da vi nogle Minutter senere vendte tilbage til Bivuakken, fandt vi allerede Bataillonens under Vaaben og færdig til Afmarsch. Raseri og Harmen var præget paa alles Ansigter; Trommerne hvirvlede. Vi traadte i sluttet Række. Majorerne og Bataillons-Adjutanterne ventede til Hest foran Bataillonens Front. Jeg husker, hvorledes Majoren drog sin Kaarde, for at Trommerne skulde standse, da han vilde sige noget; men i Stedet for at tale begyndte han at skrike som en besat:

„Ha, de Skurke! ... de Elendige! ... Kejseren leve!
Ingen Naade!“

Han stammede og vidste ikke, hvad han sagde; men hele Bataillonens mente, at han talte godt, og alle som en begyndte de at hyle som Ulve:

„Fremad! ... Fremad! ... Løs paa Fjenden! ... Ingen Naade!“

I Stormskridt gik det nu gennem Landsbyen; den simpleste Soldat var ærgerlig over, at vi ikke straks fik Prøjsnerne at se.

Senere kommanderede Majoren Holdt; han red hen foran Fronten og raabte, at Forræderne havde forladt os for sent, endnu samme Aften skulde vi foretage et Angreb; Fjenden havde ikke haft Tid til at benytte sig af Forræderiet; vi vilde overrumple og tilintetgøre ham.

Disse Ord beroligede de flestes Raseri. Vi begav os atter paa Marschen og gentog hele Vejen, at Planerne for sent var forraadte.

Hvad der forandrede vor Vrede til Glæde, var, at vi henimod Klokken ti i en fem seks Mils Afstand til venstre paa den anden Side Sambre hørte Kanontorden. Da svang Mandskabet Chakoerne paa Spidsen af deres Bajonetter og raabte:

„Fremad! Kejseren leve!“

Mange af de Gamle græd af Rørelse. Paa hele den store Slette genlød nu et uophørligt fornyet Raab; saa snart det ene Regiment hørte op, begyndte det andet. Kanonerne dundrede stadigt; vi fordoblede vore Skridt, og da vi hen imod Klokken syv marscherede mod Charleroi, overbragte en Stafet os den Befaling, at vi skulde understøtte højre Fløj.

Jeg husker ogsaa godt, at i alle de Landsbyer, som vi marscherede igennem, stod Mænd, Kvinder og Børn i Døre og ved Vinduer og betragtede os med glade Miner og vinkede til os og raabte:

„Franskmændene! Franskmændene!“

Vi saa, at disse Folk holdt af os, at det samme Blod flød i deres Aarer som i vore; og paa begge Steder, hvor vi holdt Hvil, kom de til os med deres gode hjemmebagte Brød og deres store Krus med mørkt Øl; de gav os det alt sammen uden at ville have noget Vederlag. Uden at vide det var vi halvt om halvt komne for, at befri dem. I hele Egnen her vidste ingen noget derom, hvilket visselig beviser Kejserens Skarpsindighed, da der i denne Afkrog ved Sambre og Maasfloden allerede var forenet over hundrede Tusind Mand, uden at Fjenden havde faaet ringeste Underretning derom. Bourmonts Forræderi gjorde det umuligt for os at overrumple dem, spredt omkring i deres Kantonnements. Det hele vilde ellers have været endt med et Slag; men nu vilde det være langt vanskeligere at fordrive dem.

I denne stærke Hede og i Vejens Støvskyer fortsatte vi hele Eftermiddagen vor Marsch. Jo længere vi kom frem, desto flere Infanteri- og Kavalleri-Regimenter saa vi foran os. Vi samledes saa at sige i en Masse, thi bag os kom der ogsaa stadigt flere og flere.

XVI.

Da vi først var komne over paa Sambreflodens anden Bred, blev Geværerne stillede i Pyramide inde i en Frugthave, og hver især kunde tænde sig sin Pibe og trække Vejret, medens vi saa Husarerne, Jægerne, Artilleri og Infanteri i Timevis endnu drage over Broen og tage Stilling ude paa Sletten.

Lige i Nærheden af os saa vi den lille By Catelinan, og til venstre temmelig langt borte saa vi mellem Skoven og Floden Landsbyen Gilly.

Geværilden, Kanonskuddene og Salverne rullede stadig i denne Retning. Snart udbredte sig den Efterretning, at Prøjserne, som af Kejseren var drevne tilbage fra Charlenoi, havde dannet Karré i et Hjørne af Skoven. Minut efter Minut ventede vi paa Befaling til Afmarsch for at afskære dem Tilbagetoget. Men mellem syv og otte hørte Geværilden op. Prøjserne havde trukket sig tilbage fra Fleurus efter at de havde mistet en Karré, Resten var flygtet ind i Skoven, og vi saa to Regimenter Dragoner ankomme. Langs med Sambre tog de Stilling til højre for os.

Klokken kunde vel være otte om Aftenen, og der mentes, at indtil fuldstændig Afmarsch vilde finde Sted, skulde vore tre Divisioner blive i Chatelet. En gammel, skaldet Bonde i blaa Bluse og Bomuldshue, tør som en Gedde, befandt sig hos os og fortalte Kaptajn Gregoire, at hinsides Skoven laa i en Lavning Landsbyen Fleurus og til højre for Skoven den mindre Landsby Lambusart. I det mindste tre Uger havde Prøjserne holdt disse Landsbyer besatte; endnu i Gaar og i Forgaars var der kommen flere til.

Endvidere fortalte han os, at langs en stor og bred Landevej, paa begge Sider bevokset med Træer, som man til venstre for os saa strække sig vel to gode Mil i snorlige Linie, havde Belgierne og Hanoveranerne Vagt-

poster i Gasselies og Quatre-Bras. Det var den store Brysseler Landevej, paa hvilken Englænderne, Hannoveranerne og Belgierne havde sammentrasket deres hele Magt, medens Prøjserne, fire eller fem Mil til højre for os, holdt Landevejen til Namur besat.

Inden fem Minutters Forløb var den halve Bataillon forsamlet omkring ham. Han røg paa en Pibe, og med Piberøret viste han os alle Stillingerne. Da han besørgede Brevposten mellem Chatelet, Fleurus og Namur, kendte han Vejen paa det nøjagtigste og saa daglig, hvad der gik for sig.

Han beklagede sig bittert over Prøjserne og sagde, at de var stolte, anmassende og farlige for Kvinderne; de kunde aldrig tilfredsstilles, og Officererne roste sig af at have ført os tilbage fra Dresden til Paris, ved hvilken Lejlighed de havde drevet os som Harer foran sig.

Det harmede mig. Jeg vidste, at de ved Leipzig havde været to imod en, at Russerne, Østrigerne, Sachserne, Bajrerne, Würtembergerne, Svenskerne, kort sagt, hele Evropa havde slaet os, da tre Fjerdedele af vor Armé var syg af Tyfus eller var udmattet af Kulde, Sult, Marscher og atter Marscher, hvilket dog ikke havde forhindret os i at sejre over dem ved Hanau og en mod tre, i Champagne, i Elsass, i Vogeserne og overalt at slaa dem. Disse Prøjsernes Pralier satte mig i Oprør, jeg fattede Afsky for hele Racen og tænkte:

„Saadan nogle Skurke kan dog sætte ens Blod rigtig i Harnisk.“

Klokken slog halvti i Landsbyen Chatelet, Husarerne blæste Tappenstreg, og hver især strakte sig bag en Hæk, bag et Bihus eller i en Grøft for at sove, da Brigadegeneral Schöffers gav Bataillonen Befaling til som Arrieregarde at marschere til den anden Ende af Skoven.

De iblandt os, som havde Lyst til at sove, fik ikke nogen lang Søvn, thi naar man ved, Fjenden er nær, maa man sige til sig selv: „Prøjserne er der maaske, muligvis ligger de i Baghold i den Skov!“ og saa holder disse Tanker

Øjnene aabne. Vor Kolonne trak forbi. Nogle Husarer, der som Blænkere var opstillede til højre og til venstre for Vejen, red frem foran vor Kolonne. Vi marscherede med almindelige Skridt, vore Officerer gik i Afstand mellem Kompagnierne, og Major Germain red paa sin lille graa Hest midt i Bataillonnen.

Førend Afmarschen havde hver Mand faaet sit tre Punds Brød og sine to Pund Ris. Paa denne Maade begyndte Felttoget for os.

Vi brugte omtrent en Time for at naa hen til Kanten af Skoven, 200 Skridt fra den blev kommanderet Holdt. Husarerne trak sig tilbage til Bataillonens Flanker, og et Kompagni trængte i Slaglinie ind i Skoven. Vi ventede omtrent fem Minutter, og da der ingen Larm hørtes, og der ikke indtraf nogen Melding, satte vi os i Marsch. Vejen, som vi fulgte inde i Skoven, var en temmelig bred Kørevej. Kolonnen gik nu i Trit; det var mørkt der inde, men hvert Øjeblik kom vi til store frie Pladser, der gav os Luft og Lys.

Efter to Timers Forløb var vi i en Kornager, som jeg aldrig har set Mage til. Byggen blomstrede og var endnu noget grøn, Havren derimod var allerede næsten moden. Markerne strakte sig, saa vidt Øjet rakte. I dyb Stilhed saa vi os alle omkring, og jeg saa nu, at den Gamle ikke havde skuffet os, thi i en Fordybning omtrent 200 Skridt foran os og bag ved en ubetydelig Ophøjning ragede Spidsen af et gammelt Klokketaarn og nogle skifertækkede af Maanen belyste Gavle i Vejret. Det maatte være Fleurus. Endnu nærmere viste sig til højre for os nogle Hytter, nogle Huse og et andet Klokketaarn, det var uden Tvivl Lambusart. Men i en endnu større Afstand i Baggrunden af den store Slette, vel en halv Mils Vej bag ved Sletten, blev Terrænet bølgeformet og paa hver Høj saas utallige Vagtblus. Vi saa tydeligt tre store Landsbyer, som paa disse Højder drog sig fra højre til venstre; vi fik senere at vide, at den nærmeste var Saint Armand, den midterste Ligny og den længst borte Sambref. Paa Grund af Fjendens

Vagtblus kunde vi overse det hele tydeligere end ved højlys Dag. Der befandt Prøjsernes Armé sig, den var paa Markerne, i Husene og i Haverne. Og bag ved disse tre Landsbyer viste sig endnu en længere borte og højere beliggende, det var Bry, hvor disse Skurke havde deres Reserver.

Alt dette vilde være grumme svært at tage, det saa jeg godt, og jeg anede, det vilde gaa os galt. Men et stort Skuespil var det.

Fra Sletten til højre lyste ligeledes Vagtblus, men det var klart, at de stammede fra tredie Korps, som henimod Klokken otte var marscheret omkring Skovhjørnet og havde trængt Prøjserne tilbage. Det var blevet staaende i Landsbyen, som var endnu længere borte end Fleurus. Nogle Vagtblus i lige Linje med os langs Skoven tilhørte ogsaa vor Armé, jeg tror at mindes, at der var Vagtblus paa begge Sider, men jeg er ikke ganske sikker derpaa, i hvert Fald var den største Mængde paa venstre Haand.

Der blev straks udstillet Poster i Omegnen, men der blev ikke tændt Vagtblus, og indtil der kom nye Befalinger, kunde hver især lægge sig ned i Kanten af Skoven.

XVII.

Luften var tung den Nat, og trods min store Træthed vaagnede jeg hvert Øjeblik. Kammeraterne sov, og nogle talte i Søvn. Buche rørte sig ikke. Lige i Nærheden af os i Kanten af Skoven glimtred i Maaneskinnet vore Geværpyramider.

Jeg lyttede. Længt borte til venstre hørte jeg Raabet: „Qui vive?“ og foran vor Front „Wer da?“

Tohundrede Skridt foran os stod Bataillonens udsatte

Poster ubevægelige og indtil Hofterne begravede i Kornmarkerne. Jeg stod sagte op og saa mig omkring. Ikke langt fra Sambref, i det mindste to Mil til højre for os, hørte jeg en stærk Larm, som tiltog og saa igen ophørte. Man skulde have troet, at lette Vindpust satte Løvet i Bevægelse, men ikke et Vindpust rørte sig; der faldt ikke en Draabe Dug, og jeg tænkte:

„Det er Prøjsernes Kanoner og Krudtvogne, som galopperer frem paa Landevejen der ovre ved Namur, og deres Batailloner og Eskadroner, som kommer frem i lange Banner. Du gode Gud, hvilken Stilling vil vi ikke være i i Morgen med denne Menneskemasse foran os, der bliver større fra Minut til Minut.“

Ved Saint Armand og Ligny havde de slukket Vagt-blussene, men ved Sambref lvste de endnu klart. De prøjsiske Regimenter, som var komne til i Ilmarsch, kogte sandsynligvis nu deres Suppe. Utallige Tanker gennemkrydsede mit Hoved, jeg lagde mig ned og sov paa ny en halv Time. Jeg sagde dog først til mig selv:

„Du er kommen helskindet derfra ved Lützen, Leipzig og Hanau; hvorfor skulde du saa ikke komme godt fra det her?“

Men trods de Forhaabninger, som jeg hengav mig til, indsaa jeg godt, at det vilde blive skrækkeligt.

Tilsidst faldt jeg dog rigtig i Søvn, da pludselig Tambourmajor Padone selv begyndte at slaa Reveille; han gik frem og tilbage i Udkanten af Skoven og trommede af Hjærtens Lyst. Officererne var allerede oppe paa Højen i Kornet, de saa henad Fleurus til og passiarede sammen.

Hos os begyndte Reveillen altid tidligere end hos Prøjserne, Russerne, Østrigerne og alle vore Fjender; den lignede Lærkens Sang i den tidlige Morgen. Med deres plumpe Tromme begyndte de andre at slaa nogle dumpe Hvirvler, som mindede om Begravelse. Men deres Trompeter havde en munter Tone, medens vore kun havde en tre til fire Toner, som vilde de sige:

„Fremad! vi har ingen Tid at spille.“

Alle rejste sig, Solen steg prægtig op over Kornmarkerne, man mærkede i Forvejen, hvor varmt det vilde blive ved Middagstid. Ligesom de andre Soldater, hvem Husholdningsarbejderne var betroede, saaledes begav ogsaa Buche sig med sin Feltflaske hen for at hente Vand, medens andre vikledede Fyrsvamp ind i Halm for at tænde Ild. Paa Brænde var der ingen Mangel, enhver hentede sig en Haandfuld fra det, der stod opstillet i Favnemaal.

Klokken kunde vel være syv. Enhver troede, at Slaget vilde blive leveret ved Saint-Armand, den af de tre Landsbyer, som laa mest til venstre for os, og som var omgivet af Hegn og tætte Skove. I dens Midte rejste sig et tykt, rundt Taarn, og bag Landsbyen viste sig noget højere ved Vejens Bøjning nogle andre Huse, hvor der var opstablet Sten ved Siden af. Alle Officererne sagde: „Der vil Træfningen finde Sted.“

Da vore Tropper, der kom fra Charleroi, udbredte sig nede paa Sletten, marscherede alt, Infanteri som Kavalleri, hen til denne Side. Der var Vandammes hele Korps og Gerards Division. Tusinder og atter Tusinder af Hjælme blinkede i Solen. Buche, der stod ved Siden af mig, sagde:

„Aa ... aa, ... aa! se blot, Josef, se blot ... der kommer stadig flere og flere.“

Rækker af utallige Bajonetter viste sig i samme Retning, saa langt Øjet kunde se.

Prøjserne bredte sig stadig mere paa den anden Side Landsbyen, der hvor Vejrmøllen var.

Denne Bevægelse varede til Klokken otte. Ingen var sultne, men desuagtet maatte man spise noget for ikke senere at behøve at gøre sig nogen Bebrejdelse; thi var først Slaget begyndt, saa hed det sig blot fremad, om det saa skulde vare i to Dage.

Imellem Klokken otte og ni rykkede ogsaa de første Batailloner af vor Division frem af Skoven. Officererne kom for at trykke deres Kammerater i Haanden; men Staben lod sig endnu ikke se.

Pludselig saa vi Husarerne og Jægerne opstille sig i

Slagorden paa højre Fløj og i lige Linie med os. Straks steg nu den Tanke op i os, at saa snart Kampen var begyndt ved Saint-Armand, og Prøjserne havde trukket hele deres Styrke hen til den Side, saa vilde vi falde dem i Flanken ved Ligny. Men Prøjserne havde samme Tanke; thi fra det Øjeblik defilerede de ikke mere til Saint-Armand, men blev staaende ved Ligny; de gik endogsaa dybere ned, og vi saa ganske tydeligt, hvorledes deres Officerer og Soldater opstillede sig ved Hegnene, i Frugthaverne, bag de smaa Mure og bag Husene. De marscherede ned til en Lavning mellem Ligny og Fleurus, og dette satte os i Forbavselse; thi vi vidste endnu ikke, at der flød en Aa langt der nede, som delte Landsbyen i to Halvdele, og at de stod i Begreb med at besætte Husene paa vor Side; vi vidste ikke, at hvis vi kastede dem tilbage, saa gik deres Tilbagetogslinie op ad Skrænten, og at de paa den Maade stedse vilde have os under Skudvidde.

Vidste man ved slige Lejligheder alt, saa turde man ikke mere begynde paa noget, fordi man saa ikke havde Haabet om, at Vovestykket vilde lykkes; men den Slags Ting mærker man først lidt efter lidt. Den Dag skulde vi lære meget at kende, som vi ikke var forberedte paa.

Henimod Klokken halv ni var allerede flere af vore Regimenter kommet ud af Skoven; lidt efter blev der slaaet Generalmarsch, og alle Batailloner traadte under Gevær. General Grev Gerard og hans Stab kom til. De red i Galop op ad Højen oven over Fleurus uden at se paa os.

Geværilden begyndte næsten øjeblikkelig; Tirailører fra Korpset Vandamme rykkede fra venstre Side frem imod Landsbyen, og to Kanoner fra det ridende Artilleri blev kørt frem. De afgav fem eller seks Skud ned ad Højen; derpaa hørte Geværilden op, vore Tirailører var i Fleurus, og vi saa tre eller fire Hundrede Prøjsere fra de fjærnere liggende Høje skynde sig ned til Ligny.

General Gerard saa til paa denne lille Skærmydsel, derpaa vendte han tilbage med sine Ordonansofficerer og red langsomt langs Fronten af vor Bataillon, medens han

mønstrede os med en eftertænksom Mine, som om han vilde se, hvilke Ansigter vi satte op. Det var en Mand med et brunt, solbrændt Ansigt, han kunde vel være 45 Aar gammel; den nederste Del af hans Ansigt var bredt, Hagen spids og Hovedet tykt. Her paa Egnen ser man en Del Bønder, der ligner ham, de hører ikke til de dummeste.

Han sagde ikke noget til os, og da han havde redet ned langs Linien, fra den ene Ende til den anden, forsamlede Stabsofficererne sig paa venstre Fløj. Vi maatte tage Gevær ved Fod. Ordonansofficererne red nu afsted hurtigt som Vinden. Det var det eneste, man saa, det var det eneste, der rørte sig. Det Rygte havde udbredt sig, at Marschal Grouchy førte Overkommandoen, og at Kejseren fire Mil fra os angreb Englænderne paa Landevejen til Bryssel.

Denne Efterretning satte os ikke i videre godt Humør, flere af os sagde:

„Det er intet Under, at vi allerede siden i Morges har staaet opstillet her uden at gøre noget. Hvis Kejseren var hos os, var Slaget begyndt for længe siden; Prøjserne vilde saa ikke have faaet Tid til at tænke sig om.“

Tre Timer senere, henimod Middag, løftede sig paa vor venstre Side det tusindstemmige Raab: „Kejseren leve!“ Napoleon ankom. Dette Raab nærmede sig som en Stormvind og fortsatte sig lige over til Sambref. Nu fandt man, at alt var godt og vel; det, som man bebrejdede Marschal Grouchy, det havde Kejseren gjort med Villie, netop fordi det var ham.

Straks indløb der Befaling til, at vi skulde rykke fem Hundrede Skridt frem for at komme den højre Fløj til Hjælp, og vi marscherede tværs igennem Rugen, Byggen og Havren, som altsammen blev nedtrampet. Den store Slaglinie paa vor venstre Haand rørte sig stadig ikke.

Da vi nærmede os den store Landevej, som vi endnu ikke havde set, og tusind Skridt foran os opdagede Fleurus med den af Piletræer omgivne Aa, blev der kommanderet Holdt.

I hele Divisionen hørte man kun den Mumlen:

„Der er han!“

Kejseren kom med en lille Stab; langt borte fra kendte vi hans graa Kappe og hans Hest; hans Vogn, omgivet af Landsenerer, havde han ladet blive tilbage. Han red ad den store Landevej til Fleurus, hvor han blev over en Time; medens vi næsten stegtes i Kornet.

Efter Forløbet af denne Time, og da vi allerede tænkte, at det ikke vilde faa nogen Ende, kom paa en Gang hele Rækker af Ordonansofficerer ridende, med Næsen mellem Hestenes Øren. To af dem holdt stille hos General Gerard, den ene blev, den anden vendte om. Saa ventede vi lidt endnu, og pludselig begyndte samtlige Regimentsmusikere at spille fra den ene Ende af Egnen til den anden; de tonede mellem hverandre, Trommer og Horn, og alle marscherede; hele Linien med den højre Fløj foran gik i en skraa Retning fremad; da den drog forbi vor Division, maatte vi gøre en Vending til højre. Derpaa blev der atter kommanderet:

„Holdt!“

Vi befandt os lige overfor den Landevej, der førte til Fleurus; paa venstre Haand havde vi en hvid Mur, bag denne Mur var Træer og et stort Hus, og foran os stod en af røde Teglsten opført Vejrmølle, høj som et Taarn.

Næppe havde vi gjort Holdt, før Kejseren med tre eller fire Generaler og to Bønder i Bluse, to ældre Mænd, som begge holdt deres Bomuldshuer i Haanden, kom hen til Møllen. Nu begyndte Divisionen at raabe: „Kejseren leve!“ og jeg saa ham ganske tydelig, thi lige foran Bataillonens kom han gaaende langs en Fodsti med Hænderne paa Ryggen og med sænket Hoved, som lyttede han til, hvad de to gamle skaldede Mænd fortalte ham.

Han agtede ikke paa vore Leveraab; to Gange vendte han sig om og viste hen til Landsbyen Ligny. Jeg saa ham ganske tydelig, som jeg saa Fader Gulden, naar vi sad over for hinanden ved Middagsbordet. Siden Slaget ved Leipzig var han blevet langt tykkere og gulere, og hvis han ikke havde

haft sin graa Kappe og trekantede Hat, tror jeg ikke, at vi havde kendt ham igen; han saa gammel ud, og hans Kinder var indfaldne. Det hidrørte uden Tvivl fra hans Kummer paa Øen Elba, medens han sad der og i Ro overtænkte alle de Fejl, han havde begaaet.

Da han kom til Hjørnet af Muren, hvor Husarerne ventede ham, steg han til Hest, og General Gerard, der havde set ham, spængte i Galop hen til Chausseen.

Et Par Sekunder vendte han sig om for at høre, hvad han havde at sige, og derpaa red de begge ind i Fleurus.

Kampen ved Saint-Armand vedvarede; tykke Røgskyer steg op mod Himlen.

Medens vi ventede, indtil Turen kom til os, tænkte jeg med venlig Ømhed paa Katharine; den Tanke, at hun skulde faa et Barn, gik mig gennem Hovedet. Jeg bad Vorherre bevare mit Liv, men saa steg ogsaa den Tanke op i mig, at døde jeg, saa vilde vort Barn dog være der for at trøste dem alle, Katharine, Tante Grete og Fader Gulden; hvis det blev en Dreng, saa vilde de kalde ham Josef og forkæle ham. Hr. Gulden vilde lade ham danse paa sine Knæ, Tante Grete elske ham og Katharine altid tænke paa mig, naar hun kyssede ham. Jeg sagde bestandig til mig selv, at jeg beholdt nok Livet; ak, jeg vilde dog saa gerne leve; og jeg indsaa, at det vilde blive skrækkeligt.

Ogsaa Buche sagde til mig:

„Hør, jeg har et Kors ... hvis jeg bliver slaaet ihjel ... maa du love mig noget.“

Han trykkede min Haand.

„Jeg lover dig det,“ svarede jeg.

„Naa, saa hør! Jeg bærer det paa Brystet, jeg ønsker, at du skal bringe det til Harburg og hænge det op i Kappellet i Gud Fader, Gud Søns og Gud den hellige Aands Navn til Minde om Jean Buche.“

Jeg lovede ham, hvad han forlangte af mig, og vi ventede endnu omtrent en halv Time. Alle de, som kom ud af Skoven, sluttede sig til os. Til højre for os, saa vi ogsaa Kavalleriet marscheret op, som skulde angribe Sambref.

Fra vor Side var der Klokken halv tre endnu ikke af-
fyret et eneste Geværskud, men saa kom paa en Gang en Ge-
neral-Adjutant fra Kejseren sprængende i strakt Galop paa
Landevejen fra Fleurus, og jeg tænkte straks: „Nu kommer
Turen til os, Gid nu Vorherre vaager over os; thi vi stak-
kels ulykkelige kan ikke redde os fra sligt et Slagteri.“

Næppe havde jeg haft Til til at anstille disse Betragt-
ninger, før til højre paa Chausseen to Batailloner med Ar-
tilleri rykkede frem mod Sambref, medens prøjsiske Uhlaner
og Husarer marscherede op mod vore Dragoner. Begge
disse Batailloner var i den gunstige Stilling at maatte blive
hele Dagen paa Landevejen for at passe paa det fjendtlige
Kavalleri, medens vi skulde indtage Landsbyen, som Prøj-
serne havde besat med et stort Antal Tropper.

Kl. 3 blev Angrebskolonnen formeret. Jeg hørte til de
til venstre opstillede, som først afmarscherede i Storm-
skridt. Paa denne Side af Ligny laa en stor Bygning af
Teglsten; den var rund, og Skydehuller var anbragt over-
alt; den laa ved den Vej, som vi rykkede frem ad, og hen
over Kornmarkerne saa vi den.

Den anden Kolonne i Midten afmarscherede noget se-
nere, fordi den ikke havde saa lang Vej at tilbagelægge,
og den holdt sig helt til højre; vi skulde saa træffe sam-
men ved Indgangen til Landsbyen.

Det hele gik godt, indtil vi kom til et Sted, der førte
over en lille Skrænt, hvorfra der gik en Omvej ned til
Landsbyen. Da vi trængt ind mellem de to smaa med
Korn bevoksede Høje og havde faaet den første i Sigte,
udgød sig med en frygtelig Larm en sand Haglbyge af
Kugler over Spidsen af vor Kolonne fra Taarnet, fra alle
Vinduer og Tagluger, fra Hegn og fra Haver og over de
opstablede Sten. Paa samme Tid begyndte fra en til ven-
stre for det store Taarn beliggende Mark en Kanontorden,
mod hvilket Geværilden saa at sige var slet ingen Ting;
alle de, som til deres Ulykke allerede var gaaet igennem
Hulvejen, faldt i Krutddampen hobevis over hverandre.
Og i samme Øjeblik, som dette tilstødte os, hørte vi ogsaa

Ilden begynde ved den anden Kolonne, hørte Tordenen fra andre Kanoner uden at vide, om det var vore Kanoner, der skød, eller det var Prøjsernes.

Kolonnen gjorde Holdt. Enhver af os tænkte, om det ikke var bedre at vende om, men dette varede kun et Sekund. I det Øjeblik, da Geværilden syntes at blive svagere, kommandere alle Officererne med hævet Kaarde:

„Fremad!“

Og Kolonnerne gik videre i Stormskridt.

Fra de ligeoverfor liggende vel barrikaderede Huse vedblev de uafslædig at skyde paa os. I ti Minutter vilde disse Prøjsere have tilintetgjort os til sidste Mand. Da vi indsaa dette, gik vi atter tilbage, Trommeslagere, Ingeniører, Officerer og Soldater i broget Vrimmel mellem hverandre uden at vende Hovedet om. Jeg sprang over Hækene, endskønt jeg ved enhver anden Lejlighed aldrig i Livet vilde have været saa sangvinsk at tro, at jeg kunde springe saa højt med baade Tornyster og Patrontaske, og alle de andre gjorde som jeg; vi tumlede ned i en Klump.

Da vi først havde naaet Hulvejen mellem Højene, holdt vi inde for at trække Vejret, thi det var helt gaaet fra os. Nogle lagde sig endogsaa paa Jorden, andre satte sig med Ryggen mod Skraaning. Officererne var ærgerlige paa os, som om de ikke havde fulgt den tilbagegaaende Bevægelse. Mange raabte: „Vi maa lade Kanonerne rykke frem!“ Andre vilde atter formere Rækkerne; og under denne forfærdelige Kanontorden, hvorved Luften rystede som i Storm, kunde man næppe gøre sig forstaaelig for hinanden.

Jeg saa Buche komme tilbage med lange Skridt, hans Bajonet var rød af Blod, han stillede sig ved Siden af mig uden at sige noget og ladede sit Gevær.

Da Zebede, hvis store, krogede Næse var bleven bleg, saa mig langt borte fra, raabte han:

„Josef, ingen Naade!“

Jeg troede, at vi allerede havde faaet nok, da General Gerard og to andre Generaler, Vichery og Schøffer,

kom ned fra Landevejen i strakt Galop, medens de skreg som besatte:

„Fremad! ... Fremad!“

De strakte deres Kaarde frem, og man skulde have troet, at de blot behøvede at ride fremad. Det er saadanne Væsner, der driver andre ind i Tilintetgørelsen, fordi deres Raseri river andre Mennesker med sig.

I samme Øjeblik aabnede vore Kanoner Ilden paa Ligny fra den nederste Landevej. Landsbyens Tage styrtede ind, Murene faldt, og øjeblikkelig stormede vi fremad, Generalen i Spidsen med Kaarden i Haanden, og Trommeslagerne, trommende Stormmarsch, bag efter. Man raabte: „Kejseren leve!“ De prøjsiske Kanonkugler mejede Folk bort i Dusinvis, Flintekuglerne skyllede ned over os som Hagelbyger, og Trommeslagerne marscherede stadig fremad. Vi saa ikke mere noget, vi hørte ikke mere, vi marscherede gennem Frugthaverne. Man bekymrede sig ikke om dem, der faldt, og to Minutter senere trængte vi ind i Landsbyen; vi slog Dørene ind med Kolbeslag, medens Prøjserne skød paa os fra Vinduerne. Den Larm, som vi gjorde, var tusinde Gange værre end den derude, fordi den blandedes med Skrig af Raseri; i Husene myrdede man med Bajonetstik, sablade ned uden Naade og Barmhjærtighed. Fra alle Sider løftede sig kun det Raab:

„Ingen Naade!“

De overrumplede Prøjsere i de første Huse forlangte heller ikke mere nogen Naade. Det var allesammen gamle Soldater. De vidste godt, hvad Raabet: „Ingen Naade!“ havde at betyde. De forsvarede sig til Døden.

Jeg husker, at ved det tredie eller det fjerde Hus i en temmelig bred Gade, som førte forbi Kirken og noget længere henne over en Bro, greb Zebede mig i Armen og raabte til mig med en skrækkelig Mine, medens Tagstenene rullede ned fra Husene, som vore Granater havde stukket i Brand, og Luften var opfyldt af Røg:

„Kom!“

WATERLOO.

Vi traadte ind i dette Hus, hvis store Værelser nede i Stueetagen var ganske mørke, fordi Vinduerne var tilstoppede med Jordsække; men det var fyldt med Soldater, og i Baggrunden saa jeg en stejl Trætrappe, hvor Blodet rislede ned ad. Geværskud blev affyret oppe fra Trappen, og ved hvert Skud saa vi fem eller seks af vore, som med nedhængende Arme var sunket sammen paa Rækværket, og andre som med fremstrakt Bajonet skred hen over deres Legemer for at tiltvinge sig Adgang til Loftet.

Det var skrækkeligt at se, hvorledes alle disse Mennesker, hvis strittende Skæg, mørke og furede Ansigter forraadte deres Raseri, med Magt vilde stige op. Da jeg saa alt dette, greb en vild Forbitrelse mig, og jeg raabte:

„Fremad! Ingen Naade!“

Havde jeg haft den Ulykke at være nærmere Trapperne, saa havde jeg været i Stand til at trænge mig frem og lade mig masakrere. Til Lykke for mig havde alle den samme Idé, ikke én vilde afstaa sin Plads. En gammel Soldat, gennemboret af Skud, sprang op under Bajonetterne; da han kom op til Loftet, lod han sit Gevær falde, strakte Armene ud og klamrede sig med begge Hænder fast til Rækværket. To Kugler mægtede ikke at kaste ham ned, og tre eller fire Mennesker bag ham, der trængte hverandre frem for hver især at komme først, kastede ham ind i Kammerat, da de sprang op ad de sidste Trin.

Nu hørte vi en Larm deroppe, som man ikke kan forestille sig. Geværskud fulgte tæt paa hverandre i dette snævre Rum, den voldsomme Stampen og Skrigen frembragte den Tro, at Huset styrtede sammen, at alt eksploderede. Og stadig kom der flere op. Da jeg kom bagved Zebede, var alt dækket med døde og saarede; Vinduerne var sprængte, Væggene oversprøjtede med Blod, der var kun endnu en eneste Prøjsen tilbage, og fem eller seks af vore med Ansigterne fortrukne af Raseri, men med Smil om Læberne stod lænet til Møblerne, de var alle ramte af Kuglerne, men Glæden over Hævnen var større end

Smærterne. Naar jeg tænker derpaa, rejser Haarene sig paa mit Hoved.

Saa snart Zebede saa, at Prøjserne var døde alle sammen, gik han igen nedad Trappen og raabte til mig flere Gange:

„Kom, her er ikke mere at gøre!“

Vor Angrebskolonne stod paa Vejen, der førte forbi Kirken. Vi fandt den lille Plads bedækket med Tropper, Geværer i Armen, beredte til at afmarschere; andre rykkede frem paa Landevejen, som gennemskar Ligny i hele dens Længde. Kun Spidsen af Kolonnen var endnu i Fægtning lige overfor den lille Bro. Prøjserne vilde trænge dem tilbage. Musketilden fulgte dem uophørlig som et brusende Vand.

Gennem Røgen paa Pladsen saa vi ikke andet end Bajonetter, Kirkens Forside, Generalen i Færd med at uddele Befalinger, Ordonnansofficererne, der red i Galop, og i Luften det gamle skiferdækkede Taarn, der omflagredes af de opskræmmede Krager og Alliker.

Fra Saint-Armand lød Kanontordenen endnu stadig herover.

Jeg havde imidlertid stillet mig i Geled ved Siden af Buche og begyndt at trække Vejret, da alt satte sig i Bevægelse.

Denne Gang drejede det sig om at gaa over Aen og fordrive Prøjserne fra Ligny, at bestige Højderne bag Byen og gennembyrde deres Armé, saa var Slaget vundet! Det kunde enhver indse, men med den Masse Soldater, som de havde i Reserve, var det ingen Smaasag.

Alle marscherede af Sted for at angribe Broen. Vi saa kun de fem, seks Mand foran os. Jeg var tilfreds med at vide, at der endnu befandt sig store Troppemasser foran mig.

Kærest var det dog mig, at Kaptajn Florentin lod Kompagniet gøre Holdt midt paa Landevejen foran en Lade, hvor Døren var slaaet ind, og at de tiloversblevne Rester af Bataillon blev opstillede i disse halvt sammenstyrtede

Huse for at understøtte Angrebskolonnen ved at skyde ud gennem Vinduerne.

Det første, som vi søgte at gøre, var atter at lave Døren i Stand, men næppe havde vi begyndt paa dette Stykke Arbejde, før vi ude paa Gaden hørte en forfærdelig Bragen. Væggene, Vinduesskodderne, Tagstenene, alt var paa en Gang revet bort, to Mand af vor Deling, som var bleven ude for at holde ved Døren, styrtede om. Samtidig drøede langt borte vor Kolonnes Skridt i ilfærdigt Tilbagetog over Broen, medens ti Skud som det første susede gennem Luf-ten og slyngede alt bort. Det var seks med Kardætsker ladede Kanoner, som Blücher skjult havde ladet opstille for Enden af Gaden, og som nu begyndte at give Ild.

I vild Flugt jog nu hele Kolonnen, Trommeslagere, Soldater og Officerer til Hest og til Fods tilbage, som drevne af en Stormvind.

Ingen saa sig tilbage; den, som faldt, var fortabt. Næppe var de sidste kommet forbi vor Lade, før Zebede saa ud, og i samme Øjeblik skreg han med en skrækkelig Stemme:

„Prøjserne!“

Han gav Ild. Flere af os var allerede paa Stigen, men før jeg havde faaet den Tanke ogsaa at stige op, var Prøjserne der allerede. Zebede, Buche og alle, som havde faaet Tid til at stige op, drev dem tilbage med Bajonetter. Zebede raabte: „Ingen Naade!“ som om vi havde haft Overmagten. Straks derpaa fik han et Kolbeslag og styrtede.

Jeg gik nu løs paa dem og raabte: „Stød dem ned med Bajonetten.“ Og vi styrtede os samtidig over disse Skurke, medens Kammeraterne skød oppe fra; og fra de lige overfor liggende Huse begyndte samtidig Geværilden.

Nu maatte Prøjserne gaa tilbage, men noget længere borte rykkede allerede en hel Bataillon frem.

Buche tog Zebede paa sine Skuldre og steg op. Vi havde akkurat Tid til at følge ham og tilraabte ham stadig:

„Hurtig, skynd dig!“

Vi hjalp ham af alle Kræfter med Opstigningen. Jeg

var den næstsidste, jeg troede, at Stigen aldrig vilde faa Ende; thi allerede knaldede Geværskuddene nede i Laden. Endelig naaede vi lykkelig op.

Vi havde alle den samme Tanke, nemlig at trække Stigen op, men hvor skrækkeligt! Midt igennem Skuddene, som fra neden blev affyret paa os, og som knuste Hovedet paa en af vore Kammerater, der trak i Stigen, saa vi, at den var for lang til at komme op. Vi blegnede af Forfærdelse. Zebede, der var den, som først kom til Besindelse, sagde: „Skyd dog Sprosserne i Stykker!“

Denne Tanke forekom os som en Indskydelse fra oven.

Men hvilken Larm rejste sig ikke der nede. Hele Landsbyen med samt vor Lade var fuld af Prøjsere, der var som gale af Raseri; de var værre end vi og gentog uophørligt:

„Ingen Fanger!“

Der blev skudt op mod Gulvet under os; men det var gode Egetræs Planker, som Kuglerne drønedes imod som Hammerslag. Vi vedblev, den ene efter den anden, at skyde ned paa Gaden; hvert Skud traf.

Det saa ud, som havde vore Folk atter indtaget Pladsen omkring Kirken; thi langt i det fjærne hørte vi endnu vore Kanoners Dundren. Vi var to eller trehundrede Mand mod tre eller fire Tusinde Prøjsere.

Nu sagde jeg til mig selv:

„Du er færdig, Josef! Du vil aldrig kunne redde dig herfra, det er umuligt.“

Og jeg turde ikke engang tænke paa Katharine, mit Hjærte bævede. Tilbagetogslinjen var afskaaret; Prøjserne havde besat begge Ender af Gaden og Baggaden, allerede havde de indtaget flere af Husene. — Men der var saa stille ... Der maatte være noget paa Færde. Enten søgte de efter Hø eller Straa og Kviste, eller ogsaa lod de deres Kanoner rykke frem for at tilintetgøre os.

Vore Rekrutter saa ud af Lugen, men opdagede intet; Laden var tom. Denne Tavshed omkring os var langt skrækkeligere end Larmen nys.

Zebede havde atter rejst sig op; Blodet strømmede ham ud af Næse og Mund.

„Pas paa!“ sagde han, „de Skurke ruster sig til et Angreb paa os. — Lad Geværerne.“

Næppe havde han udtalt disse Ord, før hele Bygningen fra Gavlen og indtil Grunden blev rystet, som om alt skulde synke i Jorden. Bjælker, Sparrer, Tagsten, alt gik ud af sine Fuger ved denne Rystelse, medens en rød Flamme blussede nede fra op til Taget.

Vi faldt allesammen bag over. En antændt Bombe, som Prøjserne havde kastet ind i Skuret, var eksploderet.

Da jeg rejste mig, susede det for mine Øren; men desuagtet saa jeg en Stige blive sat til Lugen og Buche, som uophørligt stødte ud af den med sin Bajonet.

Prøjserne vilde benytte vor Bestyrtelse til at trænge ind og tilintetgøre os; ved dette Syn bævede jeg og sprang hurtigt Buche til Hjælp.

De af vore Kammerater, som ikke var dræbte, sprang ligeledes til og raabte:

„Kejseren leve!“

Jeg hørte saa at sige ikke mere. Larmen maa have været skrækkelig, og Geværilden under os og ud af vore Vinduer lyste gennem hele Gaden.

Min Patrontaske var næsten tom, og jeg hentede de Faldnes Patroner.

Raabet: „Leve Kejseren!“ kom nærmere. Pludselig marscherede Spidsen af vor Kolonne med Fanen ganske sort og sønderreven over Pladsen og drejede ind i vor Gade.

Prøjserne trak sig tilbage. Zebede, der saa ud, steg hurtigt ned ad Stigen; vor Kolonne ilede forbi Laden, og i Rækkefølge steg vi alle ned, uden at se efter Kammeraterne, som Bombesplinterne havde saaret, og af hvilke flere raabte med ynkelig Stemme, at maatte endelig tage dem med.

XVIII.

Saa forlod vi seks Laden, som vi for en Time siden havde besat i et Antal af halvtredsindstyve Mand; Pfalzburgerne havde haft Lykken med sig.

Da vi først var udenfor, maatte vi følge Angrebskolonnen.

Vi gik over Dynger af Døde; og næste Dag fik vi at vide, at den Masse Prøjsere, der var ophobede i Gaden ved den lille Bro, var blevne skudt ned af et Batteri paa nogle Kanoner, der var kørt op foran Kirken; disse Folks Haardnakkethed havde hidført deres Undergang.

Blücher ventede kun paa det belejlige Øjeblik til at gengælde os det; men i Stedet for at gaa over Broen, maatte vi svinge til højre og besætte Husene langs Strømmen. Prøjserne skød paa os fra Vinduerne lige overfor. Da vi først var skjult i Husene, aabnede vi Ilden paa deres Skyts, hvilket tvang dem til at trække sig tilbage.

Prøjserne i Husene lige overfor med deres blaa Frakker og deres opadstrøgne Knebelsbarter var alle solide Mænd, gamle Soldater med firkantede Hager og store Øren, der stod ud fra Hovedet. Man skulde mene, at saadanne Folk straks kunde splitte os ad.

I begge de Gader, som indfattede Aaen, og i Aaen selv, dannede de Døde to lange Rækker; et stort Antal sad med Ryggen op mod Muren, farligt saarede under Kampen havde de dog haft Kraft nok til at drage sig ud af Tumlen; de havde støttet sig op til Muren eller var døde af Blodtabet. I Aaen stod flere oprejste og klamrede sig fast med begge Hænder til Strandbredden, som vilde de have klatret op, men de rørte sig ikke mere; og naar Solstraalerne faldt ind i de mørke Kroge, saas ogsaa der Ulykkelige, som var blevne knuste af Grus, Sten og Bjælker, der var falden ned paa dem.

Kampen ved Saint-Armand blev stadig skrækkeligere.

Kanonerne syntes at ville overbyde hinanden, og hvis vi ikke havde set alle disse Døde Ansigt til Ansigt, havde vi ikke kunnet andet end beundre denne storartede Kanontorden.

Ved enhver Salve maatte Hundreder af Mennesker gaa til Grunde, og det hørte ikke op. Jorden rystede under os.

Vi aandede op, men snart følte vi en brændende Tørst. Saa længe vi kæmpede, havde ingen følt denne forfærdelige Tørst, nu vilde vi alle sammen drikke.

Vi holdt det venstre Hjørnehus ved Broen besat, og det lave Vand, der flød over den dyndede Bund, var rødt som Blod. Men imellem vort Hus og Nabohuset var en lille Have med en Brønd. Trods Kardætskerne hang Spanden endnu ved Kæden; paa Fodstien, der førte hen til den, laa tre Mand med Ansigtet paa Jorden og Hænderne fremstrakte. De havde ogsaa villet drikke, og Prøjserne havde skudt dem.

Vi stod altsaa der med Geværet ved Foden og saa paa Brønden.

Den ene sagde:

„Jeg vil give det halve af mit Blod for et Glas Vand.“

Den anden svarede:

„Ja, men Prøjserne venter kun derpaa.“

Og virkelig gættede Prøjserne, der laa henved Hundrede Skridt fra os og maaske ogsaa var tørstige, hvad vi havde i Sinde.

Derovre fra faldt stadig Geværskud; saa snart nogen blot gik ud paa Gaden, blev der straks skudt paa ham.

Dette varede mindst en halv Time, saa trak Kanonaden sig helt hen mellem Saint-Armand og Ligny; og vi saa straks, at der blev skudt paa Prøjserne med Kardætsker fra den lille Højde mellem de to Landsbyer; thi ved hver Salve saa vi store Huller i deres Kolonner; disse ny Angreb frembragte stor Ophidselse. Buche, der indtil dette Øjeblik ikke havde rørt sig, ilede gennem Haven hen til Brønden; han lagde sig bag ved Brystværnet, og fra begge de overfor liggende Huse aabnedes nu en Ild paa ham, saa

Stenvæggen og Stolperne blev gennemboret af Kugler. Men nu begyndte vi at skyde efter Vinduerne, og i Løbet af et Minut var Geværilden atter i fuld Gang fra den ene Ende af Landsbyen til den anden.

I dette Øjeblik raabte en Stemme nede fra:

„Josef! ... Josef! ...“

Det var Buche; han havde haft Mod til at trække Spanden op, at gøre den løs, og, efterat han havde drukket, bringe den herhen.

Flere gamle vilde tage Spanden fra ham, men han raabte:

„Først min Kammerat! Giv Slip, ellers spilder jeg det hele!“

De maatte altsaa vente, til jeg havde drukket. Jeg drak, saa meget jeg kunde; og de, som var her oppe, kom hen efter mig og drak, saa længe der var noget.

I dette Øjeblik beviste Buche, at han holdt af mig.

Tilfredse fulgtes vi atter op.

Jeg tror nok, at Klokken var over syv den Gang. Der var ikke længe til Solnedgang; Husene kastede deres Skygge lige ud i Aaen; det, som Prøjserne holdt besat, belystes endnu af Solen, ligeledes Højen ved Bry, som ny Tropper besteg i Stormskridt. Kanonaden havde fra vor Side endnu aldrig været saa stærk.

Nu ved enhver, at Kejseren mellem Klokken 7 og 8 ved Mørkets Frembrud havde faaet at vide, at den formentlige prøjsiske Kolonne, som skulde falde os i Ryggen, var General Erlons Korps. Ved Quatre-Bras, hvor Ney kæmpede mod Englænderne, havde de faaet vor fortrykte Stilling at vide, og straks havde han givet den gamle Garde Befaling til at ile os til Hjælp.

En Løjtnant, som var hos os, sagde:

„Pas nu paa! Nu kommer Hovedangrebet.“

Pludselig var Landevejen, som førte langs Aaen, fuld af vore Tropper fra Broen til den anden Ende af Ligny. Paa den venstre Side og endnu længere borte fyrede Prøj-

serne ud af Vinduerne; vi besvarede ikke mere Skuddene. Vi raabte:

„Garden! ... det er Garden!“

Jeg ved ikke, hvorledes hele denne Masse Soldater satte over den dyndede Grav, sandsynligvis skete det ved Hjælp af Planker; thi før vi saa os omkring, var vore Tropper i Massevis paa den venstre Bred.

Prøjsernes store Batteri paa Højden ved Hulvejen mellem begge Landsbyer rev formelige Render igennem vore Kolonner; men de sluttede sig straks sammen igen og steg bestandig højere op.

Det, der endnu var tilovers af vor Division, ilede over Broen; ridende Kavalleri fulgte i Galop.

Saa begyndte Blodbadet; denne Gang fandt Sammenstødet Sted paa fri Mark. Natten kom; ved Ilden fra Højderne traadte de prøjsiske Karréer tydelig frem.

Endelig var det hele forbi, og alle fjærnede sig fra Ligny; vi var Herrer, vi havde gennembrudt Fjendens Centrum, Prøjserne forsvarede sig blot endnu helt oppe paa Højen i Nærheden af Sambref. Saint-Armand og Ligny var i vore Hænder.

Vi tilbageblevne ti eller tolv Mand af Kompagniet med vore tomme Patrontasker vidste knapt, hvorhen vi skulde vende os. Zebede, Løjtnant Bretonville og Kaptajn Florian var forsvundne. Sergent Rabot havde Kommandoen over os — det var en lille, vindtør, gammel Soldat, daarlig bygget, men haard som Jærn; han glippede bestandig med Øjnene og maa i sin Ungdom have været rød som en Ræv. Endnu medens jeg taler om ham, er det, som hørte jeg ham sige:

„Slaget er vundet! I Geled, højre om, fremad marsch!“

Nogle forlangte at koge Suppe; thi vi havde ingen Mad faaet siden Klokken tolv. Da Sergenten med Geværret over Skulderen gik ned ad Gaden, lo han ganske sagte med en spottende Mine:

„Suppe! Suppe! Vent blot, der vil nok blive uddelt Proviant.“

Vi fulgte efter ham gennem den mørke Gyde; omtrent midt i denne traf vi en Kyradser til Hest, som vendte Rygen til os; han havde faaet et Sabelhug i Maven og trukket sig tilbage hertil. Hesten lænede sig op til Muren, for at han ikke skulde falde. Da han gik forbi, raabte han til os:

„Kammerater!“

Ingen af os saa meget som blot drejede Hovedet omkring. Tyve Skridt videre var der en gammel af Kugler gennemboet Hytte, men det halve af Straataget dækkede den endnu. Derfor valgte Sergeant Rabot netop den, og en efter en traadte vi ind i dette Smuthul.

Vi troede, vi befandt os i en Bagerovn; Sergenten tændte et Stykke Tønder, som han havde hos sig, og nu saa vi, at det var et Køkken; Skorstenen var til højre, Trappen til venstre, og fem eller seks Prøjsere og Franskmænd laa udstrakte paa Jorden, voksblege og med aabne Øjne.

„Saa,“ sagde Sergenten, „her vil vi opslaa vort Kvarter; Sovekammeraterne dér vil ikke formene os Adgang.“

Da vi indsaa, at vi formodentlig ikke kunde gøre Regning paa nogen Uddeling af Proviant, spændte vi hver især, uden at sige et Ord, Tornystret af, lagde os paa Gulvet og brugte det som Hovedpude. Vi hørte stadig Geværilden, men det var langt borte paa Højderyggen.

Regnen styrtede ned i Strømme. Sergenten trak den knirkende Dør til. Derpaa tændte han sin Pibe, medens de andre allerede snorkede; jeg saa ham staa ved det lille Vindue, hvis Ruder allesammen var slaaede ud; han røg.

Han lagde sig tilsidst ogsaa med Hovedet paa sit Tornyster, og snart efter sov vi alle.

Vi havde sovet længe, da jeg blev vækket af en Lyd. ... Der listede sig nogen omkring vor Hytte ... Jeg rejste mig halvt op for at lytte. I samme Øjeblik prøvede de derude paa at aabne Døren. Nu kunde jeg ikke undertrykke et Skrig.

„Hvad er der paa Færde?“ spurgte Sergenten.

Og da de hurtige Skridt fjærnede sig, drejede han sig om paa den anden Side og sagde:

„Ha, ha, Natfugle ... Løb ... I Skurke ...løb, eller jeg skal sende en Kugle efter jer!“

Saa sagde han ikke mere; jeg havde stillet mig hen ved Vinduet og saa, hvorledes Marødørerne udplyndrede Saarede og Døde. De listede sig fra den ene til den anden, medens Regnen styrtede ned i Strømme. Det var skrækkeligt.

Jeg lagde mig dog ned igen, og paa Grund af den store Udmattelse sov jeg snart ind.

Allerede tidligt var Sergenten paa Benene og raabte: „Nu maa vi bryde op!“

Vi forlod Hytten og gik atter gennem Gyden; Kyradsen laa nu paa Jorden; Hesten ventede endnu stadig.

Sergenten greb Hesten i Tøjlen og førte den hundrede Skridt videre ind i Frugthaven; han tog Bidselet af den og sagde:

„Æd saa! Du vil snart blive funden.“

Og det stakkels Dyr gik langsomt videre.

Vi gik i hurtig Marsch henad Fodstien, der snoede sig langs Ligny; — Køkkenhaverne stødte op til den — Sergenten lagde Mærke dertil i Forbigaaende, bukkede sig og trak nogle Gulerødder og Roer op af Jorden. Jeg skyndte mig at følge hans Eksempel, medens Kammeraterne uden at vende Hovedet om hurtigt marscherede videre.

Nu indsaa jeg, at det var godt at kende noget til Jordfrugter, thi jeg fandt nogle prægtige Roer og Gulerødder; følgende Sergentens Eksempel gemte jeg dem i min Chako.

Derpaa skyndte jeg mig at indhente Afdelingen, som styrede Kursen mod Vagtblussene ved Sambref.

Den Gang var det min eneste Fornøjelse at faa Gulerødder og Roer; thi da vi marscherede bag Bivuakken og erkyndigede os om vort Kompagnis Stilling, fik vi at vide, at der ingen Uddeling af Proviant havde fundet Sted; der var kun bleven uddelt en Ration Brændevin og Patroner.

De gamle var beskæftigede med at fylde Feltkedlen. Rekrutterne, som endnu ikke kendte Maaden at leve paa i Felten, havde uheldigvis allerede spist deres Brød, som

man gør, naar man er tyve Aar, er paa Marschen og har en god Appetit, og de maatte nu for denne Gang lade deres Skeer hvile i Ro.

Henimod Klokken syv naaede vi endelig Bivuakken. Zebede saa ud til at blive glad, da han saa mig; han ilede mig i Møde og sagde:

„Jeg er lykkelig over at se dig, Josef, men hvad bringer du med? Vi har faaet fat i en fed og prægtig Ged, Salt har vi ogsaa, men ikke en Bid Brød.“

Jeg viste ham mine Risengryn, som jeg endnu havde, samt mine Roer og Gulerødder. Han sagde til mig:

„Godt, vi faar den bedste Suppe i hele Bataillon.“

Jeg forlangte, at Buche skulde spise med os; og de seks Mand, der hørte til vor Feltkedel, og som tilfældigvis havde undgaaet Kolbeslag og Saar af enhver Art, gav deres Samtykke. Tamburmajør Padone sagde leende:

„De gamle er altid de gamle, de kommer aldrig tomhændede.“

Vi saa hen til en Kedel, som fem Rekrutter var enige om, i den kogte der ikke andet end Risengryn og klart Vand, og vi blinkede til hverandre; thi vi havde en god, fed Suppe, som spredte sin Duft viden om.

Klokken otte spiste vi med en Appetit, som ingen kan forestille sig. Aldrig, ikke engang paa min Bryllupsdag, har jeg spist bedre; det er mig den Dag i Dag en Tilfredsstillelse at tænke derpaa. Naar Alderen kommer, har man ikke samme Begejstring for den Slags Ting som i Ungdommen; men det er altid behagelige Erindringer. Og dette gode Maaltid tjente til at holde os oppe i lange Tider. De stakkels Rekrutter med deres Brød, der var opblødt af Regnen, maatte den næste Dag lide derunder. Vort Felttog var kun kort, men skrækkeligt. Nu er det altsammen forbi; men ikke uden Rørelse tænker man paa en saa stor Elendighed og takker Gud for at være sluppen godt derfra.

Det saa ud, som vilde Vejret klare op. Solen begyndte at titte frem mellem Skyerne. Næppe havde vi spist, før der over hele Linien blev slaaet Generalmarsch.

Man maa vide, at Prøjserne først i dette Øjeblik havde trukket deres Arrieregarde tilbage til Sambref, og at det var Forfølgelsen af den, at Talen var om. Flere sagde, at Forfølgelsen allerede skulde være begyndt med at sende det lette Kavalleri langt forud for at gøre Fanger. Men dem hørte vi ikke paa. Kejseren vidste vel nok, hvad han gjorde.

Alligevel mindes jeg, at alle Mennesker undrede sig, fordi Sejren ikke udnyttedes paa denne Maaade. Veteranerne havde aldrig set noget lignende. Vi troede, at Kejseren forberedte et Slag, at han havde ladet Fjenden omringe af General Ney og lignende.

Imidlertid begyndte Appellen. General Gerard holdt Mønstring over det fjerde Armekorps. Paa Grund af tre Angreb, hvor vi hele Tiden havde været i Spidsen, havde vor Bataillon lidt mest: — Major Germain og Kaptajn Vidal var saarede, Kaptajnerne Gregoire og Vignet dræbte, syv Premier- og Sekondløjtnanter og 360 Mand var utjenstdygtige.

Zebede mente, at det var endnu værre end ved Montmirail, men at vi førend Afmarschen nok vilde blive fuldtallige.

Til Lykke for os ankom 4de Bataillon under Kommando af Major Delang fra Metz og indtog vor Plads i Linjen.

Kaptajn Florentin, der befalede over os, kommanderede:

„I Geled, venstre om!“ og vi marscherede ind i Landsbyen, hen i Nærheden af Kirken, hvor en Mængde tohjulede Karrer var opstillede.

Vi blev fordelt i Roder for at vaage over, at de Saarede blev skaffede bort. Nogle Afdelinger ridende Jægere fik Befaling til at ledsage Vognrækken til Fleurus, fordi der ikke i Ligny var Plads til de Ulykkelige. Om det saa var Kirken, var den allerede fyldt.

Vi opsøgte ikke de Saarede, det gjorde Militærkirurgen og nogle Læger fra Omegnen, som var rekvirerede; det var altfor vanskeligt i denne store Mængde at kende Døde fra

de Saarede. Vi hjalp dem kun med at lægge dem paa Straa i Vognene.

Jeg kendte det fra Lützen; jeg vidste, hvor meget man skulde udstaa, om man skulde komme fra det, naar man havde faaet en Kugle eller et Sabelhug som dem, vore Ky-radserer uddelte.

Naar man er gammel og har Børn, som man elsker, saa er det skrækkeligt at tænke paa, at en saadan Ulykke kunde hænde dem; man gav gerne sin sidste Skjorte bort for at beholde dem hjemme.

Men alt det tjener ingen Ting til; de slette Hjærter er uforbederlige, og de gode gør deres Pligt. Hvis der tilstøder dem en Ulykke, saa beholder de da i det mindste Troen paa Guds Retfærdighed. De vil ikke dræbe deres Medmennesker for selv at vinde Berømmelse — de gør det tvungent; de har intet at bebrejde dem. De forsvarer deres eget Liv, og det udgydte Blod falder ikke tilbage paa dem.

Men jeg maa gaa videre i min Fortælling om Slaget og de Saarede.

Jeg har set Ting, som er næsten utrolige; Mennesker, dræbte i et Øjeblik, hvor de var i det højeste Raseri, og deres Ansigter var ikke forandrede det mindste; lænet op til Væggen holdt de fast paa deres Geværer, og ved det blotte Syn af dem troede man at høre dem raabe:

„Stød dem ned med Bajonetten, ingen Pardon!“

Med denne Tanke og dette Raab var de traadt frem for Guds Aasyn. Han ventede dem. Han kunde sige til dem:

„Her er jeg ... Du vil dræbe dine Brødre? ... Du vil ingen Pardon give? ... Det vil jeg heller ikke!“

Jeg har set andre, som var halvdøde, og som greb hinanden i Struben. Det maa siges her, at i Fleurus maatte de saarede Prøjsere og Franskmænd skilles ad i hver sin Stue, fordi de rejste sig fra deres Senge og Halmadrasser for at sønderrive og kvæle hverandre.

Krig! Den, som er Skyld i Krigen, der gør Menneskene til Vilde, han har en Gang en frygtelig Regning at afgøre hist oppe.

XIX.

De Saaredes Transport varede til Aften. Henimod Mid-
dag forplantede Raabet: „Kejseren leve!“ sig over hele
Linjen af vore Bivuakker fra Landsbyen Bry til Sambref.
Napoleon havde med sin Generalstab forladt Fleurus; oppe
fra Højderyggen mønstrede han Arméen. Dette Raab va-
rede omtrent en Time, derpaa tav alle; Arméen maatte
nu være paa Marschen.

Vi ventede længe paa Befalingen til at følge med; da
den kom, begav Kaptajn Florentin sig selv paa Vejen for
at se Forholdene an. Da han kom tilbage, befalede han:

„Slaa Generalmarsch!“

Bataillonens enkelte Afdelinger forenede sig, og vi be-
gyndte at vende tilbage til Landsbyen i Stormskridt. Alle-
sammen var de afmarscherede. Der var mange andre Af-
delinger, som heller ingen Ordre havde faaet, og i Retning
mod Saint-Armand var Landevejen helt fuld af Soldater.

Ofte har jeg tænkt paa, at vi den Dag havde al Aarsag
til at blive tilbage, ligesom Divisionen Gerard i Saint-Ar-
mand; der kunde aldrig nogen have gjort os Bebrejdelser.
Da vi havde Befaling til at skaffe de Saarede bort, var alt
i Orden; men Kaptajn Florentin vilde have anset sig for
vanæret.

Vi marscherede med lange Skridt. Det havde igen be-
gyndt at regne; vi vadede i Snavs, og Aftenen brød frem.
Aldrig har jeg set et afskyeligere Vejr, ikke en Gang i
Tyskland paa Tilbagereturen fra Leipzig. Regnen styrtede
ned i Spandevise, vi marscherede afsted med Hovedet nede
mellem Skuldrene, Geværet under Armen og en Flig af
Kappen slaaet om, for at ikke Krudtpanden skulde blive
vaad. Selv var vi saa vaade, at vi ikke kunde have været

det i højere Grad, om vi paa Marschen havde vadet over en Flod. — Og hvor Snavset var der ikke! — Samtidig begyndte vi atter at føle os sultne. Buche sagde til mig fra Tid til anden:

„Det er lige meget, men en halv Snes store Kartoffler stegt i Aske, som vi gjorde i Harburg, vilde dog være et vederkvægende Syn for mig. Hjemme spiser vi ikke Kød hver Dag; men Kartoffler, det har vi!“

Jeg derimod saa i Tanken vort lille, lune Værelse i Pfalzburg, hvor Bordet stod dækket med en hvid Dug. Jeg saa Fader Gulden sidde foran sin Tallerken og Katharine øse den gode, fede Suppe op, medens Koteletterne brasede paa Panden. Sorgen over at befinde mig her knugede mig. Havde jeg blot behøvet at ønske mig Døden for saa at blive befriet fra det hele, vilde jeg længst være borte fra denne Verden.

Aftenen var brudt frem, det var ganske mørkt; det var vanskeligt at finde Vejen; men vi havde blot at marschere fremad i Smuds, der naaede os til Knæene, saa var vi sikre paa ikke at gaa vild.

Imellem syv og otte hørte vi i det fjærne noget, der lød som Kanontorden. Nogle sagde:

„Det er Uvejr!“

Andre:

„Det er Kanonade!“

En hel Del af de Soldater, der var komne bort fra deres Troppeafdelinger, fulgte os. Klokken otte ankom vi til Quatre-Bras. Det er to Huse, som ligger lige overfor hinanden paa det Sted, hvor Landevejen fra Nivelles til Namur skærer den fra Bryssel til Charleroi; disse Huse var opfyldte af Saarede.

Der havde Marskallen leveret Englænderne et Slag, for at afholde dem fra at ile Prøjserne til Hjælp ad den Vej, vi netop var komne. Han havde kun tyve Tusind Mand mod fyrretyve Tusind, og Garveren Nicolas Cloutin paa staar endnu den Dag i Dag, at han med de halve af sine

Tropper skulde have faldet Prøjserne i Ryggen, som om det ikke var nok at opholde de andre.

Henimod Klokken elleve naaede vi en stor Landsby ved Navn Genappe, som strakte sig paa begge Sider af Landevejen. Da Krudtvognene, Kanonerne og Bagagevognene fuldstændig havde spærret denne Landevej, saa var vi tvungne til at gaa over Floden Iby paa en Bro til højre; og fra det Sted marscherede vi som Vilde, der ikke gav Agt paa nogen Ting, ikke havde Agtelse for noget; vi gik gennem Marken i Korn eller i Hamp op til Brystet. Aftenen var saa mørk, at Dragonerne, der som Vejvisere var opstillede for hver to hundrede Skridt, tilraabte os:

„Her igennem, her igennem!“

Hen imod Midnat kom vi ved en Bøjning af Vejen til en Slags Mejerigaard, der var tækket med Straa og fuld af højere Officerer. Den laa ikke langt fra Hovedlandevejen; thi vi hørte stadig Kavalleri, Artilleri og Vogne jage forbi som en Strøm.

Næppe var Kaptajnen gaaet ind i Mejerigaarden, før flere af os brød gennem Hegnet og styrtede ind i Haven. Jeg gjorde som de andre og trak Roer op af Bedene. Næsten hele Bataillonen fulgte efter, trods Officerernes Raab. Enhver af os begyndte at grave op, hvad han kunde faa med Hænderne eller Bajonetten, og efter to Minutters Forløb var der ikke mere tilbage.

Sergenten og Korporalen havde været med os; da Kaptajnen kom tilbage, stod vi allerede i sluttet Række.

Da vi nu brød op derfra, marscherede vi hen til en lille Høj og fik, trods Regnen, Øje paa Englændernes Bivuakker. Vi maatte tage Stilling i Kornet mellem flere Regimenter, som vi dog ikke saa, da der var givet Befaling til, at ingen Vagtblus maatte antændes, for at Fjenden, naar han saa os i Linje, ikke skulde blive forskrækket og bestemme sig til at fortsætte sit Tilbagetog.

Imellem to og tre om Natten hørte Regnen op. Buche og jeg laa Ryg mod Ryg nede i en Agerrende for at varme os; og da vi var saa trætte, faldt vi snart i Søvn.

Jeg vil aldrig glemme det Øjeblik, da jeg vaagnede henimod Klokken fem om Morgen. Over de store Sletter ringede Kirkeklokken til Fromesse, og da jeg nu saa det nedtraadte Korn, de til højre og venstre paa Jorden liggende Kammerater og den graa Himmel over os, da opfyldtes mit Hjærte af den dybeste Kummer. Klokken Klang, som lød fra Planchenois til Genappe, Frichemont og Waterloo, erindrede mig om Pfalzburg. Jeg sagde til mig selv:

„I Dag er det Søndag; den Dag, hvor Ro og Fred skal hvile over Jorden. I Gaar har Hr. Gulden hængt sin Søndagsfrakke og en ren Skjorte over Ryglænet paa sin Stol. Nu staar han op og tænker paa mig ... Katharine vaagner ogsaa i vort lille Kammer og staar op; hun sidder paa Sengen og græder; og Tante Grete i Sturmberg lukker sine Vinduesskodder op, hun har taget Bønebogen ned fra Skabet for at gaa til Messe.“

Og i Stilhed hørte jeg bestandig Klokken fra Dann, fra Mittelbronn og Bigelberg klinge for mine Øren. Jeg forestillede mig dette skønne, rolige Liv. Jeg kunde have bristet i Taarer. Men Trommernes Hvirvel lød; den lød uhyggeligt i den fugtige Luft. Ved Siden af Landevejen til venstre blev slaaet Generalmarsch, og Kavalleriets Trompetter blæste Reveille. Vi stod op og saa hen over Kammeraterne. De tre Marsch- og Kampdage, det daarlige Vejr og Rationens Udeblivelse havde gjort Folkene mørke. Vi talte ikke sammen som ved Ligny. Enhver saa sig om og overlagde ved sig selv, hvad der var at gøre.

Vi saa ogsaa, at der forestod et stort Slag, fordi vi ikke her i første Linje foran os havde nogle godt besatte Landsbyer, hvilket vilde have fremkaldt lige saa mange særlige Kampe; men Slagmarken var en stor, noget skraanende, nøgen og af Englænderne besat Slette. Oppe paa Højen bag deres Linje befandt sig Landsbyen Mont-Saint-Jean, og en halv Mil længere borte en stor Skov, der traadte frem i Horizonten.

Imellem Englænderne og os sænkede Terrænet sig og bagved os steg det; men man maatte være fortrolig med

Landlivet for at opdage denne lille Dal, som til højre blev dybere og snævrede ind til en Slags Kløft.

Paa Skrænten af denne Kløft over mod vor Side saas, bagved Hegn, Popler og andre Træer, nogle straaetækte Huse. Det var Planchenois.

I samme Retning, men langt højere og bag ved Fjendens venstre Fløj, strakte sig, saa langt Øjet rakte, en Slette bedækket med smaa Landsbyer.

I den regnfulde Tid, efter et Uvejr, lader den Slags Ting sig bedst skelne; alt er mørkeblaat paa en lys Baggrund. Man saa tydeligt lige hen til den lille Landsby Saint-Lambert tre Mil til højre for os.

Paa vor venstre Side og bag Englændernes højre Fløj kunde man ogsaa se en Del andre smaa Landsbyer, hvis Navne jeg aldrig har faaet at vide.

Alt dette opdagede vi ved det første Blik paa Landskabet, der var fuldt af prægtige Marker; og enhver spurgte sig selv, hvorfor Englænderne stod der, og hvilken Fordel de havde af at forsvare deres Stilling. Nu overskuede vi langt bedre deres femten Hundrede eller to Tusind Alen fra os staaende Linje, og vi saa, at Landevejen, som vi havde fulgt indtil Quatre-Bras, og som førte til Bryssel, denne brede Landevej — i Midten var den endogsaa brolagt — omtrent gennemskar Fjendens Centrum; den var ganske lige, og man kunde følge den med Blikket lige til Landsbyen Mont-Saint-Jean, ja, endogsaa længere, indtil den store Skov ved Soignes. Englænderne vilde alsaar forsvare sig for at afskære os Vejen til Bryssel.

Naar man saa nøjere til, saa man, at deres Slaglinje mod vor Side krummede sig lidt paa begge Fløje og fulgte en Hulvej, der krydsede Landevejen aldeles som en Kløft; til højre var den indfattet af Hvidtjørn og Bøgetræer. Bag ved den var Masser af Rødkjoler opstillede, som iagttog os fra denne skjulte Vej; Forsiden af Skrænten skraanede lige saa stærkt som ved Glacis'et, og det var meget farligt.

Paa deres Fløje, som omtrent strakte sig tre Fjerdingvej, stod Kavalleriet i utallig Mængde. Vi iagttog ogsaa

Kavalleri paa Højden af Skrænten, paa det Sted, hvor Landevejen, efter at den er løbet over Højen, atter gaar ned ad, før den ved Mont-Saint-Jean stiger opad; thi vi saa ganske tydeligt, at der mellem Englændernes Stilling og denne Landsby var et omend ikke særligt dybt Indsnit, da Kavalleriets Fjerbuske viste sig der, men det var dybt nok til at holde en svær Reserve beskyttet mod vore Kugler.

Jeg havde allerede set Weissenfels, Lützen, Leipzig og Ligny; jeg begyndte derfor at forstaa, hvad den Slags Ting havde at sige; hvorfor man hellere stillede sig op paa den ene end paa den anden Maade, og jeg fandt, at Englænderne havde stillet sig brilliant op for at forsvare Landevejen, og at Reserven bag Højderyggen viste, at de Folk havde megen naturlig, sund Menneskeforstand.

Desuagtet var der dog tre Ting, der forekom mig gunstige for os. Disse Englændere med deres beskyttede Veje og deres godt skjulte Reserve stod som i et stort Fæstningsværk. Men enhver ved, at man i Krigstid ødelægger alle de Bygninger, som ligger for nær ved Voldene for at forhindre Fjenden i at bemægtige sig dem og bruge dem til at dække sig. Nu vel, lige i deres Centrum ved Landevejen, hvor deres Glacis skraanede, laa en stor Gaard. Jeg saa den tydeligt fra den Højde, hvorpaa vi befandt os; det var en stor Firkant, Murværket, Huset, Staldene og Laderne vendte med de tre Sider mod Englænderne, og den fjerde Side, bestaaende af en Mur og Lader, vendte mod os; Gaarden laa i det Indre. Den ene Side af denne Mur gik med en lille Dør ud til Marken, og den anden med en Port til Vognindkørsel ud mod Landsbyen. Den var meget solid og opført af Teglsten.

Naturligvis havde Englænderne i en Slags Halvmaane besat Gaarden med Tropper; men kunde vi nu være saa heldige at tage den, saa var vi ganske nær ved deres Centrum, og vi kunde kaste vore Angrebskolonner ind paa dem uden ret længe at være udsat for deres Ild.

Det var fordelagtigt for os. Vi fik senere at vide, at denne Gaard hed Haie-Sainte.

Foran vor højre Fløj laa noget længere nede i en Fordybning en anden Gaaard med en lille Skov, som vi ogsaa forsøgte at erobre. Fra det Sted, hvor jeg befandt mig, kunde vi ganske vist ikke se den; men denne Gaard maatte være en fastere Stilling end Haie-Sainte, da en af Mure indhegnet Frugthave og desuden en Skov beskyttede den. Ilden fra Vinduerne naaede til Haven, Ilden fra Haven til Skoven, Ilden fra Skoven til Højderne; og Fjenden kunde trække sig tilbage fra den ene Stilling til den anden.

Det har jeg ikke set med egne Øjne, men nogle Gamle har senere fortalt mig om Angrebet paa denne Gaard, som hed Hougemont.

Henimod Klokken seks om Morgen betragtede jeg alt dette meget opmærksomt, som et Menneske, der risikerer at miste Livet eller faa sine Lemmer slaaet sønder og sammen og i det mindste vil vide, om han har nogen Ud-sigt til at komme fra det.

Zebede, Sergent Rabot, Kaptajn Florentin, Buche, kort sagt enhver kastede et Blik derover, efter at han havde rejst sig, men ingen sagde et Ord. Derpaa saa man omkring sig de store Karréer af Infanteri, Eskadroner af Kyradserer, Dragoner, ridende Jægere, Landsenerer og mange andre, der laa lejrede midt i Kornmarkerne.

Nu var ingen mere bange for at blive Vidne til, at Englænderne skulde trække sig tilbage; vi tændte Ild an, saa meget vi vilde, og Røgen af den vaade Halm bredte sig i Luften. Hver den, som blot havde en lille Smule Risen-gryn tilbage, hængte Feltkedlen over Ilden, de andre saa til og tænkte:

„Nu kommer Turen til dem; i Gaar havde vi Kød og vilde ikke vide noget af Ris at sige; i Dag vilde vi bare ønske, vi havde noget.“

Henimod Klokken otte kom Bagagevognen med Patroner og Brændevin. Enhver Soldat fik dobbelt Ration. Vi vilde have været fornøjede med en eneste Bid Brød, men Brødet manglede. Man kan derfor tænke sig, hvilken Mine vi satte op; thi det var alt hvad vi fik den Dag; umiddel-

bart derpaa begyndte vi den store Bevægelse. Regimenterne forenede sig med deres Brigader, Brigaderne med deres Divisioner og Divisionerne med deres Armékorps. Officerer til Hest overbragte Befalinger, alt var i Bevægelse.

Bataillonen forenede sig med Divisionen Danzelot; de andre Divisioner havde kun otte Batailloner, den havde ni.

Af vore Gamle har jeg ofte hørt om Afdelinger, som Kejseren havde ladet tilbage — Korpset Reille til venstre for Landevejen overfor Hougemont, Erlon til højre overfor Haie-Sainte, Ney til Hest paa Chausséen og Napoleon bag ved med den gamle Garde, Livvagten, Landsenerer med mere. Det er alt, hvad jeg har forstaaet, thi saa snart de talte om de elleve Kolonnens Bevægelse eller nævnede alle Generalerne ved Navn, saa troede jeg at høre tale om Ting, som jeg aldrig har set; jeg vil derfor hellere ganske simpelt fortælle det, som jeg selv kan huske. Vore fire Divisioner fik først Befaling til Klokken halvni at rykke frem paa Landevejen. Vi var femten til tyve Tusinde Mand, der marscherede i to Linjer uden Trit og sank i til Knæene. Ingen sagde et Ord.

Der blev senere fortalt, at vi havde været meget muntre og havde sunget; men det er ikke sandt.

Naar man har marscheret hele Aftenen og ud paa Natten uden at faa Ration, naar man har ligget i Vand med Forbud imod at tænde Ild og nu gaar Kardætsksalver i Møde, saa forgaar Lysten én til at synge. Vi var glade, naar vi blot kunde trække vore Sko op af de Huller, hvori de hvert Øjeblik sank; det fugtige Korn gjorde vore Ben vaade, og de modigste og mest hærdede satte en fortrædelig Mine op.

Ganske vist spillede Musikkorpsene deres Regimenters Marsch, ganske vist gjorde Kavalleriets Trompeter, Infanteriets Trommer, Pauker og Basuner en allerhelvedes Larm. Ganske vist rykkede alle de Tusinder af Soldater frem i god Orden, med lange Skridt, med Tornystret paa Ryggen, Geværet paa Skuldrene; først kom Kyradserernes hvide Rækker, derpaa Dragonerne, Husarerne og Landsenererne,

røde, brune og grønne, hvis Faner flagrede som Svalevinger i Luften, og endelig fulgte Infanteriet; Kanonerne kom mellem Brigaderne, ridende paa deres Skyts, hvis Hjulakslar skar ned i Jorden — og alt dette gik midt igennem Kornmarkerne, hvor ikke et Akts blev staaende, sandelig, man kunde ikke tænke sig noget forfærdeligere.

Og Englænderne overfor i god Slagorden, deres Kanoner med brændende Lunter, gav ligeledes Stof til Eftertanke. Men vi var ikke særlig glade ved det; thi som flere sagde: „Folk, der gerne byder sig til som Skive for Kanonkugler, er endnu temmelig sjældne.“

Fader Gulden fortalte mig rigtignok, at paa hans Tid havde Soldaterne sunget; men det kom af, at de frivillig og uden Tvang drog i Marken. De sloges for at forsvare deres Land og deres Menneskerettigheder, som de elskede højere end Øjnene i Hovedet, og det er noget andet end at lade sig slaa til Krøbling eller dræbe for at erfare, om vi skal have gammel eller ny Adel. Jeg har hverken ved Leipzиг eller ved Waterloo hørt nogen synge.

Vi marscherede, og Musikkorpsene spillede paa højere Befaling, men saa snart Musikkorpsene tav, fulgte den dybeste Stilhed. Nu var vi paa Højden af den lille Dal, tusind eller tolv Hundrede Skridt fra Englændernes venstre Fløj. Vi dannede Midtpunktet af vor Armé; ridende Jægere og Landsenerer bredte sig paa vor højre Flanke.

Vi tog Afstand og sluttede os tættere sammen. Første Divisions første Brigade svingede til venstre og red langs Chausséen. Vor Bataillon hørte til anden Division. Vi stod altsaa i første Række med en eneste Brigade, den første, foran os. Kanonerne blev opstillede foran vor Front; thi Englænderne viste sig for os i lige Højde med os. Og Divisioner strømmede forbi, den ene efter den anden. Man havde kunnet tro, at hele Jorden marscherede, de Gamle sagde:

„Det er Milhaud's Kyradserer! Derhenne er Lefevre-Desnouettes ridende Jægere! Hist ovre staar Lobaces Korps!“

Paa alle Sider saa man, saa vidt Øjet rakte, kun Kyradser, Hjælme, Bjørneskindshuer, Sabler, Landser og Rækker af Bajonetter.

„Hvilket Slag!“ udbrød Buche; „Gud hjælpe Englænderne!“

Og jeg tænkte som han; jeg troede ikke, at en eneste Englænder vilde undkomme. Man kan sige, at vi den Dag havde Uheld. Uden Prøjserne tror jeg, vi havde nedsablet dem hver eneste en.

I de to Timer, vi stod under Gevær, saa vi næsten Halvdelen af vore Regimenter og Eskadroner; der skete stadig noget nyt. Jeg mindes, at vi efter en Times Forløb hørte Raabet: „Kejseren leve!“ som en rullende Torden forplante sig langs vor venstre Fløj. Raabet nærmede sig og blev stadig højere; vi rejste os paa Fodspidserne og strakte Hals, og Jublen forplantede sig gennem alle Rækker; tilsidst vrinskede selv Hestene, som havde de villet raabe med, og i dette Øjeblik sprængte en Flok Generaler i strakt Karriere forbi vor Front. Napoleon befandt sig imellem dem, og jeg tror, jeg saa ham; dog er jeg ikke sikker derpaa; han red saa hurtigt, og saa mange Soldater løftede deres Chakoer paa Spidsen af deres Bajonetter, at man næppe havde Tid til midt imellem alle de broderede Uniformer at faa Øje paa hans runde Ryg og hans graa Kappe. Næppe havde Kaptajnen kommanderet: „Gevær paa Skulder! ... Giv Agt, præsenter Gevær!“ saa var allerede det hele forbi.

Saaledes saa man ham kun, naar man ikke stod ved Garden.

Da han var reden forbi, da Raabene spredte sig til højre og stadig længere bort, kom enhver af os paa den Tanke, at Slaget vilde tage sin Begyndelse inden tyve Minutter. Men det varede meget længere. Folkene blev utaalmodige; Rekrutterne fra Korpset Erlon, som Dagen i Forvejen ikke havde været i Ilden, begyndte at raabe: „Fremad!“ da endelig, henimod Middag, Kanonerne drønde paa vor venstre Fløj, og i samme Sekund fulgte først

Bataillons- derpaa Rodeild; vi saa intet, det var paa den anden Side af Vejen, Angrebet paa Hougemont.

Da vi længe kun havde set Skyggen af vore Artillerister bevæge sig i Krudtdampen paa Randen af Kløften, hørte vi den Kommando: „Hør op at skyde!“ I samme Øjeblik hørte vi vor Obersts høje Stemme:

„Slut Kolonnen!“

Alle Geledder sluttede op.

„Nu kommer Turen til os,“ sagde jeg til Buche.

„Ja,“ svarede han, „vi holder sammen.“

Røgen fra vort Skyts fordelte sig, og vi saa Englændernes Batterier langs Hegnene, der vedligeholdte Ilden. Den første Brigade under Divisionen Aix rykkede frem paa Landevejen imod Haie-Sainte; den marscherede i Stormskridt. Bag den kendte jeg Marskal Ney og nogle Officerer af Generalstaben.

Alle Mejerigaardens Vinduer, Haven og Murene, hvori der var slaaet Huller, alt stod i Brand; for hvert Skridt vi tog, faldt mange og blev liggende. — Ney, til Hest og med en stor bred Hat paa skraa paa Hovedet, iagttog Angrebet fra Chausséen.

Vor Division marscherede frem i samme Orden, den første Bataillon fulgte umiddelbart efter den anden osv. Da man begyndte med venstre Fløj, saa jeg med Glæde, at vi stod i fem og tyvende Geled, og at et skrækkeligt Slagteri maatte finde Sted, før man naaede til os.

Begge Divisionerne til højre for os formerede sig paa samme Maade i massive Kolonner; Kolonnerne var fjærnede tre Hundrede Skridt fra hverandre.

Paa denne Maade marscherede vi trods Englændernes Ild ned i Dalen. Den fede Jordbund, som vi sank ned i, hæmmede vore Skridt. Vi raabte alle paa samme Tid:

„Til Angreb, fæld Gevær!“

Ved Opstigningen fik vi en Hagelbyge af Geværkugler, der regnede ned over os. Hvis vi ikke allerede havde været saa tæt paa den, saa havde denne skrækkelige Ild maaske nok opholdt os. Der blev slaaet til Angreb. Officererne

kommanderede: „Til venstre slut op!“ Men den frygtelige Geværild bar dog Skylden for, at det højre Ben mod vor Vilje gik hurtigere end det andet, saa at vi ved vor Ankomst i Nærheden af den med Hegn bedækkede Vej havde tabt Afstanden, og vor Division dannede saa at sige kun en eneste stor Karré sammen med tredje Division.

Nu begyndte to Batterier at feje os bort. Kardætskerne, som trængte gennem Hegnet paa hundrede Skridts Afstand, fo'r gennem vor tæt sammentrængte Masser fra den ene Ende til den anden. Et eneste forfærdeligt Skrig tonede, hvorpaa vi styrtede løs paa Batterierne og drev Rødkjolerne, som vilde standse os, fra hverandre.

For første Gang saa jeg i dette Øjeblik Englænderne i Nærheden. Det er solide, renlige, velbarberede Folk; de saa ud som gode Borgere. De forsvarede sig tappert; men vi kunde nok hamle op med dem. Skylden ligger ikke hos os menige Soldater, naar de sejrede over os; enhver ved, at vi ikke alene har vist lige saa meget, men ogsaa mere Mod end de.

Der er blevet sagt, at vi ikke mere var de samme Soldater som ved Austerlitz, Jena, Friedland og Moskva. Det kan nok være; men siden de var saa gode, saa skulde man have skaaet dem lidt mere. Vi havde ikke forlangt bedre end at se dem paa vor Plads.

Alle Englændernes Skud traf, og det tvang os til at forlade Geledderne; Menneskene er virkelig ingen Skanse-pæle, der lader sig skyde uden at kny.

Et stort Antal var altsaa traadt ud af Rækkerne, da Tusinder af Englændere rejste sig op af Byggen og skød paa os lige i Nærheden, hvilket anrettede et stort Blodbad. I hvert Sekund ilede andre Geledders Kammerater til Hjælp, og vi vilde sluttelig i Sværme have bredt os over hele Højden, hvis vi ikke pludselig havde hørt Raabet:

„Giv Agt, Kavalleri!“

Næsten øjeblikkelig saa vi en Masse røde Dragoner galloppere frem paa graa Heste; de kom som en Vind, og alle

de, der ikke fjærnede sig, blev uden Barmhjærtighed ned-sablede.

Man maa ikke tro, at disse Dragoner styrtede sig over vore Kolonner for at sprænge dem; de var for dybe og for massive; de red ned gennem vore Divisioner, sablede ned til højre og til venstre og drev deres Heste løs paa Flanken af Kolonnerne for at splitte dem; de dræbte mange Folk for os og bragte os i stor Uorden.

For at gøre Maalet fuldt begyndte deres paa ny samlede Tropper at skyde paa os og havde endogsaa den Dristighed at angribe os med Bajonetten. Kun de to første Geledder kunde forsvare sig. Det var virkelig afskyeligt, at vi var bleven opstillede paa slig en Maade.

Midt imellem vore Kolonner fulgte nu de røde Dragoner os ned i Dalen.

Vor Division havde været den, der forsvarede sig bedst; thi vi reddede vore Faner, medens begge de andre havde mistet to Ørne.

Paa den Maade marscherede vi altsaa videre midt igennem Snavset og mellem Skytset, som var opplantet til vort Forsvar, men hvis Besætning var nedsablet af Dragonerne. Vi løb ned fra alle Sider, Buche og jeg stadig sammen, og først efter ti Minutters Forløb kom vi atter saa vidt, at vi afdelingsvis i Nærheden af Chausséen kunde samles fra alle Regiment.

Medens vi trak Vejret, saa vi os tilbage og saa de røde Dragoner ride op af Højdedraget for at tage vort Batteri paa firsindstyve Kanoner; men nu var, Gud være lovet, Turen til at blive nedsablet kommen til dem. Kejseren havde langt borte fra set vort Tilbagetog; og da Dragonerne red frem, faldt som et Lyn to Regimenter Kyradserer i deres højre og et Regiment Landsenerer i deres venstre Flanke. Da vi saa dem, var de ogsaa allerede over Dragonerne. Vi hørte hvert Hug glide af paa Kyradserne og Hestenes Snøften. Vi saa i Hundrede Skridts Afstand, at Landsenerne hævdede og sænkede sig, vi saa Sablerne blinke, Menneskene krumme sig for at kunne stikke fra neden op efter,

Hestene rejse sig paa Bagbenene og vrinskende bide omkring sig; og derpaa saa vi, hvorledes Folk, traadte under Fødder af Hestene, forsøgte at rejse sig op og beskytte sig med Hænderne.

Hvor er disse Slag dog gruelige! — — Buche raabte til mig: „Mod!“ Jeg derimod følte, hvorledes Sveden strømmede ned over min Pande. Andre med Skrammer i Ansigtet og Øjnene fuld af Blod tørerede sig leende med Ansigtet og Øjnene fulde af Blod tørrede sig leende med vilde Miner.

I Løbet af ti Minutter var syv Hundrede Dragoner afvæbnede. Deres graa Heste løb omkring overalt med Bidslet mellem Tænderne. Nogle Hundreder af dem vendte tilbage til deres Batterier; men mere end en vaklede og holdt fast i Manken paa sin Hest.

Man skulde tro, at Menneskenes Liv intet kostede.

Endelig skulde Saint-Haie stormes; for enhver Pris maatte man tiltvinge sig Adgang til den store Landevej ved at trænge gennem Fjendens Centrum. Den første Gang var vi slaaet tilbage, men Slaget var nu i Gang, man kunde ikke mere trække sig tilbage.

Efter Kyradserernes Angreb maatte vi have nogen Tid for at ordne os. — Slaget vedblev ved Hougemont; til højre for os begyndte Kanontordenen paany; der var opstillet to Batterier for at rense Chausséen bag Haie-Sainte, hvor Landevejen strækker sig op ad Højdestrækningen. Enhver saa, at Angrebet skulde rettes derimod.

Vi ventede med Geværet i Armen, da Buche henimod Klokken tre sagde, idet han saa op ad Landevejen bag os:

„Der kommer Kejseren!“

Og andre i Geledderne gentog:

„Der kommer Kejseren!“

Krudtrøgen var saa tyk, at man næppe paa den lille Høj ved Rassomme kunde se den gamle Gardes Bjørneskindshuer. Jeg havde vendt mig om for at se Kejseren; men vi kendte snart Marskal Ney med fem eller seks Officerer af Generalstaben; han kom fra Hovedkvarteret og sprængte i Galop over Marken direkte hen til os. Vi stod

med Ryggen vendt imod ham. Vor Bataillonskommandør red ham i Møde. Vi hørte dem tale, men kunde paa Grund af den Larm, der fyldte vore Øren, ikke forstaa et Ord.

Marskallen red straks hen for Fronten af vor Bataillon og trak Kaarden. Siden den store Mønstring ved Aschaffenburg havde jeg ikke set ham saa nær; han syntes ældre og magrere, men det var endnu stadig den samme Mand. Han saa paa os med sine graa Øjne, og man skulde tro, at han saa paa os alle sammen; thi hver bildte sig ind, det var paa ham, hans Øjne hvilede. — Efter et Øjebliks Forløb strakte han sin Kaarde ud mod Haie-Sainte og raabte til os:

„Vi vil storme Mejerigaarden! ... I kan nok indtage den allesammen ... Det er Slagets Knudepunkt ... Jeg vil selv anføre jer. Bataillon, slut op i Gelederne, venstre om!“

Vi marscherede i Stormskridt. Paa Chausséen lod man os kompagnivis rykke frem i tre Geledder; jeg befandt mig i andet. Marskal Ney red foran med begge Majorer og Kaptajn Florentin; han havde atter stukket sin Kaarde i Skeden. Geværkuglerne peb i hundredevis, Kanonaden ved Hougemont dundrede bag os, det tonede som en mægtig Klokke, og ved hvert Skridt sank saa en, saa en anden af Kammeraterne om, og vi skred hen over dem.

To eller tre Gange vendte Marskallen sig om for at se, om vi marscherede godt sammensluttede; han havde en saa rolig Mine, at jeg ligesom fandt det helt naturligt ikke at være bange; hans Mine indgød enhver Tillid. Enhver af os tænkte:

„Ney er hos os ... Fjenderne er fortabte!“

Vi marscherede langs et Hegn; bag dette Hegn knaldede vore Tirailleurers Ild; thi første Brigade af Divisionen Aix havde ikke forladt Frugthaven. Da den saa os rykke frem ad Landevejen, begyndte den at raabe: „Kejseren leve!“ Og da nu de Tyske rettede hele deres Geværild mod os, trak Marskal Ney sin Kaarde og raabte med fuldtonende Stemme:

„Fremad!“

Midt i Kruttdampen sprængte han hurtig fremad med et Par Officerer. Vi løb alle, beredte til Skud og med Patrontasken dinglende paa Ryggen. Langt bag ved os blev givet Signal til Angreb, vi saa nu ikke mere til Marskallen; og først ved et Skur, der skilte Haven fra Landevejen, opdagede vi ham holdende til Hest foran Porten. Det saa ud, som havde allerede andre haft til Hensigt at storme Porten; thi Hobe af Døde, Bjælker, Brosten og Grus var op-taarnet lige ud til Midten af Landevejen. Fra alle Bygnin-gens Skydehuller fløj Kugler; vi lugtede kun den tykke, kvalmende Krudtrøg.

„Slaa mig den ind!“ befalede Marskallen, hvis Ansigt var fuldstændig forandret.

Og vi kastede allesammen — femten, tyve — vore Ge-værer, løftede Bjælkerne og stødte dem mod Porten, der drøned som en hul Torden. Man skulde tro, den maatte falde sammen ved hvert Stød. Gennem Spalterne saa vi, at der var ophobet Brosten derinde. Den var gennemhullet. Hvis den faldt, vilde den have knust os; men Raseriet gjorde os blinde. Vi lignede ikke mere Mennesker. Den ene havde ingen Chako, den anden var Uniformen revet i Stykker paa næsten til Skjorten, Blodet flød os ned over Hænderne, ned ad Benene, og ved Geværildens Rullen, ved Kanonskuddene sprang Brostenene rundt om højt i Vejret.

Jeg saa mig omkring, men saa hverken Buche eller Zebede, i det hele taget ingen af Kompagniet; Marskallen var ogsaa reden videre.

Vor Forbitrelse fordobledes, og vi vedblev at dundre med Bjælkerne paa Porten; vi blev næsten latterlige af Raseri, da vi indsaa, at vi ikke kunde støde denne Port ind, og saa klang pludselig midt i Gaarden Raabet: „Leve Kejseren!“ Enhver kunde forstaa, at vore Tropper var i Mejeriet; vi kastede hurtigt Bjælkerne, tog igen Geværerne og sprang gennem Breschen ind i Haven for at se, hvor de andre var trængt ind. Det var sket fra Bagsiden gennem

en Dør, som førte ind i en Lade. Vi trængte ind bag efter hinanden som en Skare Ulve. Det Indre af den gamle Bygning var fuldt af Hø- og Halmlofter, og Staldene med deres Straatag lignede en af disse Reder fulde af Blod, hvor Spurvehøgen har holdt Hus.

Paa en stor Mødding midt i Gaarden stødte vi de Tyske ned; over deres Læber fløj vilde Skrig og Forbandelser.

Jeg gik paa Lykke og Fromme gennem dette Blodbad. Jeg hørte nogen raabe: „Josef, Josef!“ og jeg saa mig omkring og tænkte: „Det er Buche, som kalder paa mig.“ I samme Øjeblik saa jeg ham henne ved en Stalddør kæmpe mod fem eller seks af vore. Jeg saa samtidig Zebede, thi vort Kompagni befandt sig i denne Krog; og medens jeg ilede Buche til Hjælp, raabte jeg:

„Zebede!“

Derpaa banede jeg mig Vej gennem Trængslen og spurgte Buche:

„Hvad er der i Vejen?“

„De vil nedsable mine Fanger!“

Jeg sprang hen ved hans Side. I deres Raseri ladede de andre deres Geværer for at dræbe os. Det var Voltigeurer fra den anden Bataillon. Zebede kom med nogle flere Mænd af Kompagniet, og uden at vide, hvad der foregik her, greb han en af de skrækkeligste i Struben og raabte:

„Jeg hedder Zebede og er Sergent ved det 6te lette Regiment ... Efter Slaget kan vi afgøre den Sag imellem os.“

Nu gik de andre bort, og Zebede spurgte mig:

„Hvad er der i Vejen, Josef?“

Jeg sagde ham, at vi havde Fanger, og øjeblikkelig blev han hvid som et Lagen af Vrede imod os. Derefter traadte han ind i Stalden og saa en gammel Major, der tavs holdt Grebet af sin Sabel hen imod ham, og en ung Soldat, der sagde paa Tysk:

„Skænk mig Livet, Franskmand ... Dræb mig ikke!“

I et saadant Øjeblik, hvor Skrigene af dem, man havde dræbt, endnu opfyldte Gaarden, blev Zebedes Hjærte pludselig omvendt. Han sagde til dem:

„Det er godt ... Jeg tager jer med som mine Fanger.“

Han gik sin Vej og trak Døren til. Fra det Øjeblik og indtil der blev slaaet Generalmarsch, veg vi ikke fra Stedet. Da nu Mandskabet atter stod i sluttet Række, meldte Zebede Kaptajn Florian, at vi havde en Major og en Soldat som Fanger. Han lod dem komme. Vaabenløse gik de over Gaarden, og sammen med tre eller fire andre blev de spærret inde i et Værelse; det var hele Resten af to Batailloner fra Nassau, hvem det var blevet overdraget at forsvare Haie-Sainte.

Medens dette foregik, var to andre nassauske Batailloner, der skulde komme deres Kammerater til Hjælp, bleven nedsablede af Kyradsererne udenfor, saa vi i dette Øjeblik havde Sejren inde. Vi var Herrer over Englændernes vigtigste Udenværker, vi kunde nu udføre store Angreb fra dette Centrum, vi kunde afskære Fjenden fra Hovedlandevejen til Bryssel og jage ham tilbage til Soignes Skoven med dens daarlige Veje. Vi havde haft Besvær nok; men Slagets Hovedsag var nu afgjort. Under god Dækning kunde vi to Hundrede Skridt fra Englændernes Linje styrte løs paa dem, og uden at rose os er jeg overbevist om, at vi, paa begge Sider understøttet af vort Kavalleri, vilde have gennembrudt deres Linje ved et Bajonetangreb; vi behøvede kun en Time for at samle os og derpaa afgøre det hele i en Haandevending.

Men medens vi saaledes var opfyldt af lutter Glæde, medens Officerer og Soldater, Trommeslagere og Trompetere endnu dvælede mellem hverandre paa Ruinhoben og kun tænkte paa at trække Vejret og samle Kræfter, saa udbredte sig pludselig den Efterretning: Prøjserne kommer, de vil falde os i Flanken, og vi løber Fare for at blive omringet af Stridskræfter, der er os mere end dobbelt overlegne.

Det var en skrækkelig Efterretning. Desuagtet sagde flere Kammerater, som ikke havde sund Fornuft:

„Desto bedre! Lad kun Prøjserne komme, saa vil vi snart tilintetgøre dem allesammen!“

XX.

Næsten straks efter Underretningen om Prøjsernes Ankomst blev der slaaet Generalmarsch; Bataillonerne skilte sig fra hverandre; vor tillige med en anden fra Brigaden Quiot blev tilbage til Dækning af Haie-Sainte, og alle de øvrige sluttede sig til General Erlons Korps, som paany rykkede frem i Dalen og søgte at overmande Englænderne paa den venstre Flanke.

Begge vore Batailloner skyndte sig at tilstoppe Døren og Breschen saa godt som muligt med Bjælker og Brosten. Ved alle de Skydehuller, som Fjenden havde anbragt ud mod Frugthaven og Landevejen, blev opstillet Folk i Baghold.

Ovenpaa en Stald i Hjørnet af Mejerigaarden, tusind eller tolv Hundrede Skridt fra Hougemont var Zebede, Buche og jeg opstillet tilligemed Resten af Regimentet. Efter at vi havde posteret os, saa vi gennem Skydehullerne i Muren vor Slaglinje, den store Landevej fra Bryssel til Charleroi, de smaa Mejerier, Belle-Alliance, Rassomme og Gros-Caillou, den gamle Garde med Geværer i Armen tværs over Chausséen, Generalstaben paa en lille Høj til venstre, og i længere Afstand, men i samme Retning bag ved Kløften ved Planchenois, den hvide Kruttdamp, som løftede sig over Træerne og uophørligt fornyedes; det var Prøjserne, der angreb.

Senere har vi faaet at vide, at Kejseren havde udsendt

ti Tusind Mand under Kommando af Lobau for at opholde dem.

Kampen var begyndt; men den gamle saavel som den unge Garde, Milhauds og Kellermans Kyradserer og de unge ridende Jægere under Befaling af General Lefevre-Desnouettes, kort sagt, hele vort prægtige Kavalleri forblev i deres Stilling; det store, det egentlige Slag var stadig rettet mod Englænderne.

Englændernes Stilling syntes mig endnu fastere end om Morgenens; og da det allerede én Gang var mislykket for os med Angrebet paa deres venstre Fløj, fordi Prøjserne havde angrebet os i Flanken, saa fik jeg for første Gang den Tanke, at vi ikke var sikre paa at vinde Slaget. Jeg forestillede mig — hvis vi ulykkeligvis skulde tabe — vor vilde Flugt mellem to Arméer, den ene foran os og den anden i Flanken, det andet Indfald i Frankrig, Tvangskontributionen, Fæstningernes Belejring, Emigranternes Hjemkomst og Hævnen.

Jeg følte, at disse Tanker fik mig til at blegne.

I dette Øjeblik hævede Raabet: „Kejseren leve!“ sig fra Tusinder af Struber bag os. Buche befandt sig i et Hjørne af Loftet ved min Side. Han raabte med Kammeraterne: „Kejseren leve!“, og da jeg bøjede mig frem over, saa jeg hele vor højre Fløjs Kavalleri: Milhauds Kyradserer, Landsenererne og Jægerne fra Garden, over fem Tusind Mand, som rykkede frem i Trav; de red skraas over Chausséen og spredte sig i Dalen mellem Hougemont og Haie-Sainte. — Jeg forstod, at de vilde angribe de engelske Karréer, og at vor Skæbne var afhængig deraf.

Midt gennem Krudtrøgen saa jeg, hvorledes de engelske Kanoner forlod deres Kanoner og flygtede med Forspand, og næsten øjeblikkelig stormede vore Kyradserer ind paa Karréen, hvis Ild zigzagformig blev synlig langs hele Højderyggen. Nu hørtes der blot en voldsom Larm, Klageskrig, en uendelig Klirren, Vrinsken, fra Tid til anden en Salve, derpaa ny Skrig, ny Larm, ny Støvregn. Og i den tætte Røg, der væltede ind over Mejerigaarden, fløj tyve

Heste med flyvende Manke forbi, medens andre slæbte deres Ryttere med sig med Benene hængende i Stigbøjlerne.

Ved hvert nyt Angreb skulde man have troet, de maatte sprænge dem alle sammen, men saa snart Trompeteren blæste til Samling, saa snart Eskadronerne forfulgt af Kar-dætskskud galopperede i broget Mængde mellem hverandre tilbage for at ordne sig ved Enden af Plateauet, saa man stadig den lange røde Linje staa i Krudtdampen, ubevægelig ligesom en Mur.

Englænderne var gode Soldater. — Men man maa ogsaa huske paa, at Blücher med tresindstyve Tusind Mand kom dem til Hjælp, og at denne Tanke naturligvis gav dem Mod.

Aftenen nærmede sig ... Den store Valplads bag os tømtes lidt efter lidt ... Endelig var den store Slette, hvor vi Natten forud havde været lejret, ganske tom, og dernede blev den gamle Garde staaende paa Landevejen med Geværer i Armen, mens alle var afmarscheret, til højre mod Prøjserne, lige ud mod Englænderne.

Vi saa paa hverandre fulde af Skræk.

Det var allerede mørkt, da Kaptajn Florian kom til Syne øverst paa Trappen; han støttede sig med begge Hænder paa Trinene og raabte til os med alvorlig Stemme:

„Soldater! Timen er kommen til at sejre eller dø!“

Jeg erindrede mig, at disse Ord stod i Kejserens Proklamationer, og vi steg ned, den ene efter den anden. Det var endnu ikke helt Aften, men i den øde Gaard skumrede det, og Ligene paa Møddingen og langs Murene var allerede stive.

Kaptajnen ordnede os paa højre Side af Gaarden. Majoren ved den anden Bataillon ordnede sit Mandskab paa den venstre Side; vore Trommer gav for sidste Gang Genglyd i den gamle Bygning, og vi marscherede gennem den lille Bagdør i Haven; vi maatte bukke os for at komme igennem.

Udenfor var Havemurene som bortblæste. De Saarede, der laa langs Ruinerne af dem, forbandt deres Saar. En

Hovedet, en anden Benene eller Armene; en Marketender-ske med sin Karre og sit Æsel og med en stor flad Straahat paa Ryggen, holdt sig ligeledes skjult i denne Krog; jeg ved ikke, hvad de Ulykkelige tænkte at gøre; flere af Træthed styrtede Heste, med hængende Hoveder og besudlede af Smuds og Blod, lignede gamle Øg.

Hvilken Forskel fra i Morges! Da ankom Kompagnierne visselig ogsaa halv tilintetgjorte, men det var dog Kompagnier.

Nu nærmede Opløsningen sig; tre Dage havde været tilstrækkeligt til at hensætte os i samme Tilstand som ved Leipzig efter Forløbet af et Aar. Resten af vor Bataillon og den anden dannede tilsammen kun én Linje i god Orden, og jeg maa ærlig tilstaa, at vi blev grebne af Uro.

Naar Menneskene ikke har spist noget siden Dagen i Forvejen, naar de har kæmpet hele Dagen, og naar de ved Nattens Frembrud, efter at have opbudt alle deres Kræfter, ryster af Sult, og Skrækken oven i Købet griber dem, saa selv de modigste taber Haabet, saa er saadanne ulykkelige Tilbagetog som det, vi maatte lide, ikke til at undgaa.

Og trods alt det, var vi dog endnu ikke besejrede; endnu stadig holdt Kyradsererne paa Plateauet; midt igennem Tumulten og Kanontordenen skingrede Raabet:

„Garden kommer!“

Ja, Garden kom ... den kom endelig! Allerede langt borte fra saa vi paa Landevejen deres Bjørneskindshuer rykke frem i god Orden.

Vi saa alle til, da Garden kom marscherende i Skridt fra Landevejen. Atter anførte Ney dem, ligesom han ogsaa havde anført Kyradserernes Angreb. Kejseren vidste godt, at ingen var i Stand til som Ney at føre Garden an; han skulde blot have sendt dem en Time tidligere, da vore Kyradserer var i Lag med Karréerne; den Gang vilde alt have være vundet. Men Kejseren elskede sin Garde som Kød af sit eget Kød.

Derfor havde han ventet saa længe med at afsende den. Han haabede, at Kavalleriet, anført af Ney, vilde sprænge

alle Karréerne, eller at Grouchys to og tredive Tusind Mand, tiltrukken af Kanonernes Torden, vilde komme til, og disse vilde han da sende i Stedet for sin Garde; tredive eller fyrretyve Tusind Mand kan nemlig erstattes ved en ny Udskrivning, medens man for atter at faa en ny Garde maa begynde med at være fem og tyve Aar og tilkæmpe sig halvtredsindstyve Sejre. Det bedste, solide og staalsatte, som da bliver tilbage, det er Garden.

Naa ... de kom ... vi saa dem. Ney, den gamle Friant, og tre eller fire andre red foran. Vi havde kun Øje for dem; de øvrige, Kanontordenen, Geværilden, de Saaredes Skrig, alt var glemt. Men det varede ikke ret længe; thi Englænderne havde ogsaa forstaaet, at dette var Hovedslaget. De skyndte sig at trække alle deres Stridskræfter sammen for at modtage dem.

Vi havde ment, at paa vor venstre Side var Valpladsen tom; der blev ikke skudt mere, om det nu var af Mangel paa Munition, eller Fjenden formerede sig i en ny Slagorden. Til højre derimod, ad Frichemont til, fordobledes Kanonaden; derhen syntes hele Kampen at være forlagt, og ingen vovede at tilstaa for sig selv: „Det er Prøjserne, som angriber os ... en Armé mere, som vil tilintetgøre os!“ Nej, denne Tanke forekom os altfor frygtelig; da kom pludselig en Generalstabsofficer galopperende som et Lyn og raabte:

„Grouchy! ... Marskal Grouchy kommer!“

Lige i dette Øjeblik overskred Gardens fire Batailloner Chausséen til venstre for at marschere op bag ved Frugthaven og begynde Angrebet.

Hvor ofte har jeg ikke senere forestillet mig dette Angreb i Mørket, og hvor ofte har jeg ikke hørt fortælle om det af andre. Naar man hører saadanne Historier, skulde man tro, at Garden havde været alene, at den var rykket frem som en Linje af Skansepæle og alene havde udholdt Kardætskilden. Men det gik alt sammen for sig i den største Uorden; vor hele Armé var med i dette forfærdelige Angreb, hele Resten af venstre Fløj og af Centrum var

med, alt det af Kavalleriet, der endnu efter seks Timers Kamp var tilovers, alt, hvad der endnu kunde holde sig oprejst og kunde løfte Armene; Reilla's Infanteri, vi fra Haie-Sainte, alt, som endnu levede og ikke vilde lade sig nedsable, var med i Angrebet.

Lad blot ingen sige, at vi er blevne grebne af en panisk Skræk og fejgt vilde have flygtet; thi det er ikke sandt! Da Rygtet lød, at Grouchy kom, saa rejste selv de Saarede sig og stillede sig i sluttet Række, man skulde næsten tro, at et Vindpust havde givet de Døde Liv; alle disse saarede Stakler med forbundet Hoved, Ben eller Arme i pjaltede og af Blod gennemvaaede Klæder, som havde ligget udstrakte bag Haie-Sainte, alle, som blot var i Stand til at sætte den ene Fod foran den anden, sluttede sig nu til Garden, der marscherede forbi, og hver en af os skød sin sidste Patron af.

Stormmarschen lød, vore Kanoner havde igen begyndt at tordne.

Paa Højderyggen var alt endnu stille; Rækker af engelske Kanoner blev forladte, man skulde have troet, de øvrige var kørt bort, og først da Bjørneskindshuerne begyndte at hæve sig over Plateauet, forkyndte fem eller seks Kardætskskud, at man ventede os.

Man kan forestille sig, at alle disse Englændere, disse Tyskere, disse Belgiere, disse Hannoveranere, alle disse Folk, som vi om Morgenens havde nedsablet og nedhugget, atter havde ordnet sig bag deres Linjer, og at vi nu maatte rykke ind paa Livet af dem. Mange Saarede trak sig i dette Øjeblik tilbage, og Garden, over hvilken Størstedelen af denne Plaskregn af Kugler udgød sig, rykkede næsten alene gennem Geværilden og Kardætskskuddene, idet de nedhuggede alt, hvad der kom i Vejen for dem; men de sluttede sig tættere og tættere sammen og tog synligt af. Efter tyve Minutters Forløb var alle beredne Officerer berøvet deres Heste; Garden gjorde endelig Holdt foran en saa forfærdelig Geværild, at vi, to Hundrede Skridt bag

ved dem, ikke kunde høre vore egne Skud og troede, at vort Krudt kun fattede af.

Nu rejste sig paa en Gang hele den fjendtlige Masse foran os til højre og til venstre, og deres Kavalleri paa Flanken styrtede løs paa os. De fire Gardebatailloner, der fra tre Tusind Mand var smeltede sammen til tolv Hundrede, kunde ikke udholde et saadant Angreb og trak sig langsomt tilbage, medens vi forsvarede os med Geværskud og Bajonetstik.

Vi havde set skrækkelige Kampe; men denne var den værste!

Da vi ankom til Randen af Højderyggen for at marschere ned, saa var nede paa Sletten, hvor det allerede var næsten mørkt, alt i Uorden og i vild Flugt; en eneste Gardebataillon i Karré i Nærheden af Mejerigaarden og noget længere borte tre andre Batailloner og en Gardekarré paa Korsvejen ved Planchenois blev staaende som Bygninger ved en Oversvømmelse, der river alt andet med sig! — Alt flygtede: Husarer, ridende Jægere, Kyradserer, Artilleri, Infanteri i broget Forvirring mellem hverandre, som en Armé af Barbarer.

Hvad er der vel mere at sige? Det var fuldstændig Opløsning. Vi var omringede overalt. Englænderne drev os ned i Dalen, og i Dalen modtog Prøjserne os. Vore Officerer, vore Generaler, ja, Kejseren havde ikke mere nogen anden Udvej end at begive sig ind i en Karré; og saa blev der bag efter sagt om os arme Djævlé, at vi var blevne grebne af en panisk Skræk. Aldrig har jeg hørt en lignende Uretfærdighed.

Jeg løb med Buche og fem eller seks Kammerater henimod Mejerigaarden, Granaterne slog ned rundt omkring os, og vi kom som forstyrrede ud i Nærheden af Landevejen, da allerede Englænderne til Hest jog forbi i strakt Karriere og tilraabte hverandre:

„Ingen Naade! Ingen Naade!“

I dette Øjeblik begyndte Gardekarréen at trække sig

tilbage, den fyrede til alle Sider for at holde de Ulykkelige borte, som vilde flygte ind i den; Officerer og Generaler var de eneste, der havde Lov til at redde sig paa denne Maade.

Jeg tænkte slet ikke paa Katharine eller paa Hr. Gulden eller paa Pfalzburg. Endnu den Dag i Dag forbavses jeg over, at vi ikke tyve Gange blev nedsablede paa Landevejen af Englænderne eller Prøjserne. De antog os maaske for Tyske, maaske løb de ogsaa efter Kejseren — de haabede at fange ham.

Vi maatte flygte til højre ind i Markerne; der holdt endnu den sidste Gardekarré Stand mod Prøjserne, men det varede ikke længe, tyve Minutter senere oversvømmede de prøjsiske Jægere Landevejen for at tage dem til Fange, som blev tilbage eller flygtede enkeltvis. Man skulde næsten tro, at denne Landevej var en Bro, og at alle de, der ikke fulgte Landevejen, blev grebne af Brændingen.

Da vi gik ned i Kløften ved Passe-Arant, jog en fem, seks prøjsiske Husarer henimod os og opfordrede os til at overgive os; hvis vi havde løftet Kolberne imod dem, saa vilde de have nedsablet os, men vi lagde Geværet til Kinden, og da de saa, vi ikke var saarede, red de videre. Fra Landevejen hørtes en Larm, en Skrigen og en Tumult, som maatte være hørlig mindst to Mil borte; hylende, larmende, grædende og vrinskende slæbte Kavalleri, Infanteri, Artilleri, Feltlazareth og Bagage sig afsted. Ikke en Gang ved Leipzig har jeg set et lignende Skuespil. Maanen stod op over Skovene ved Planchenois; den belyste alle disse Chakoer, Bjørneskindshuer, Hjælme, Sabler, Bajonetter, væltede Krudtvogne og fastkørte Kanoner, og fra Minut til Minut tog Forvirringen til. En klagende Jamren bredte sig fra den ene Ende af Rækkerne til den anden, den svulmede i Vejret, sænkede sig og fortonede i det fjerne som et Suk.

Vi troede alle, at Kejseren var falden med den gamle Garde — det forekom os saa naturligt.

Det prøjsiske Kavalleri kom sprængende i fuld Galop,

med højt svungen Sabel, og de raabte: „Hurra!“ De lod til at ville eskortere os og nedsable alt, som fjærnede sig fra Landevejen, de tog ingen Fanger og angreb ingen Kolonner; nogle Geværskud faldt til højre og til venstre. Langt borte i Mørket saa vi nogle røde Flammer. Det var Mejeriet Caillou, der brændte.

Vi tog længere Skridt. Træthed, Sult og Fortvivlelse bemægtigede sig Flygtningerne, vi ønskede at dø, og dog var det Haabet om at redde Livet, der opretholdt os. Medens vi gik, sagde Buche til mig:

„Josef, vi holder sammen! Jeg vil aldrig forlade dig.“

Jeg svarede ham:

„Vi vil dø sammen... Jeg kan ikke længere holde mig oprejst ... det er altfor skrækkeligt ... Det vilde være bedre at lægge sig ned.“

„Nej, ... lad os gaa!“ svarede han. „Prøjserne tager ingen Fanger. Se dig om ... Uden Barmhjærtighed slaar de alle ned, ligesom vi gjorde ved Ligny.“

Mørke og nedslaaede fulgte vi med tusind andre Retningen af Landevejen og gjorde undertiden omkring i Massevis og sluttede os sammen for at give Ild, naar vi syntes, en prøjsisk Eskadron kom os for tæt paa Livet. Vi var endnu de stærkeste. Fra Tid til anden traf vi paa Kanoner, Krudtvogne osv., som var ladet tilbage. Til højre og til venstre var Grøften fyldt med Tornystre, Patrontasker, Geværer og Sabler, som man havde kastet fra sig for at komme hurtigere afsted.

Men endnu skrækkeligere var Feltlazarettets store Vognrækker, som fyldte med Saarede holdt midt paa Vejen — Kuskene havde skaaret Skaglerne over; af Frygt for at blive taget til Fange havde de reddet sig med Hestene. — Endnu den Dag i Dag, naar jeg tænker paa disse halvdøde Ulykkelige, ser jeg dem for mig, hvorledes de med nedhængende Arme og fortvivlet Mine saa paa os, da vi strømmede forbi. Endnu efter 50 Aars Forløb gyser det i mig ved Tanken.

Det, som mest bedrøvede mig og sønderrev mit Hjærte

ved denne vilde Flugt, var, at foruden os saa jeg ikke en eneste Mand af vor Bataillon. Jeg sagde til mig selv: „De kan dog vel ikke alle være døde!“ og jeg udbrød:

„Jean, hvis jeg fandt Zebede, saa vilde det gengive mig mit Mod!“

Han svarede ikke noget herpaa, men sagde:

„Lad os søge at frelse os, Josef! Hvis jeg er saa lykkelig at gense Harburg, skal jeg aldrig mere beklage mig over at maatte spise Kartofler ... Nej, nej, Gud har straffet mig ... Jeg vil være tilfreds, naar jeg med Spaden paa Skulderen kan gaa paa Arbejde i Skoven. Men jeg vil ikke vende tilbage som Krøbling, saa jeg som saa mange andre skal blive tvungen til at tigge mit Brød paa Landevejen. Lad os se til at komme helskindet herfra.“

Da Klokken var halv elleve, var vi ikke langt fra Genappe, et forfærdeligt Skrig tonede os i Møde. Da der midt paa Landevejen var tændt en Straaild for at lyse op, saa vi Husene og Gaderne derovre saa fulde af Bagage og Folk, at man ikke kunde trænge sig et Skridt fremad. Vi indsaa øjeblikkelig, at Prøjserne kunde komme hvert Minut med deres Kanoner, og at det derfor vilde være bedre for os at gaa udenom Byen end blive fangne sammen med hele Massen derinde. Derfor gik vi gennem Kornet sammen med mange andre. Vi vadede i Vand til Bæltestedet gennem Thyfloden og ankom ved Midnatstid til Quatre-Bras.

Vi havde gjort vel i at undgaa Genappe; thi vi hørte allerede Prøjsernes Kanonskud og Geværild i Retning deraf. Vi saa ogsaa mange Flygtninge komme ad Landevejen: Kyradserer, Landsenerer og ridende Jægere, alle sammen i fuld Galop.

Sulten pinte os forfærdeligt. Vi tænkte nok, at alt forlængst var opspist i disse Huse; men vi gik ind alligevel. Gulvet var bedækket med Halm, hvorpaa Saarede laa udstrakte. Næppe havde vi aabnet Døren, før de alle begyndte at skrike ... Og før at sige Sandheden var Lugten saa skrækkelig, at vi skyndte os ud og gik videre ad Vejen til Charleroi.

Det var et herligt Maaneskin. I Kornet laa en Del Døde, som ikke var blevne jordede. Buche gik hen til en Fure, hvor der ikke tyve Skridt fra os laa tre eller fire Englændere oven paa hverandre. Jeg spurgte mig selv, hvad han vilde blandt disse døde, da jeg saa ham vende tilbage med en Feltflaske af Blik. Han holdt den for Øret og rystede den, idet han sagde til mig:

„Josef, den er fuld!“

Men førend han tog Proppen af, dyppede han den i en Grøft fuld af Vand, aabnede den derpaa, drak og sagde:

„Det er Brændevin!“

Han rakte den derpaa til mig, og jeg drak ogsaa.. Jeg følte, hvorledes Livet vendte tilbage i mine Lemmer, og jeg gav ham Feltflasken halvfuld tilbage, medens jeg priste Herren for den gode Tanke, han havde indgivet os.

Vi saa os omkring til alle Sider for at se, om ikke ogsaa de Døde skulde have Brød hos sig. Men da Tumulten tiltog, og vi ikke var talrige nok til at gøre Modstand mod Projserne, hvis de skulde omringe os, saa marscherede vi fulde af Kraft og Mod videre. Den Smule Brændevin, vi havde faaet, viste os allerede alt i det skønneste Lys; jeg sagde:

„Jean, det skrækkeligste ligger nu bag os; vi vil endnu en Gang gense Pfalzburg og Harburg, vi er paa god Vej, der fører os til Frankrig. Hvis vi havde sejret, saa skulde vi have marscheret endnu videre, lige ind i Hjærtet af Tyskland. Saa skulde vi have slaaet Østrigerne og Russerne med, og kom vi derfra med hele Lemmer, saa vilde det maaske blive som Veteraner med hvidt Haar for at ligge i Garnison i Petit-Pierre eller et andet Sted.“

Alle Slags slemme Tanker fo'r mig gennem Hovedet; men desuagtet marscherede jeg fremad med større Mod, og Buche sagde:

„Det er fornuftigt af Englænderne at have Feltflasker af Blik; havde jeg ikke set Blikket lyse i Maaneskinnet, saa var det aldrig faldet mig ind at se efter dem.“

Klokken kunde vel omtrent være et, og vi ansaa os allerede for reddede, da Buche sagde til mig:

„Josef ... der er Prøjserne!“

Da jeg saa mig om, opdagede jeg fem eller seks brune Husarer fra samme Regiment, som Aaret i Forvejen havde nedsablet Klipfel; det forekom mig at være et slemt Tegn.

„Er dit Gevær ladt?“ spurgte jeg Buche.

„Ja.“

„Godt, saa lad os vente ... Vi maa forsvare os ... Jeg overgiver mig ikke.“

„Jeg lige saa lidt,“ svarede han, „jeg vil hellere dø end lade mig føre i Fangenskab.“

Samtidig raabte de prøjsiske Officerer til os:

„Læg Vaabnene ned!“

I Stedet for at vente som jeg, skød Buche en Officer midt i Brystet.

Nu faldt de andre over os. Buche fik et Sabelhug, som spaltede Chakoen, men med et Bajonetstik dræbte han den, der havde saaret ham. Der var altsaa kun tre tilbage. Jeg havde mit Gevær ladt. Buche havde lænet sig med Ryggen mod et Nøddetræ; hver Gang Prøjserne, der havde trukket sig tilbage, rykkede frem, sigtede jeg paa dem; men ingen af dem vilde lade sig dræbe først. Og medens vi nu stod saaledes i afventende Stilling, Buche med fældet Gevær, jeg med Fingeren paa Aftrykkeren, hørte vi det galoppere paa Vejen; det indjog os Frygt, thi vi var bange for, at der kom endnu flere Prøjsere til; men det var nogle af vore Landsenerer. — Husarerne trak sig nu ind paa Marken til højre, medens Buche hurtig ladede sit Gevær igen.

Vore Landsenerer drog forbi, og vi skyndte os bag efter dem. En Officer, der var med, meddelte os, at Kejseren var ilet forud til Paris, og at Kong Jerome havde overtaget Overbefalingen over Arméen.

XXI.

Et stort Antal Kammerater og Saarede blev i Gosselies, men de fleste fortsatte dog deres Vej, og henimod Klokken ni begyndte vi at skimte Kirketaarnene i Charleroi, da vi pludselig en halv Mil foran os hørte Skrig, Jammerraab og Geværskud. Hele denne af Ulykkelige bestaaende uhyre Koloni gjorde Holdt og raabte:

„Byen lukker sine Porte! Vi kan ikke komme ind!“

Trøstesløshed og Fortvivlelse prægede sig paa alles Ansigter, men et Øjeblik senere udbredte sig det Rygte, at der nærmede sig en Tilførsel af Levnedsmidler, men at der ingen vilde blive uddelt. Nu traadte Raseriet i Angstens Sted, og langs hele Vejen hørtes det almindelige Skrig:

„Vi vil falde over dem, vi vil slaa de Skurke ihjel, der vil udsulte os! ... Vi er forraadte!“

De frygtsomste og mest nedslaaede begyndte at svinge Sablen eller lade Geværet og paaskyndte deres Skridt.

Vi forudsaa, at det vilde blive et sandt Myrderi, hvis ikke Kusken og Mandskabet, der ledsagede Vognene, viste sig medgørlige. Endogsaa Buche raabte:

„Vi maa slaa dem ned alle sammen! ... Vi er forraadte. ... Kom Josef! ... Vi vil hævne os!“

Men jeg holdt ham fast i Kraven og sagde til ham:

„Nej, Jean, nej! ... Vi har set mer end nok af Myrderiet ... Vi er komne heldigt derfra, nu vil vi ikke lade os slaa ihjel af Franskmænd her. Kom!“

Efter en halv Times Forløb kom vi til en øde Mejerigaard, med ituslaaede Vinduer, aabne Døre og store Hobe af sort Jord rundt om. Vi traadte ind i Stueetagen og raabte:

„Er her ingen?“

Vi slog med vore Kolber mod Møblerne og kastede alt hulter til bulter mellem hverandre, da en gammel Kone

krøb frem under et Køkkenbord, der dækkede for Indgangen til Kælderen. Hun sagde grædende:

„Aa Gud! Aa Gud! hav dog Barmhjærtighed med os!“

Huset var blevet udplyndret tidlig om Morgen. Hestene var blevne tagne, Manden var forsvunden, Tjenestefolkene flygtede. Jeg sagde saa til hende:

„De skal ikke være bange ... vi er ingen Uhyrer. Giv os blot en Stump Brød, ellers omkommer vi.“

Hun satte sig paa en Stol, foldede Hænderne i Skødet og sagde:

„Jeg har ikke mere. Aa Gud, de har jo taget alt, ... alt, ... alt!“

„Naa, saa vil vi selv søge efter noget,“ sagde jeg til Buche, og vi løb gennem alle Værelserne, vi traadte ind i Hestestalden. Vi saa intet, alt var udplyndret og ituslaaet.

Jeg vilde just gaa ud igen, da jeg i Halvmørket bag Døren fik Øje paa en hvid Pose, der hang paa Væggen. Jeg blev staaende og strakte Haanden ud efter den.

Buche saa paa mig ... Posen var tung ... med rystende Hænder aabnede jeg den ... den indeholdt to tykke, sorte Roer, et halvt, stenhaardt Brød, en stor Havesaks samt et Par Løg og lidt groft Salt i et Papir.

Vi spiste Brødet, hvor tørt det end var, vi spiste Roerne, Løgene og Saltet. Vi kunde have vedblevet at spise, og dog blev vi mætte! Vi knælede ned ved Bredden af Bækken og drak af de hule Hænder.

„Lad os nu gaa videre,“ sagde Buche, „og lad os lade Posen blive her.“

Jeg husker, at vi om Eftermiddagen Klokken tre gjorde Holdt foran en Smedje og bad om noget at drikke. Vi omringedes straks af Folk fra Landsbyen, og Smeden, en høj, solbrændt Mand, opfordrede os til at gaa ind i den overfor liggende Gæstgivergaard. Han vilde komme og drikke et Krus Øl med os.

Det vilde vi naturligvis gerne; thi vi havde været bange for, at de vilde tage os til Fange, men saa nu, at de var paa vor Side.

Det faldt mig ogsaa ind, at jeg endnu havde Penge i mit Tornyster, og at jeg nu kunde gøre Brug af dem.

Vi traadte altsaa ind i Gæstgivergaarden, som ikke var andet end en almindelig Kro. Gæstestuen fyldtes lidt efter lidt saa tæt med Mennesker, at vi ikke kunde trække Vejret. De vilde alle høre Nyheder.

Nu kom Smeden. Han havde taget sit Skødeskind af og trukket en lille blaa Bluse paa; da han traadte ind, saa vi straks, at fem eller seks andre pæne Borgere fulgte ham; det var Borgmesteren og Byraadsmedlemmerne dér i Byen.

De satte sig paa Bænken lige overfor os og trakterede os med surt Øl, saaledes som det bruges der paa Egnen. Da Buche forlangte Brød, kom Værtinden med et helt Brød og et stort Stykke Oksekød i en Skaal. Alle sagde til os: „Spis! Spis blot!“

Saa snart den ene eller den anden rettede et Spørgsmaal til os angaaende Slaget, udbrød Borgmesteren eller Smeden:

„Lad Menneskene dog først spise færdig! ... De ser jo, hvor forkomne de er.“

Da vi havde stillet vor Sult, spurgte de os, om det var sandt, at Franskmændene for nylig havde tabt en stort Slag. Først var det bleven dem meddelt, at vi var Sejrherrer; og nu udbredte det Rygte sig, at vi befandt os paa vild Flugt.

Vi forstod, at de havde hørt Tale om Ligny, og at det forvirrede dem. Jeg skammede mig over at maatte tilstaa dem vort Nederlag, og jeg saa paa Buche, der straks udbrød:

„Vi er forraadte ... Forræderne har udleveret vore Planer ... Arméen var fuld af Forrædere, der blot skulde skrike: „Redde sig, hvo som kan!“ Hvor kunde vi saa andet end tabe?“

Det er første Gang, at jeg hørte Tale om dette Forræderi, jeg havde nok hørt nogle Saarede raabe: „Vi er forraadte!“ men havde ikke lagt videre Mærke dertil; og

da Buche ved dette Middel drog os ud af Forlegenheden, var jeg baade tilfreds og forbavset derover.

Folkene var lige saa oprørte over dette Forræderi som vi. Vi maatte fortælle dem om Slaget. Buche fortalte, at Prøjserne var komne til ved Marskal Grouchys Forræderi, det forekom mig dog vel stærkt; men da de rørte Bønder lod bringe mere Øl og endog bød os Tobak og Piber, saa talte jeg tilsidst som Buche.

Klokken otte om Aftenen kom vi til en anden Landsby ved Navn Bonvigne. Vi var saa trætte, at vi næppe kunde staa paa Benene.

Vi troede nu at have Prøjserne bag os. Da jeg havde Penge, gik vi ind i en Kro og forlangte Nattekvarter. Jeg tog et Seksfranksstykke frem for at vise, at vi vilde betale; og jeg var bestemt paa i Morgen at skifte Klæder og lade mit Gevær, min Patrontaske og mit Tornyster blive tilbage for saa at vende hjem; thi jeg ansaa Krigen for endt og var lykkelig over at være kommen ud af den Historie med hele Lemmer.

Den Nat laa Buche og jeg i et lille Kammer, hvor Madonna og Jesubarnet stod i en Nische, og sov de retfærdiges Søvn.

I Stedet for næste Dag at fortsætte vor Vej følte vi os lykkelige over at kunne sidde paa en god Stol i Køkkenet rygende vor Pibe og med den dampende Gryde foran os, og vi sagde til hinanden:

„Vi vil blive her. Naar vi i Morgen har udhvilet os, køber vi to Par linnede Benklæder og to Bluser, skærer os to gode Stokke; og saa vender vi hjemad i smaa Dagsmarscher.“

Hvor henrykte og grebne var vi ikke over at tænke paa saa behagelige Ting.

Her i Kroen skrev jeg ogsaa til Katharine, Tante Grete og Hr. Gulden. Jeg skrev kort og godt:

„Jeg er reddet ... Takket være Gud! ... Jeg kommer. Af mit hele Hjærte kysser jeg jer Tusind og atter Tusind Gange.

Josef Bertha.“

Medens jeg skrev, priste jeg Herren; men endnu meget skulde der vederfares mig, før jeg igen gik op ad vor lille Trappe ved Hjørnet af Fouquetgade lige over „Røde Okse“. Er man først Soldat, saa skal man ikke skynde sig at tale om at være fri, for det gaar ikke saa let.

Jeg bragte mit Brev til Posten, og hele den Dag blev vi i Kroen: „Det gyldne Lam“.

Da vi havde spist godt til Aften, gik vi op for at gaa i Seng. Jeg sagde til Buche:

„Ikke sandt, Jean, det er noget andet at være sin egen Herre end at maatte lystre Appellen?“

Vi lo begge trods vort Fædrelands Ulykke — naturligvis tænkte vi ikke derpaa, ellers havde vi jo været nogle Skurke.

Endelig sov vi for anden Gang i vor gode Seng, da vi henimod Klokken fire blev vækkede paa en underlig Maade, nemlig af Trommehvirvler og Lyden af tunge Trin. Jeg stødte til Buche, og han sagde til mig:

„Jeg hørte det godt... det er Prøjserne, som er derude!“

Man kan tænke sig vor Skræk; men nogle Øjeblikke efter blev det endnu værre, thi der blev banket paa Døren til Kroen, den blev aabnet, og to Sekunder senere vrimlede den store Sal dernede af Folk. Der kom nogen op ad Trappen. Buche og jeg var staaet op; han sagde:

„Jeg forsvarer mig, hvis de vil tage mig til Fange!“

Jeg vovede slet ikke at tænke paa, hvad jeg skulde gøre.

Vi var næsten allerede paaklædte, og jeg haabede at kunne undfly i Mørket uden at blive kendt, da der blev banket haardt paa vor Dør. Der raabtes:

„Luk op!“

Vi var nødte til at lukke op.

En Infanteriofficer drivende af Regn, med den store blaa Kappe trukken stramt sammen over Epauletterne og fulgt af en gammel Sergent, der bar en Lygte, traadte ind. Vi saa, at det var Franskmaend. Officeren spurgte os barsk:

„Hvorfra kommer De?“

„Fra Mont-Saint-Jean, Hr. Løjtnant,“ svarede jeg ham.

„Fra hvilket Regiment er De?“

„Fra det sjette lette.“

Han betragtede Nummeret paa min Chako, der laa paa Bordet, og jeg saa samtidig paa ham. Han var ligeledes fra sjette lette.

„Fra hvilken Bataillon?“ spurgte han og rynkede Panden.

„Fra tredje.“

Buche, der var ganske bleg, sagde intet. Officeren betragtede vort Gevær, vort Tornyster og vore Patrontasker, der laa i en Krog ved Sengen.

„De er deserterede!“ udbød han.

„Nej, Hr. Løjtnant, vi var mellem de sidste, der omtrent Klokken otte forlod Mont-Saint-Jean.“

„Kom ned, det maa undersøges nøjere.“

Vi gik ned.

Officeren gik bag efter, Sergenten foran med Lygten.

Den store Sal dernede vrimlede af Officerer af tolvte ridende Jægerregiment og sjette lette. Majoren fra sjette Regiments fjerde Bataillon gik frem og tilbage, rygende paa en kort Pibe. De var allesammen vaade og overstængede af Smuds.

Officeren sagde nogle Ord til Majoren, der blev staaende og saa vist paa os med sine sorte stikkende Øjne. Han satte ikke noget venligt Ansigt op og forelagde os fem eller seks Spørgsmaal angaaende Afmarschen fra Ligny, om Landevejen ved Quatre-Bras og om Slaget. Han blinke med Øjnene og pressede Læberne sammen. De andre kom og gik med klirrende Sabler og agtede ikke paa Forhøret. Tilsidst sagde Majoren:

„Sergent ... disse to Mand træder ind i andet Kompagni.“

Han tog sin Pibe ned fra Kamingesimsen, og vi gik ud med Sergenten, glade over at være slupne for saa godt Køb; thi vi kunde risikere at være bleven skudt som Desertører. Sergenten førte os til en Lade, der laa to Hundrede Skridt borte ved Enden af Landsbyen. Ude paa Marken var der tændt Vagtblus. Folkene sov staaende og liggende. Det vedblev at regne tæt. Vi blev staaende i Hjørnet ved det gamle Hus og tænkte paa vort Uheld.

Den 30te befandt vi os Klokken ni om Morgenen ved Broen ved Saint-Maur. Samme Dag om Eftermiddagen Klokken tre trak vi omkring Paris og bivakerede paa et Sted, hvor der var Rigdom paa alt; jeg hørte, det var Vaugirard ved Vêjen til Versailles. Den 1ste Juli bivakerede vi paa et usigeligt skønt Sted ved Navn Meudon. Vi mærkede, at vi befandt os i Nærheden af Verdens skønneste By, og alligevel levede vi i Elendighed og Fare. Hjertet blødte i os. Folkene var gode; de elsker Soldaterne, kalder dem Fædrelandets Forsvarere, og de Stakler vilde kæmpe ved vor Side.

Ved Vaugirard havde Fjenden angrebet os henimod Klokken et om Middagen; til Midnat kæmpede vi for at forsvare vor Hovedstad. Folket hjalp os. De bar vore Saa-rede bort troda Prøjsernes Ild; Kvinderne sørgede for os.

Klokken fire om Morgenen angreb vi atter Prøjserne med et sandt Raseri og tilbagetog de Dagen i Forvejen tabte Stillinger. — Dette skete den 3dje Juli 1815. Hen paa Dagen kom Generalen til Syne og forkyndte en Vaabenstilstand. Vi tænkte, at denne Vaabenstilstand blev sluttet for at gøre Fjenden opmærksom paa, at hvis han ikke trak sig tilbage, saa vilde Frankrig rejse sig ligesom 1792 og tilintetgøre ham! Vi havde endnu slige Tanker; og da jeg saa Folket understøtte os, tænkte jeg paa Vaabenrejningen, som Fader Gulden altid fortalte os om.

Desværre var mange saa lede og kede af Napoleon og

Soldaterne, at de ofrede selve Fædrelandet for at blive af med ham. De skød al Skylden paa Kejseren og paastod, at uden ham vilde de fremmede hverken have haft Mod eller Magt til at komme; han havde udmattet os, og selv Prøjserne vilde have givet os større Frihed.

Folket talte som Hr. Gulden, men det havde hverken Vaaben eller Patroner.

Saa blev Vaabenstilstanden bekendtgjort; i Følge den skulde Prøjserne og Englænderne besætte Pariser Barriererne, medens den franske Armé maatte trække sig tilbage bag Loire.

Den Gang var alle redelige Folks Forbitrelse saa stor, at Vreden gjorde os rasende; nogle sønderbrød Geværerne, andre rev deres Uniformer itu, og alle Mennesker raabte:

„Vi er forraadte ... Vi er blevne udleverede ...“

De gamle Officerer stod der blege som Lig! ... Vi var nu mindre end intet; — vi var et erobret Folk.

Om to Tusind Aar vil der blive sagt, at Paris blev indtaget af Englænderne og Prøjserne ... Det er en evig Skam, men denne Skam hviler ikke paa os.

Den 5te Juli om Aftenen Klokken fem afmarscherede Bataillonen fra Vaugirard for at bivakere i Montrouge. Da vi saa, at Bevægelsen mod Loire tog sin Begyndelse, sagde hver især:

„Hvad er vi da egentlig? Skal vi adlyde Prøjserne? Skal vi marschere, fordi de ønsker at se os paa den anden Side Loire? Nej, nej, vi er forraadte, og vi vil gaa vor Vej. Det angaar ikke os mere. Vi har gjort vor Skyldighed. ... Vi vil ikke adlyde Blücher.“

Og samme Aften begyndte Flugten. Alle Soldater gik deres Vej, nogle til højre, andre til venstre. Mænd i Bluser og stakkels fattige Kvinder vilde tage os med hjem for at trøste os, men vi brød os ikke om Trøst. Jeg sagde til Buche:

„Lad os bare gaa. Lad os vende tilbage til Pfalzburg, til Harburg, optage vort gamle Haandværk og ernære os som redelige Mænd. Lad os bryde op!“

Vi var i Bataillon en femten Lothringere; vi forlod Mont-rouge, hvor Hovedkvarteret var og gik hjemad over Jory og Beroy. Nogle beholdt deres Uniform, andre havde Kap-per paa, og atter andre havde købt sig en Bluse.

Bag Saint-Mande i Nærheden af Vincennes stødte vi endelig paa Vejen til Straszburg. Det var tidlig om Morgen-en den 6te Juli, og fra nu af tilbagelagde vi regelmæssig tolv Timers Marsch hver Dag.

Jø længere vi kom frem, skilte snart en, snart en anden af Skaren sig fra os og blev tilbage i sin Landsby, saa Buche og jeg tilsidst var alene.

Vi saa endnu det sørgelige Skuespil; Tyskere og Rus-sere som Herrer over Elsass og Lothringen. Ak, Fader Gulden havde Ret, da han sagde, at Vaabenhæder kom os dyrt til at staa.

Den 16de Juli om Morgenen Klokken elleve kom vi endelig til Mittelbronn, den sidste Landsby foran Pfalzburg. Belejringen var ophævet siden Vaabenstilstanden; Kosak-ker, Landsenerer og kejserlige opfyldte Omegnen; omkring Fæstningen stod deres Batterier endnu stadig i Stilling, men de skød ikke mere; Byens Porte var aabnede, Folk drog ud paa Høstarbejde.

Foran alle Døre og i alle Vinduer saa man kun Stump-næser, lange blonde Knebelsbarter, hvide Uniformer fulde af Utøj og flade Chakoer. Dovne og berusede sad de og røg paa deres lange Piber og stirrede paa de forbigaaende. Vi var nødte til at arbejde for dem og tilsidst give dem to Milliarder for at bevæge dem til at fortrække.

Da vi nærmede os Pfalzburg, sagde jeg til Buche:

„Du maa gaa i Forvejen ... jeg vil komme bag efter ... for at min Kone og Hr. Gulden ikke skal blive altfor overraskede. Du maa begynde med at fortælle dem, at du Dagen efter Slaget havde truffet mig i god Behold; der-næst, at du mødte mig i Omegnen af Paris ... endogsaa paa Hjemvejen ... og først til aller sidst maa du tilføje: „jeg tror, han er ikke langt borte, han maa snart komme!“ Du forstaar mig vel nok?“

„Ja, jeg forstaar dig,“ svarede han, „jeg vil gøre paa samme Maade med min Bedstemoder; thi hun elsker mig mere end mine Brødre. Jeg vil ogsaa sende nogen i Forvejen.“

Han ilede straks afsted, og jeg ventede nogle Øjeblikke. Jeg tænkte paa Vejen, som Buche allerede havde tilbagelagt. Jeg saa ham ved Kærret, ved de yderste Poster, under Porten ... Pludselig begyndte jeg at løbe. Jeg tror, jeg mødte to eller tre Personer, som forbavset saa paa mig og sagde:

„Ej, det er jo Josef Bertha!“

Men jeg er ikke sikker derpaa.

Uden at vide hvorledes, var jeg allerede med et Spring oppe ad Trappen hjemme hos os, jeg hørte et Skrig — Katharine laa i mine Arme! Mit Hovede var som forstyrret, og først et Øjeblik efter vaagnede jeg som af en Drøm. Jeg saa Værelset, Hr. Gulden, Jean Buche og Katharine og begyndte at hulke, som var den største Ulykke overgaaet mig.

Hverken Hr. Gulden eller Buche sagde noget; jeg holdt Katharine paa Skødet og kyssede hende; hun græd ligeledes. Først længe efter udbrod jeg:

„Ak, Hr. Gulden, tilgiv mig; jeg skulde allerede for længe siden have omfavnet Dem, min Fader, Dem, som jeg elsker højere end mig selv!“

„Det er godt, Josef,“ sagde han ganske rørt, „jeg ved det ... jeg er ikke skinsyg.“

Han tørrede sine Øjne.

„Ja, ja ... Kærligheden ... Familien ... og derpaa Vennerne ... Det er naturligt mit Barn, lad dig ikke forstyrre.“

Jeg stod nu op og trykkede ham til mit Hjærte.

Det første Ord, som Katharine sagde til mig, var:

„Josef, jeg vidste, at du vilde komme tilbage, jeg havde kastet hele min Fortrøstning paa Herren! Nu er vore største Sorger forbi! Nu vil vi altid blive sammen.“

Jeg havde igen trukket hende ned paa mit Skød og saa paa hende. Hun slog Øjnene ned og saa bleg ud. Det,

som vi før min Afmarsch blot havde haabet paa, var nu bleven Virkelighed. Vi var salige!

„Nu maa jeg bryde op og gaa til Harburg, Josef, Fader og Bedstemoder venter mig.“

Det var Buche, der talte.

Han gav mig Haanden, men jeg holdt den fast og sagde:

„Bliv lidt, Jean ... Du maa blive og spise med os.“

Hr. Gulden og Katharine søgte ogsaa at overtale ham, men han vilde ikke blive. Da jeg ude paa Trappen kyssede og omfavnede ham, følte jeg, at jeg holdt af ham som en Broder.

Siden har han ofte været hos os. Saa ofte han i tredive Aar kom til Byen, steg han af hos os. Nu hviler han paa Kirkegaarden i Hammel, han var en brav Mand. Men lad os ikke tænke derpaa!

Jeg maa skynde mig at slutte min Fortælling, og jeg har endnu ikke talt om Tante Grete, der kom en Time senere. Aa, hvor hun fægtede med Armene, hvor hun trykkede mig til sit Hjerte og raabte:

„Josef! ... Josef! ... Saa er du dog sluppen vel derfra! Lad dem nu blot komme og hente dig en Gang endnu ... lad dem bare komme! Aa, hvor har jeg dog beklaget, at jeg lod dig afmarschere ... Hvor har jeg forbandet de Udskrivninger og alt det øvrige ... Men nu har vi dig jo igen ... Det er godt ... det er godt. Vor Herre har Medlidenhed med os.“

Jeg husker, — og det skal være Slutningen paa den lange Historie — at der i Maaneder, ja, Aar efter min Tilbagekomst herskede en stor Sorgmodighed i Familien, og at vi ikke mere turde udtale os eller turde fremkomme med et Ønske om Fædrelandets Berømmelse. Selv Zebede, der hørte til dem, der blev frigivne ved Loire, selv Zebede havde tabt Modet. Naar vi var alene med Katharine og lille Josef, som Vorherre havde skænket os til Trøst i vore Sorger, sagde Hr. Gulden ganske fordybet i sine Tanker til mig:

„Josef, vort ulykkelige Fædreland er sunket dybt. Da Napoleon tog Frankrig i Besiddelse, var vor Nation den største, frieste og mægtigste; alle andre Folk beundrede og misundte os. Nu er vi besejret, i Bund og Grund ødelagt, vi har forblødt os; Fjenden har indtaget vore Fæstninger og sætter os Foden paa Struben ... Hvad der aldrig er bleven set, saa længe Frankrig har eksisteret, nemlig at fremmede er Herre i vor Hovedstad, det har vi set to Gange i to Aar!

Det er de slemme Følger af at give sin Frihed, sin Formue, sin Ære i Hænderne paa en ærgærrig Mand. Ja, vi befinder os i en sørgelig Stilling, man skulde tro, at Revolutionen var død og Menneskerettighederne tilintetgjorte. Naa, det gaar vel ikke an, at man taber Modet; det gaar alt sammen over. Den store Nation hviler ud, den tænker over sine Fejl, den iagttager dem, som vil lede den imod dens egne Interesser, den læser i Dybet af sin Sjæl, og trods Schweitserne, trods den kongelige Garde, trods den hellige Alliance vil den jage disse Folk bort, saa snart den er træt af sin Elendighed. Og det vil ske en Gang; thi Frankrig vil Frihed, Lighed og Retfærdighed! — Det eneste, som mangler os, er Vejledning. Men Folket bliver klogere Dag for Dag, det benytter vor Erfaring, vor Ulykke. Jeg vil maaske ikke være saa lykkelig at være i Live ved Fædrelandets Opvaagnen, jeg er for gammel til at haabe det; men du vil se det, og dette Skuespil vil trøste dig for alt; du vil være stolt over at tilhøre denne højhjærtede Nation, der siden 1789 er ilet langt forud for alle andre.“

Denne gamle Hædersmand beholdt sin Ro og sin Fortrøstning indtil sit sidste Aandedræt.

Og jeg har set hans Ord gaa i Opfyldelse, har set Frihedens Banner vende tilbage, har set Nationen vokse i Rigdom, i Lykke, i Dannelse; jeg har været Vidne til, hvorledes de, som vilde nægte os Retfærdighed og atter indføre det gamle Regimente, blev tvungne til at forlade Fædrelandet; og jeg har set, at Oplysningen stadig gaar

videre, at Bønderne gjerne gav deres sidste Skjorte for at bringe deres Børn fremad.

Desværre har vi ikke Skolelærere nok. Aa, havde vi blot færre Soldater og flere Skolelærere, saa vilde al Ting gaa langt hurtigere. Men Taalmodighed, det kommer nok! Folket begynder at faa Øjnene op for, hvad det kan fordre; det ved, at Krigen kun forhøjer Skatten, og hvis det vilde sige: „Jeg forlanger, at mine Sønner skal undervises, saa der kan blive Mennesker af dem, i Stedet for at de i Tusindvis skal dø under Sablen og Kanonerne!“ Hvem vilde saa paastaa det modsatte? I vore Dage er jo Folket Herre.

Forenede nordiske Bogforlag
(Vimmelskiftet 49) København.

H. SIENKIEWICZ:
QUO VADIS?
Fra Kejser Neros Tid.

Paa Dansk
ved
Sophie Horten.

(Tildelt den Nobelske Literaturpræmie.)

I.—II. Bind. 1 to komp. Pragtbind.

Pris: 1 Kr. 80 Øre.

LEO TOLSTOJ:
OPSTANDELSE

Paa Dansk
ved
Magnus Jensen.

(Den berømte Forfatters Hovedværk.)

I.—II. Bind. I komp. Pragtbind.

Pris: 1 Kr. 80 Øre.

Forenede nordiske Bogforlag
(Vimmelskiftet 49) København.

RIDER HAGGARD:

HUN

(Forfatterens berømteste Værk).

Oversat af P. Jerndorph-Jessen.

3die danske Udgave.

I.—II. Bind. — I to komp. Pragtbind.

Pris: 1 Kr. 80 Øre.

BERTHA v. SUTTNER:

NED MED VAABNENE!

Oversat af Sophie Horten.

(Tildelt den Nobelske Fredspræmie.)

I komp. Pragtbind.

Pris: 90 Øre.

Forenede nordiske Bogforlag
(Vimmelskftet 49) København.

JUL. VERNE:
KAPTAIN GRANTS BØRN

Oversat fra Fransk
af
Th. Heinrich.

I.—II. Bind.
Indb. i 2 komp. Pragtbind.
Pris: 1 Kr. 80 Øre.

FRITZ REUTER:
**FRA NAPOLEONSTIDEN OG
ANDRE FORTÆLLINGER**

Indeholder de bedste af den berømte humoristiske
Forfatters Fortællinger, nemlig foruden „Fra Napo-
leonstiden“, „Inspektør Bræsigs Rejseeventyr“ og
„Hvorledes jeg fik mig en Hustru“.

Indb. i komp. Pragtbind.
Pris: 90 Øre.

Forenede nordiske Bogforlag
(Vimmelskaffet 49) København.

ALPHONSE DAUDET:

LANDFLYGTIGE MONARKER

Oversat fra Fransk

af

N. I. Berendsen.

2det Oplag.

Indb. i komp. Pragtbind.

Pris: 90 Øre.

HONORÉ DE BALZAC:

FA'ER GORIOT

Paany oversat

af

N. I. Berendsen.

Indb. i komp. Pragtbind.

Pris: 90 Øre.

Forenede nordiske Bogforlag
(Vimmelskaflet 49) København.

ERCKMANN-CHATRIAN:
UNDER NAPOLEON

Paa Dansk
ved
Magnus Jensen.

I.—II.

Indhold: I. En Rekrut fra Napoleonstiden.

II. Waterloo.

Begge Dele indb. i ét komp. Pragtbind.

Pris: 90 Øre.

(Hver Bog sælges særskilt à 60 Øre indb.)

LEO TOLSTOJ:
TOSSE-IVAN
OG
ANDRE FORTÆLLINGER

Pris indb.: 60 Øre.

